

POLITIČNA EKONOMIJA

Repetitorij, stari izpiti

IZPIT 1

1. Kosmati družbeni in finalni produkt sta enaka po velikosti, razlikujeta pa se po tem, da nas pri kosmatem produktu zanima vrednost, pri finalnem pa naturalna struktura produkta.

Tehnični napredek je za razlikovanje čistih in razširitvenih investicij pomemben pri produkciji tehničnih priprav.

$$I\check{c}=I_k-A;$$

$$I_c=I_k-R;$$

$$A>R \Rightarrow TN>0 \Rightarrow I_c>I\check{c};$$

$$A<R \Rightarrow TN<0 \Rightarrow I_c<I\check{c};$$

$$A=R \Rightarrow TN=0 \Rightarrow I_c=I\check{c}$$

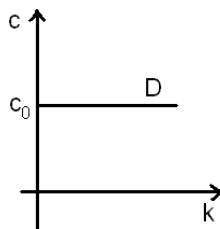
Pospešena amortizacija je, ko se zaradi TN, ki ustvarja vedno storilnejše delovne priprave, določi višja amortizacijska stopnja, torej krajša amortizacijska doba. To pomeni, da še preden se stroj obrabi, zberemo za novega – država to pospešuje zaradi modernizacije, zato ta sredstva niso obdavčena. Problemi pospešene amortizacije pa so, da obraba ni linearna, ne moremo določiti življenjske dobe in napredek tehnike.

2. Produkt cest se lahko pojavlja v različnih komponentah družbenega proizvoda posameznega proizvodnega procesa. Lahko se pojavi kot tuji zasebni proizvod, če se za ceste ne plačuje cestnine, ali pa za lastni zasebni proizvod, če se za ceste plačuje cestnina. Narodno gospodarstvo stremi k temu, da bi vsi čimbolj delali v blagor celotnega prebivalstva in se ne bi ozirali le na lastne interese. Z veseljem si namreč prisvajamo koristen, pozitiven lastni oziroma tuji zasebni proizvod, poskušamo pa se čimbolj distancirati od tujih oziroma lastnih zasebnih proizvodov, ki niso koristni ali so celo škodljivi.

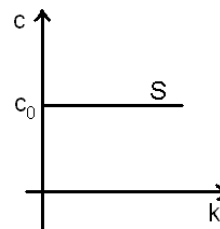
3. Pri položaju posameznega ponudnika v čisti konkurenci določimo izbrano količino s krivuljo povpraševanja po proizvodu posameznega ponudnika (D). Pri položaju posameznega povpraševalca v čisti konkurenci pa določimo izbrano količino s krivuljo ponudbe proizvoda posameznemu povpraševalcu (S). Krivulji določata višina dohodka (oziroma izdatkov) in cena (ki je konstantna).

$$D=k*c \text{ (Dohodek/Izdatek=količina*cena)}$$

S stališča posameznega ponudnika:

S stališča posameznega povpraševalca:

Faktorji, ki določajo krivulji so: mejna koristnost dobrine, cene drugih dobrin, realni dohodek.

Na čistokonkurenčnem trgu lahko ponudniki in povpraševalci vplivajo samo na količino, ne pa na ceno.

5. Stroški dela imenujemo napor, povzročen z delom, in zmanjšanje razpoložljivega časa za druge aktivnosti. So rastoča funkcija količine dela, zato jih delimo na povprečne in mejne.

Stroške dela mora pri odločitvi posameznega delavca kompenzirati dohodek.

Po delovni teoriji določajo stroški dela normalne dohodke, ki so večji od 0 v prosti konkurenci.

6. Kapitalizacija je preračunavanje, diskontiranje prihodnjih vrednosti dohodka v sedanje, torej ugotavljanje sedanje vrednosti toka dohodka, ki ga bo dajalo neko proizvodno sredstvo v prihodnosti, in s tem same vrednosti tega sredstva.

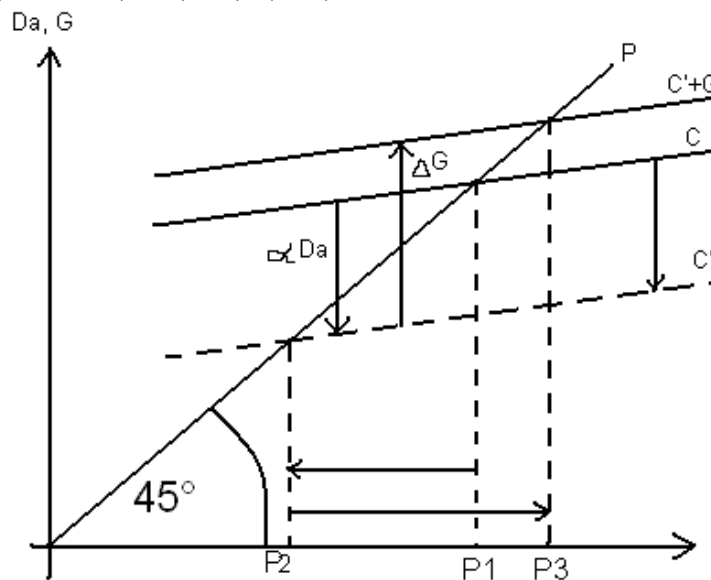
Pri posameznih faktorjih kapitaliziramo različne stvari. Npr. pri delu kapitaliziramo šolanje, mezdo, pri zemlji zemljiško rento, pri podjetju profitno stopnjo, podjetniški dobiček, pri delnicah pa profit ali izgubo podjetja.

$D_0 = D_n / (1+i)^n \Rightarrow D_0 = \text{sedanja vrednost dobička}, D_n = \text{dobiček v letu } n, i = \text{obrestna mera}$
 $K = D/i \Rightarrow D = \text{donos}$

8. Haavelmovo pravilo nam pove, da je multiplikator proporcionalnega obdavčenja ob uravnoteženem proračunu enak 1. Pri proporcionalnem obdavčenju gospodarska enota plača del davka iz zmanjšanja porabe in drugi del iz zmanjšanja prihrankov.

Država pri uravnoteženem proračunu potroši celotni znesek nabranih davkov, zato je končni rezultat obdavčenja na velikost trošenja in proizvoda seštevek zmanjšanja potrošnje in povečanja izdatkov države za višino izbranih davkov. Skupni rezultat je torej davčni multiplikator 1:

$$\Delta P = 1/(1-\alpha) * (\Delta G - \Delta C) = 1/(1-\alpha) * (1-\alpha) * \Delta D_a = 1 * \Delta D_a = \Delta D_a$$

IZPIT 2

1. Pri direktnem načinu ugotavljanja velikosti družbenega proizvoda gre za ugotavljanje velikosti dobrin, ki prehajajo iz proizvodnih v potrošne enote, iz potrošnih v proizvodne. Pri indirektnemu načinu ugotavljanja velikosti družbenega proizvoda pa gre za ugotavljanje P_{Kt} preko porabe tega obdobja, ki ji prištejemo spremembo bogastva, povečanega za donos. Formula za izračun kosmatega produkta je $P_{Kt} = C + (K_{t-1} + K_t) + R$, porabljivega $P_c = C_t + K_t - K_{t-1}$, čistega pa $P_c = P_k - A$ $A = v$ se kar je večje od porabe R . Od štirih teoretsko mogočih metod direktnega načina, v praksi ni izvedljiva metoda, po kateri izračunavajo velikosti uslug, ki jih porabne enote dajejo proizvodnim, saj za merjenje uslug ni nekega merila, ki bi bil tako primeren kot denar. Če pa vzamemo za merilo denar je to dohodkovna metoda.

2. Gre za investicije oziroma prihranke. Vse kar se v nekem obdobju ne porabi, se investira.

Ex post – za nazaj. Investirali smo šele potem, ko smo videli, da ne bomo mogli porabiti vseh prihrankov ali zalog ($I = P - C$).

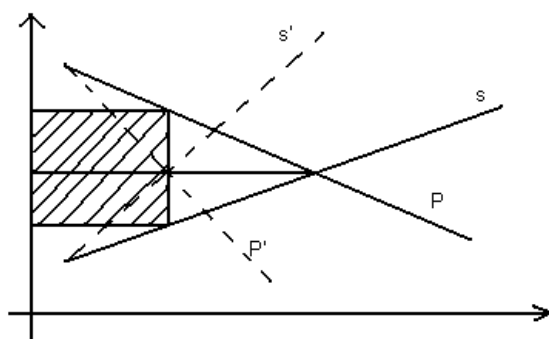
Ex ante – načrtujemo že v naprej. Željene investicije so enake prihrankom, prisilne pa ne. Če ne bi hoteli proizvajati, to še ne pomeni, da nismo hoteli investirati.

4. O posebej slabih dobrinah se govori, ko je sprememba povpraševanja po teh dobrinah v nasprotni smeri od spremembe realnega dohodka (dohodek se nam zniža, zato kupujemo slabe dobrine; dohodek se nam zviša, zato manj kupujemo slabe dobrine, ker kupimo več dobrih). Substitucijski učinek spremembe cene je v nasprotni smeri od spremembe realnega dohodka, je pa tudi močnejši od neposrednega dohodkovnega učinka spremembe realnega dohodka.

Dohodkovni učinek pa se spremeni v isto smer kot sprememba realnega dohodka.

Ko govorimo o kvaliteti dobrin, gre za dohodkovno elastičnost. Za slabe dobrine je vrednost dohodkovne elastičnosti manjša od 0. Formula se glasi: $e = (\Delta k/k) / (\Delta f/f)$.

5.

Proizvodnost dela pada, ponudba dela posameznika pa pri tem raste. Hkrati rastejo stroški dela. Delavec razširja količino dela do sečišča mejnih stroškov in mejnega proizvoda. Stroški se povečujejo tudi zaradi povečane utrujenosti. (glej list, vpr. 33!)

6. Po načinu povečevanja proizvoda spada akcelerator v Marshallovo dolgo obdobje, zaradi izvedenih investicij, do katerih pride ob povečani porabi.

Gre za % odnos med povečanjem povpraševanja po proizvodih in % povečanjem povpraševanja po faktorjih, posebno po sredstvih dela.

Formula akceleratorja je $a=I_t/(C_t-C_{t-1})$.

7. Gospodarstvo lahko začasno poveča produkt s povečanim trošenjem, če so vse kapacitete 100% izkoriščene. Trajno pa lahko poveča produkt, če je delovna sila 100% izkoriščena.

$$T=C_z+C_s+I+(E-U)$$

V poštev lahko pridejo naslednje kategorije trošenja:

- Trajno povečanje trošenja: $\sum P_{t-n}=1/1-\alpha^* \blacktriangle T_t$
- T povečano v nekem obdobju: $\sum P=1/1-\alpha^* \blacktriangle T$
- 1x povečanje trošenja: vse porabijo, ničesar ne prihranijo ($\alpha=1$) $\Rightarrow \blacktriangle T=\blacktriangle P$

IZPIT 3

1. Dobrina, ki je za potrošnika brezplačna, ni nujno vedno tudi prosta dobrina, saj obstajajo dobrine, ki jih financira država, npr. šolstvo, zdravstvo, sociala, obramba... Obča poraba ($C_s=G$) v družbenem računovodstvu je poraba, ki se plačuje iz skupnega državnega fonda. Individualno porabo plačujemo mi sami (C_z). Poznamo dejanske in pričakovane/planske (po njih se orientira gospodarsko odločanje) investicijske učinke.

2. Funkcionalna odvisnost cene od ponudbe in povpraševanja:

Če je ponudba velika, bo cena sorazmerno nižja, čim manjša pa je ponudba, višja bo cena. Če bo ponudnik dobrine le eden, bo lahko sam diktiral ceno, kolikor bolj ljudje to stvar potrebujejo in ima ta dobrina slabše substitute. Glede na povpraševanje se cena giblje v isti smeri. Manjše povpraševanje, nižja cena, večje povpraševanje, višja cena. Cena je odvisna od ponudbe in povpraševanja s stališča gospodarstva kot celote.

Funkcionalna odvisnost ponudbe in povpraševanja od cene:

Ponudba bo manjša, tem nižja bo cena, saj se ponudnikom ne splača prodajati, če se bo cena tako znižala, da bodo proizvodni stroški večji kot cena. Ponudnikom se tako ne splača delati, saj ne pokrijejo niti osnovnih sredstev za proizvodnjo. Povpraševanje pa se bo gibalo v obratni smeri od cene. Več povpraševanja bo pri nizkih cenah in manj pri visokih.

Ponudba in povpraševanje sta odvisna od cene v primeru posameznika.

3. Točkovna metoda računanja elastičnosti se uporablja, ko je sprememba faktorjev in količine povpraševanja neskončno majhna. Da jo izračunamo, moramo poznati krivuljo povpraševanja ali krivuljo odvisnosti povpraševanja od drugih faktorjev povpraševanja (realnega dohodka in cen drugih dobrin).

Razporna elastičnost pa se uporablja, ko je sprememba faktorjev in količine povpraševanja končno velika. Razpon faktorjev in količin povpraševanja je končno določen.

4c) Mejni kapitalni količnik ustreza investicijskemu učinku, in tako poznamo, podobno kot investicijski učinek, dejanski in planski kapitalni količnik. Pove nam, koliko kapitala je potrebno za dodatno enoto proizvoda.

5. V denarnem gospodarstvu se delitev izvaja s pomočjo cen. Delitev je proces, v katerem se določijo deleži udeležencev produkcijskega procesa v skupnem proizvodu. Ko je znana cena proizvoda, je znan tudi realni dohodek proizvajalca, ki je proizvod proizvedel. Pojasniti je treba, kako se denarni dohodki razdeljujejo na posamezne proizvajalce. Proces delitve dohodka razpade na sestavna dela: a) na prenašanje dohodka s stopnje na stopnjo s čimer se oblikujejo dohodki proizvajalcev posameznih stopenj, b) delitev tako dobljenih dohodkov med proizvajalce, ki sodelujejo v proizvodnji z različnimi faktorji.

7. Ukrepi monetarne politike se delijo v dve skupini – kvalitativne in kvantitativne. Med kvalitativne ukrepe spadajo določanje obsega kreditov, najvišje meje, do katere se lahko razširi, kontingentiranje in alociranje kreditov, diferenciranje obrestnih mer, anuitet (vračanja kreditov) in drugih pogojev kreditiranja.

Med kvantitativne ukrepe spadajo manipuliranje z obrestno mero (z rediskontiranjem poslovne banke povečujejo svoje rezerve in tako tudi obseg kreditov gospodarstvu. Če se rediskontna stopnja poveča, so zmanjšane tudi njihove možnosti kreditiranja gospodarstva. Povečanje rezerv je manjše, zato je manjše tudi ustvarjanje novega denarja.), spremembe obvezne rezerve poslovnih bank (s povečanjem obvezne rezerve centralna banka zmanjša presežek rezerv poslovnih bank in s tem njihovo možnost ustvarjati nov denar.), nakup ali prodaja obveznic na odprtem trgu (s prodajo obveznic centralna banka zmanjšuje ponudbo denarja v obtoku).

Najbolj učinkovito zmanjšuje količino denarja v obtoku prodaja obveznic in vrednostnih papirjev.

To je najbolj povezano z denarnim multiplikatorjem $m=1/OR$. Multiplikatorski proces je proces ustvarjanja denarja. Število, ki kaže na to, koliko denarja se lahko ustvari v procesu ekspanzije knjižnega denarja se imenuje denarni multiplikator.

8. Izravnani proračun deluje prociklično, kar je v nasprotju z ekonomsko politiko, ki želi prek državnih izdatkov cikluse v gospodarski rasti zmanjševati, ne povečevati. Zato hoče država voditi proticiklično politiko, zato mora voditi politiko neizravnane proračuna. V obdobjih gospodarskega razcveta zbira prihranke s proračunskim presežkom, ki jih potem troši v obliki proračunskega primankljaja v obdobjih recesije, ko naj dodatno trošenje države poveča skupno trošenje in s tem pospeši rast družbenega proizvoda.

IZPIT 4

1. Engelsov zakon govori, da družine z nižjimi dohodki, večji del dohodkov porabijo za nakup hrane. Družine z višjimi dohodki pa manj porabijo za hrano in več za luksuzne dobrine kot so obleke, pohištvo... Gre za smiselno povezavo z dohodkovno elastičnostjo. Če je dohodkovna elastičnost večja od 1, gre za boljše dobrine, če je med 1 in 0, gre za normalne dobrine in če je manjša od 0, gre za slabe dobrine.

Čiste investicije pri Marxovih shemah izračunamo tako, da od variabilnega kapitala in presežne vrednosti prvega oddelka odštejemo konstantni kapital drugega oddelka.

$$I_s = I(v+m) - II(c)$$

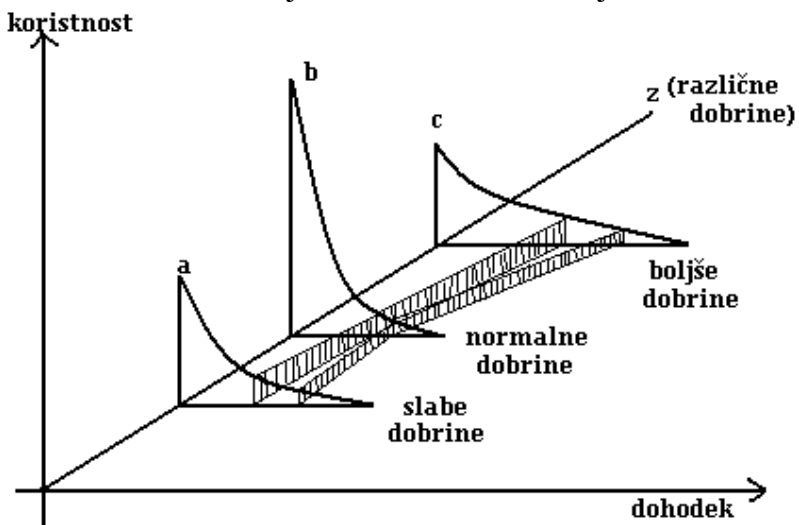
Kreditna struktura gospodarstva je vsa struktura terjatev in obveznosti gospodarstva. Kaže lastninsko strukturo družbe, ta pa strukturo pridobivanja proizvoda (koristi). Brez poznavanja kreditne strukture, torej iz samih aktivnih strani bilančnih računov sicer vemo, kje je premoženje, ne vemo pa kdo so njegovi lastniki.

3. a) Direktni učinek spremembe realnega dohodka na povpraševanje je povezan s spremembo mejne koristnosti denarja. Imenuje se tudi dohodkovni učinek. Substitucijski (oz. indirektni) učinek pa je posledica spremembe realnega dohodka, izzvanega s spremembo mejne koristnosti dobrin.

b) Pri kakovostno slabših dobrinah je substitucijski učinek spremembe cene v nasprotni smeri od spremembe realnega dohodka (povpraševanje se poveča, če se realni dohodek zmanjša in povpraševanje se zmanjša, če se realni dohodek poveča). Dohodkovni učinek se spremeni v isto smer kot se spremeni realni dohodek, je pa precej manjši od substitucijskega učinka. Dohodkovna elastičnost je manjša od 0, torej gre za neelastično povpraševanje.

Pri normalnih dobrinah je dohodkovna elastičnost nekje med 0 in 1. Substitucijski učinek se spremeni v enaki smeri kot sprememba dohodka, v enako ali manj procentih (realni dohodek se zviša za 5%, povpraševanje po normalnih dobrinah se zviša za do 5%). Dohodkovni se spremeni v isto smer kot se spremeni realni dohodek.

Pri boljših dobrinah pa je dohodkovna elastičnost večja od 1. Substitucijski učinek se spremeni v isti smeri kot se spremeni realni dohodek, toda v večjem odstotku od

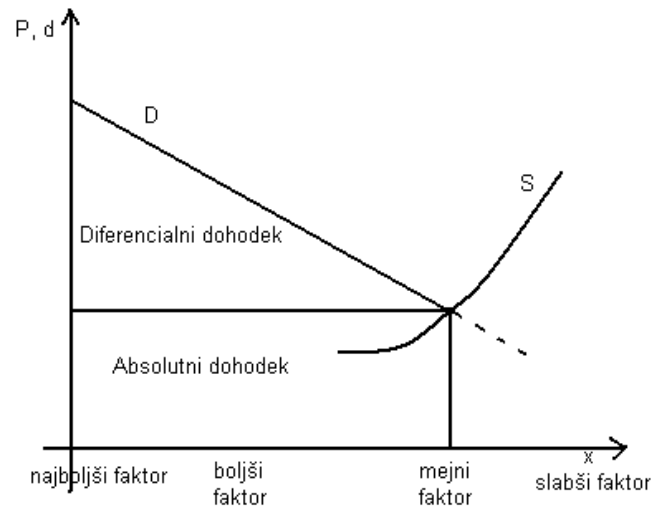
realnega dohodka (dohodek se nam poviša za 5%, povpraševanje po boljših dobrinah se poviša za 10%). Dohodkovni učinek se spremeni v isti smeri kot se spremeni realni dohodek, s tem da je dohodkovni učinek manjši od substitucijskega.

c) Kakovostno boljše, normalne in slabe dobrine se lahko določi s pomočjo dohodkovne elastičnosti, katere formula se glasi: $e = (\Delta k/k) / (\Delta f/f)$. Pri kakovostno boljših dobrinah je dohodkova elastičnost večja od 1, pri normalnih med 1 in 0, pri posebej slabih pa negativna, torej manjša od 0.

4. Absolutni dohodek je tisti, ki ga daje faktor, da še lahko sodeluje v proizvodnji. Praviloma pokriva stroške sodelovanja. Diferencialni dohodek je vsak dodaten dohodek absolutnemu (glede na kakovost faktorja). Diferencialni dohodek je v osnovi vedno monopolen. Absolutni je monopolen, ko zanj ni stroškov, če pa absolutni že samo krije stroške, je normalen. Vsi, razen mejnega faktorja, dosejajo diferencialni dohodek.

Razlika med enostavnim in sestavljenim delom je pomembna zlasti iz vidika dohodkov (zato je pomemben tudi v kapitalizmu). Razlika v dohodku pa je odvisna od stroškov dela in faktorja volje. Razlika je pomembna, saj sestavljeno delo terja več sposobnosti, zato je njihova ponudba manjša, plače pa so večje.

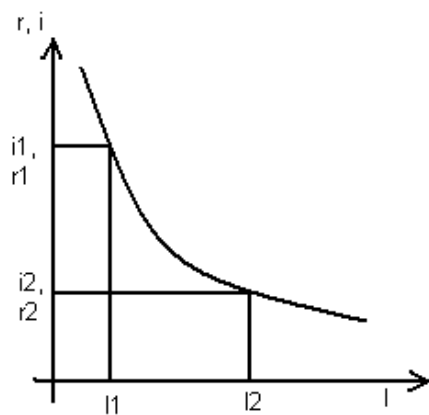
Pri posameznih faktorjih so dohodki sledeči:
 Delo: AD – fiziološki minimum, DD – vse povezano s prostim časom
 Zemlja: AD – stroški, DD – renta
 Kapital: AD – stroški, DD – obresti
 Podjetništvo: AD – stroški, DD – profit
 Izumiteljstvo: AD – stroški, DD – profit

6. Marx imenuje menice komercialni denar. Menica je staro nadomestilo denarja namesto plačila z gotovino; kupec plača z menico, ki se po določenem času izplača. Ker do plačila menice pride v prihodnosti se z njo ob rednem emitiranju plača še dolg, ki je od osnovne vrednosti menice večji še za obresti. To je diskontiranje (s tem se obstoječi komercialni denar spremeni v knjižnega). Prodajalec menico diskontira v banki. Rediskontiranje: (posamezen subjekt) poslovna banka prenese kreditiranje na centralno banko; menico diskontira v centralni banki, ki je tudi glavni akter, saj odloča o rediskontni stopnji. Emisija menic je omejena s potrebami gospodarstva po denarju.

7. Pod investicijsko krivuljo razumemo dve krivulji, in sicer krivuljo investicijske učinkovitosti in krivuljo investicijskega povpraševanja.

Če investicijske možnosti razvrstimo od tiste z največjim do tiste z najmanjšim investicijskim učinkom, dobimo skalo investicijske učinkovitosti; z vnašanjem v koordinatni sistem pa krivuljo investicijske učinkovitosti. Pri vsaki obrestni meri bo

podjetnik investiral do točke v kateri bo mejna, interna stopnja donosnosti enaka obrestni meri ($r=i$). Investicije so funkcija obrestne mere. Graf: če ordinata na sliki meri razen »r« tudi »i«, vrisana krivulja prikazuje tudi investicijsko povpraševanje (investicijsko krivuljo). Kljub grafični identičnosti sta krivulji različna pojma – medtem ko je krivulja investicijskega povpraševanja funkcija obrestne mere, je skala oz. Krivulja investicijske učinkovitosti funkcija obsega investicij.
 $R=f_1(I)$
 $I=f_2(i)$

Če je obrestna mera večja od interne stopnje donosnosti, podjetnik oziroma investitor ne bo investiral zaradi izgub ($i > r$). V nasprotnem primeru pa še bolj investira, sicer izgubi potencialni dobiček ($r > i$). Zaradi tega se vzpostavlja nujna enakost med tržno obrestno mero in interno stopnjo donosnosti.

8. Cikli v gospodarstvu so pogojeni s tipom državnega proračuna. Osnovni cilj ekonomske politike je zmanjševati cikluse gospodarske rasti preko državnih izdatkov. Izravnani proračun pa deluje prociklično in tako cikle gospodarske rasti povečuje, saj država v času gospodarskega razcveta pobere več davkov in tako bolj pospeši trošenje, kar še pospeši gospodarsko rast. V času recesije pa so tako dohodki, davki in spodbuda rasti prek povečanega trošenja manjši, kar recesijo še bolj zaostri. Država hoče voditi proticiklično politiko, kar doseže le z neizravnanim proračunom. V obdobjih gospodarskega razcveta zbira prihranke s proračunskim presežkom, ki jih potem troši v obliki proračunskega primankljaja v času recesije in tako dodatno trošenje države poveča skupno trošenje, kar pospeši rast družbenega proizvoda.

IZPIT 5

1. Družbeni produkt posameznega produkcijskega procesa sestavljajo lastni zasebni produkt, tuji zasebni produkt, neposredne spremembe premoženja in neposredne spremembe potrošnje.

$$DP = P_{LZ} + P_{TZ} + NS_{Potr} + NS_{Premož}$$

Kreditna struktura gospodarstva je vsa struktura terjatev in obveznosti gospodarstva. Kaže lastninsko strukturo družbe, ta pa strukturo pridobivanja proizvoda (koristi). Brez poznavanja kreditne strukture, torej iz samih aktivnih strani bilančnih računov sicer vemo, kje je premoženje, ne vemo pa kdo so njegovi lastniki. Poznamo dejanske in pričakovane/planske (po njih se orientira gospodarsko odločanje) investicijske učinke.

3. Prosta konkurenca je podoben ideal na trgu produkcijskih faktorjev, kot je čista konkurenca na trgu produktov. Gre za situacijo na trgu produkcijskih faktorjev (delo, zemlja, kapital, izumi, podjetništvo), v kateri vsi dejanski in potencialni ponudniki in povpraševalci razpolagajo z enakimi količinami enako kvalitetnih produkcijskih faktorjev in tudi z enakimi finančnimi sredstvi, s katerimi lahko te faktorje nabavljajo. Prosta konkurenca zagotavlja najnižjo mogočo, normalno ceno, iz katere pritekajo proizvajalcem edino normalni in nikakor ne monopolni dohodki. Normalni dohodki so tisti, ki krijejo normalne stroške, na katere imamo dva pogleda, in sicer Marxov (normalni stroški so stroški dela) in marginalističen (normalni stroški so stroški uporabe vseh produkcijskih faktorjev. Vsakemu faktorju določimo delež, ki ga je prispeval. Vrednost deleža ovrednotimo preko trga.).

Prosta konkurenca pri produkcijski ceni je predpostavljena, če je produkcijska cena enaka normalni ceni, kar pa je možno le v razmerah razredno monopoliziranih produkcijskih sredstev. Prosta konkurenca pri vrednostni ceni pa je predpostavljena, ko je vrednostna cena enaki normalni, kar se zgodi v sistemu nemonopoliziranih sredstev.

4. a) Osnovni pogoji za diskriminacijo cen so: 1. diskriminator mora biti monopolist, 2. sposoben mora biti razdeliti trg na podtrge z različno elastičnostjo povpraševanja po njegovih produktih, 3. med podtrgi ne sme biti mogoča komunikacija.
- b) Del ponudbe iz trga z manjšo elastičnostjo povpraševanja prenesemo na trg z večjo elastičnostjo povpraševanja. To zviša ceno na prvem trgu in jo zniža na drugem, vendar pa jo zaradi neelastičnega povpraševanja na prvem zviša veliko bolj, kot jo zniža na drugem, kjer je elastičnost večja. Rezultat je povečanje dohodka.
- c) Vrste diferenciranja trga so: 1) Dumping – geografska diskriminacija (država izvažata po nižji ceni kot so njeni stroški), 2) časovno (moda), 3) po osebi (različne skupine porabnikov imajo različne tarife telefonskih klicov z mobilom), 4) po predmetu (različne tarife za različne vrste prevoza).

5. Cena proizvodnje je normalna cena v razrednem gospodarstvu. Nemonopoliziranost sredstev pomeni, da so sredstva razredno sicer monopolizirana, znotraj razreda lastnikov pa je glede njih svobodna (prosta) konkurenca. Vsak podjetnik lahko razpolaga s katerikoli poznanimi sredstvi. V takšnem položaju podjetniki proizvajajo z najbolj produktivnimi sredstvi, vendar ne z enakimi. V proizvodnji istega proizvoda tako pride do odprave manj produktivnih tehnik, dobički vseh podjetnikov pa so enaki.

6. Če gospodarska enota razpolaga z denarjem, je likvidna (tako lahko pokrije tekoče obveznosti). Gospodarske enote pogosto ne vedo, ali in kdaj bodo kupile določeno blago, zato želijo imeti del svojega denarja v gotovini. To je likvidnostni denar. Pri določeni obrestni meri hranimo v svojih blagajnah določeno število likvidnostnega denarja. Če bi se obrestna mera povečala, bi se količina likvidnostnega denarja v naših blagajnah zmanjšala, saj bi se nam bolj splačalo imeti več denarja na banki, ker bi zanj dobivali višje obresti. Če pa bi se obrestna mera zmanjšala, bi se količina likvidnostnega denarja v naših blagajnah povečala, saj se nam ne bi več tako splačalo hraniti denarja na banki, zaradi nižjih obresti. Če pa bi obrestna mera padla dovolj nizko, bi gospodarske enote pri sebi hranile ves likvidnostni denar, s katerim razpolagajo. Tako pride do likvidnostne pasti, saj obrestna mera ne bi zadostovala za pokritje izgube likvidnosti, ki nastane s posojanjem denarja drugim enotam in z nadaljnim zniževanjem obrestne mere ni možno spraviti še več likvidnostnega denarja v obtok.

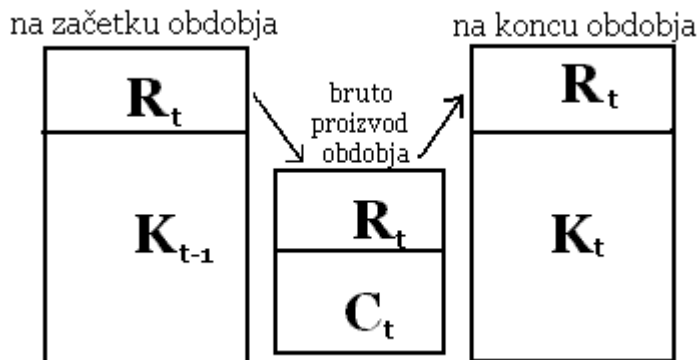
8. Poznamo dva načina obdavčitve: proporcionalno in progresivno obdavčenje. Pri proporcionalnem obdavčenju se ravnotežni produkt dvigne za $1/(1-\alpha)$. Pri progresivnem obdavčenju pa se ravnotežni produkt dvigne za toliko, kolikor je manjši β . Formula je $(1-\beta)/(-1-\alpha)$. β predstavlja procent zmanjšane porabe, ki jo povzroči urejanje davka.

IZPIT 6

1. Če je kapital na koncu obdobja enak kapitalu na začetku obdobja, mora biti proizvod tega obdobja enak porabi, povečani za obnovo. Obnova pa znaša toliko, kolikor je potrebno za obnovitev uporabljenih strojev, iz česar sledi $R=A$, torej $TN=0!$

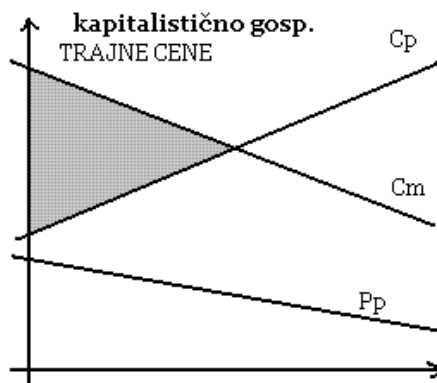
$$K_t = K_{t-1} + I_{kt} - R_t = K_{t-1} + P_{kt} - C_t - R_t.$$

$$P_{kt}-C_t-R_t=0; P_{kt}=C_t+R_t.$$

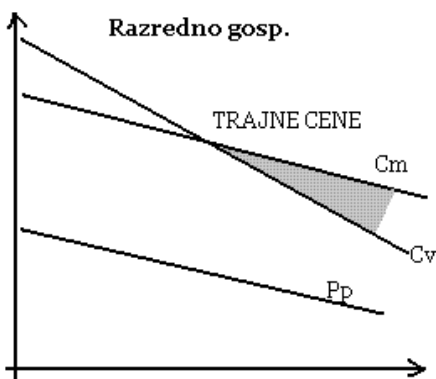

5. Vrednost mejnega produkta faktorja je enaka ceni tega faktorja: $dP_i \cdot C_p = C_i$.
 $dP_i = C_i / C_p$. Povpraševanje po faktorju je izvedeno iz vrednosti mejnega produkta faktorja. Odnos med vrednostjo mejnega produkta faktorja in povpraševanja po faktorju je enak odnosu med mejno koristnostjo dobrine in povpraševanja po njej.
 Podjetniški dobiček = $(\Delta P \cdot C_p) = C_i$. Podjetniški dobiček je zmnožek mejnega produkta faktorja in cene proizvoda (odšteto za ceno faktorja). Zmeraj gleda, da bo vrednost, cena faktorja manjša od prodajne cene. (Glej knjigo, str. 301!)

6. Monopolne cene so trajno višje od normalnih. V monopolnem položaju pa morajo obstajati tudi cene, ki so trajno nižje od normalnih, saj se morajo v seštevku presežki in primankljaji izničiti. Normalne cene pa so tiste cene, ki sicer pokrivajo stroške proizvodnje, ne dajejo pa podjetniku nikakršnega dodatnega, monopolnega dohodka.

V kapitalističnem gospodarstvu cene pod normalnimi niso trajne, saj mora kapitalist namreč plačevati svojim delavcem za njihovo delo (mezde), in to znižuje dohodek kapitalista, kar gre seveda na račun njegovega profita. V tem primeru raje preneha s proizvodnjo. Torej v kapitalističnem gospodarstvu na dolgi rok prevladajo monopolne cene.

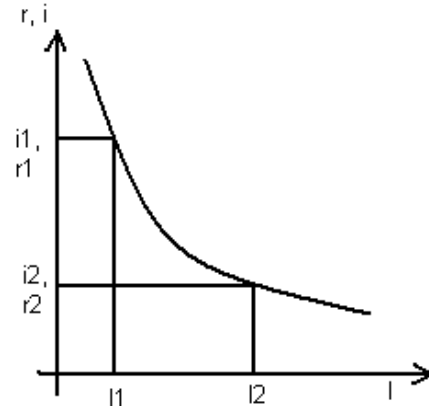

V gospodarstvu z razredno družbo pa so cene pod normalnimi v tem primeru trajne. Izkoriščani so s strani delavcev s trajno višjimi cenami. Položaja ne morejo izboljšati, saj so produkcijska sredstva monopolizirana, če pa bi postal najemni delavec, bi bila njegova plača še nižja.

7. Menjalna enačba se glasi: $M \cdot V = P$ (nominalni produkt) oziroma $M \cdot V = P \cdot c$ (realni produkt). M =količina denarja v obtoku, V =hitrost kroženja denarja.

Določeno odstotno povečanje količine denarja povzroči enako odstotno zvišanje cen, oziroma enako odstotno zmanjšanje zunanje vrednosti denarja (zunanja vrednost je vrednost, ki je zapisana na denarju, zunanja realna vrednost pa je kupna moč). Kvantitativna teorija denarja pravi, da se zveza med obtokom denarja in nivojem cen ugotavlja tudi empirično, posebej ko se močno poveča količina denarja v obtoku, medtem ko produkt in hitrost kroženja ostaneta konstantna. To se dogaja predvsem v obdobjih velikih inflacij. S pomočjo te zveze se lahko razložijo tudi različni nivoji cen v različnih deželah. Vendar pa ta teorija ni popolna in jo moramo tudi kritično osvetliti, saj očitno zanemarljivo likvidnostno povpraševanje po denarju.

8. Kljub temu, da sta investicijsko povpraševanje in investicijska učinkovitost na grafu predstavljeni kot dve enaki stvari, to v resnici nista. Investicijsko povpraševanje je funkcija obrestne mere, saj investiramo do tiste meje, do katere je mejna koristnost kapitala enaka mejni koristnosti obresti. Za določen kapital bo namreč potrebno plačevati obresti. Višje obresti kot so, manj bomo investirali, saj najamemo manj kapitala. Investicijska učinkovitost pa je funkcija obsega investicij. Čim več investiramo, manjša je učinkovitost posamezne investicije. Vsak pameten podjetnik bo investiral do te stopnje, ko bosta interna stopnja donosnosti in obrestna mera ($r=i$) izenačeni. Če je obrestna mera večja od interne stopnje donosnosti, podjetnik ne bo investiral zaradi izgub ($i>r$). Če pa je obratno ($i<r$), bo investiral še bolj, sicer bo izgubil potencialni dobiček.

IZPIT 7

2. V določenem podjetju je intenzivnost dela (N/Z) večja od tehnične opremljenosti dela (K/Z).

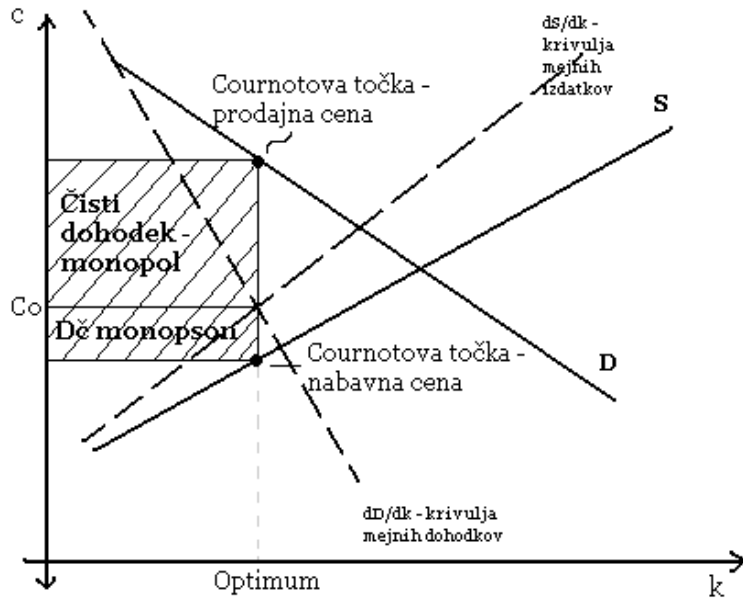
$P/Z = (P/N) * (N/Z)$ – produktivnost dela = proizv. sila dela * intenzivnost dela

$P/Z = (K/Z) * (P/K)$ – produktivnost dela = org. sest. kapitala ali teh. oprem.

dela * produktivnost kapitala

Iz teh dveh formul lahko sklepamo, da je v tem podjetju proizvodna sila dela manjša od produktivnosti kapitala.

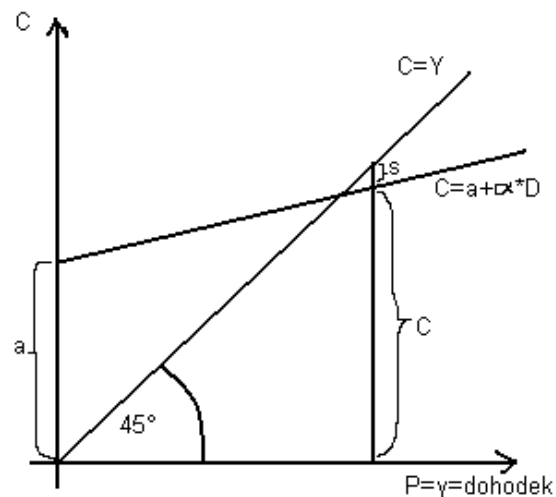
4. Monopolist določi optimalno količino na tri različne načine. Optimum je tam, kjer so mejni dohodki enaki mejnim izdatkom, tam, kjer je mejni profit enak 0 ($DD\check{c}=0$), in tam, kjer je skupni čisti dohodek maksimalen ($S(DD\check{c})=\max$). Tudi cena se določi s presečiščem krivulj mejnih izdatkov in mejnih dohodkov.

5. Obrestna mera je višja v manj razvitih gospodarstvih. Države pa vedno težijo k temu, da bi se čim bolj razvijale, zato obrestna mera dolgoročno pada. Tudi ponudba kapitala se na dolgi rok vse bolj veča, kar povzroči padanje cen določenih dobrin in padanje obrestne mere.

Kapital se uvaža hitreje kot znaša povpraševanje po njem. Obrestna mera pa je neke vrste cena uporabe kapitala. Padanje obrestne mere je značilno za razviti svet in deluje stimulatивно na gospodarsko rast. Nižja obrestna mera pomeni, da se interna stopnja donosnosti šele pri večjem obsegu proizvodnje izenači z obrestno mero (več investicij). Obrestna mera je cena ozitoma kompenzacija za odlaganje potrošnje in plačilo za tveganje – mejna stopnja produktivnosti kapitala.

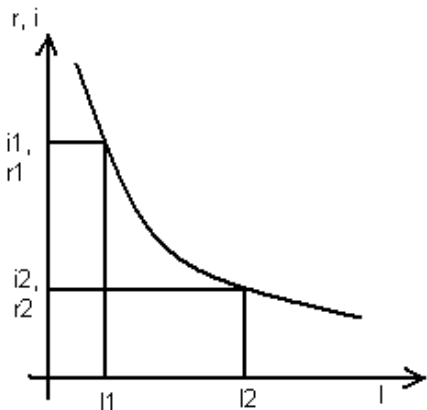
7. Potrošna funkcija: Potrošnjo kot funkcijo realnega dohodka imenujemo izvedeno potrošnjo. Predpostavimo, da je povezava med realnim dohodkom in potrošnjo linearna (Dohodek se poveča, potrošnja se poveča). Potrošna funkcija, ki izraža to odvisnost: $C = a + \alpha \cdot D$ (C =poraba; a =konstanta; α =količnik med 0 in 1, zato ker če bi bil količnik večji od 1, bi to pomenilo, da pri povečanju dohodka za 1, potrošimo več kot 1; D =velikost dohodka). Poznamo tri osnovne oblike potrošne funkcije: Keynesov psihološki zakon, Friedmanovo hipotezo in Ando-Modiglianijevo hipotezo življenjskega ciklusa. Keynesov psihološki zakon pravi, da s povečanjem dohodka, potrošnja raste počasneje, prihranki pa hitreje. Formula se glasi $C = a + b \cdot Y_r$ (a =pozitivna konstanta;

b =pozitivna, a manjša od 1, mejna nagnjenost k porabi). Friedmanova hipoteza pravi, da je potrošnja sorazmerna stalnemu dohodku, v celoti pa se prihrani občasn dohodek. Formula se glasi: $C=a*Y_p+b*Y_t$. Ando-Modiglianijeva hipoteza življenjskega ciklusa pravi, da v posameznik v celotnem življenju porabi toliko, kot ustvari. Formula se glasi:

$$C=a*Y_r+b*W \quad (Y_r=\text{dohodek}; W=\text{bogastvo}).$$

Investicijska funkcija: Investicijske možnosti razporedimo od tiste z največjim do tiste z najmanjšim investicijskim učinkom, dobimo lestvico investicijske učinkovitosti. Ko to vnesemo v koordinarni sistem, dobimo krivuljo investicijske učinkovitosti. Nižja kot je obrestna mera, večji je obseg investicij in višja kot je obrestna mera, manjši je obseg investicij. Vsak bo investiral do točke, v kateri bo obrestna mera enaka interni stopnji donosnosti ($i=r$), saj se s tem maksimira podjetniški dobiček in tako tudi produkt. Investicije so torej funkcija obrestne mere, medtem ko je potrošnja

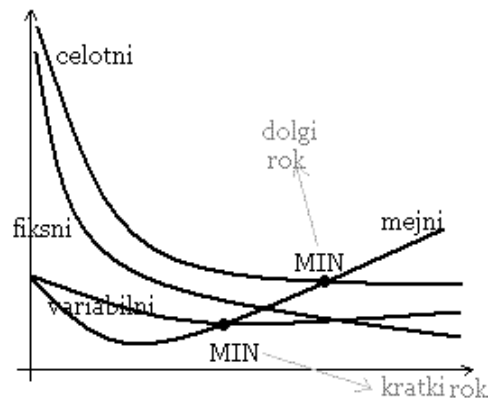
funkcija realnega dohodka. Investicije v osnovna sredstva gospodarstva imajo naslednjo formulo: $I_{os}=a*BDP-b*ir$ (ir =realna tržna obrestna mera).

IZPIT 8

3. Možno je, da na trgu produktov cena ostane nespremenjena, količina ponudbe pa se poveča. To je mogoče pod tremi pogoji. Prvič, če se sorazmerno s ponudbo, poveča tudi povpraševanje. Drugič, ponudba produkta se poveča, vendar so substituti produkta slabši. In tretjič, če obstaja čista konkurenca (atomistična, odprta, homogena, gibljiva) na področju povpraševanja.

4. Ponudnik nudi na kratek rok produkte, dokler ne doseže minimuma povprečnih variabilnih stroškov. Tako se mu povrnejo vsaj variabilni stroški, ki nastajajo ne glede na to, ali stroj deluje ali ne).

Na dolgi rok pa ponuja produkte toliko časa, dokler ne doseže minimuma celotnih povprečnih stroškov. Tako se mu poleg variabilnih stroškov povrne tudi del fiksnih.

5. Pri posameznih produkcijskih faktorjih se cene dolgoročno gibajo zelo različno. **Delo:** Včasih je bila plača tako nizka, da ni pokrila niti osnovnih potreb – življenjskega minimuma (fiziološki in kulturni minimum). Fiziološki minimum se skozi stoletja krajša, ker imamo TN in je potrebno manjše število ur, da zadovoljimo fiziološki minimum. Povečuje pa se kulturni minimum (vedno več časa za šolanje, nujen počitek, zaradi bolj kompleksnega dela). Močno sindikalno delovanje in monopolnost sposobnosti dela v sodobnem svetu pa dvigneta plače nad ravnotežno ceno (graf, str. 318!).

Zemlja: Cena zemlji dolgoročno narašča, ker je zemlja vse bolj redka dobrina. (graf, 319)

Kapital: Ponudba kapitala kot prihranki narašča skozi stoletja. Povečuje pa se tudi povpraševanje. Dolgoročno obrestne mere padajo. Povpraševanje po kapitalu na trgu faktorjev narašča s povečanjem produkta. To pa pelje v povečanje proizvodnje, ki poveča dohodke. To deloma poveča potrošnjo, deloma pa tudi prihranke. Prihranki naraščajo hitreje kot dohodek (bogatejši prihranijo večji odstotek dohodka). Ti prihranki pa niso nič drugega kot kapital. Cena kapitala torej dolgoročno pada.

Podjetništvo, izumiteljstvo: Cena jima dolgoročno narašča, saj sta le kvalificirano delo.

7. Izvedene investicije so investicije, ki so povzročene s povečanjem proizvodnje, vendar, ker se le-ta poveča zaradi povečanega povpraševanja oziroma povečane porabe, lahko rečemo, da je investicije povzročila povečana poraba.

Avtonomne investicije pa so investicije, ki nastanejo pri povečani interni stopnji donosnosti (pri dani porabi in dani obrestni meri).

IZPIT 9

1. Marx o razširjeni reprodukciji govori tako, da ljudi prisili v to, da varčujejo in s tem omogoči razširitev kapacitet. Investira na ta način, da ljudje s svojimi prihranki ne morejo kupiti dobrin (ne morejo trošiti denarja), temveč ga investirajo v razširjanje. Podobno je pri konfliktu rasti. V tem primeru investitorji povečujejo produkt, ki je posledica investiranja, ne pa produkta, ki bi ga želeli potrošniki, saj je za investiranje potreben nek prihranek. Tako pride do konflikta med planerji in samim prebivalstvom. Eni investirajo na račun prihrankov drugih.

5. Izumitelj in lastnik zemlje sta v neenakem položaju pri pridobivanju dohodka, ker je delež izumiteljstva težje izmeriti kot delež, ki ga lastnik zemlje dobi čez nek pridelek. Marsikdaj se delež izumiteljstva kar porazgubi in ta denar dobijo podjetniki, delavci, lastniki zemlje ravno zato, ker je težko izmerljiv.

6. Presežek prihrankov nad investicijami vodi v zmanjšanje ravnotežnega produkta.

8. Poznamo več vrst multiplikatorjev.

Denarni multiplikator: pove, koliko denarja se lahko ustvari v procesu ekspanzije knjižnega denarja. Formula je $m=1/OR$.

Multiplikator avtonomnega trošenja: pove, za kolikšen faktor se poveča proizvod v vseh bodočih obdobjih kot rezultat povečanega trošenja v nekem obdobju. Formula je $1/(1-\alpha)$.

Uvozni in izvozni multiplikator: enaka kot multiplikator avtonomnega trošenja, le da se ju uporablja za primer izvoza in uvoza. Formula za izvozni multiplikator: $(1/(1-\alpha))*E$.

Formula za uvozni multiplikator: $(1/(1-\alpha))*U$.

Zunanje trgovinski multiplikator: pove, za kolikšen faktor se poveča ali zmanjša ravnotežni proizvod. Formula je $(1/(1-\alpha))*(E-U)$.

Multiplikator avtonomnega domačega trošenja: edini relevanten za velikost proizvoda, ki povzroča avtonomno povečanje trošenja. Formula je $1/(1-\alpha)+\beta=1/(1-\alpha)=1/(s+\beta)$.

Proizvodni multiplikator: Za proporcionalno obdavčenje $(1-\beta)/(1-\alpha)$, ker pa je $\alpha=\beta$, napišemo kar $(1-\alpha)/(1-\alpha)=1$. Za progresivno obdavčenje pa je multiplikator večji od 1, saj velja $\alpha>\beta$, $(1-\beta)/(1-\alpha)$.

IZPIT 10

. Če je predmet brez cene, je to prosta dobrina (razen če je brez cene le za nas, ker jo je namesto nas plačal nekdo drug. Potem to ni prosta dobrina, temveč ekonomska dobrina, sredstvo. Tak primer je npr. zdravstvo, ki ga plača država.). To pomeni, da je glede na človekove potrebe neomejena, zato nima cene. Ekonomskih dobrin pa glede na človekove potrebe ni dovolj, so omejene, ne glede na to, ali so v velikih količinah ali ne, in zato nosijo ceno. Sredstvo pa je predmet, ki lahko zadovoljuje človekove potrebe, in se običajno tudi pojavlja v omejenih količinah, zato imajo tudi sredstva ceno.

2. Poznamo dve formuli za produktivnost dela.

$$(P/Z)=(P/K)*(K/Z)$$

=> P/Z = produktivnost dela, meri kolikšen produkt naredimo z določeno količino dela.

P/K =produktivnost kapitala meri koliko dela lahko opravimo z določeno količino kapitala. K/Z =organska sestava kapitala ali tehnična opremljenost dela, meri kakšna je tehnična opremljenost kapitala (večja opremljenost, več produkta).

$$(P/Z)=(P/N)*(N/Z)$$

=> P/N =produktivna sila dela meri proizvod na enoto dela – spretnost, sposobnost delavca. N/Z =intenzivnost dela meri koliko naredimo na določeno časovno enoto.

4. Normalna cena je najnižja možna cena, ki pokriva normalne stroške. Sestavljajo jo dohodki delavcev, ki so sodelovali pri proizvodnji, glede na monopoliziranost delovnih sposobnosti, in profit kapitalista, ki je proporcionalen organski sestavi kapitala. Pojavlja se v prosti konkurenci. Iz nje nikol ne dobimo monopolnih dohodkov.

5. Ceno produkcijskega faktorja lahko izračunamo po formuli: $C_{pf}=C_i/i$ (cena produkcijskega faktorja = cena uporabe faktorja/obrestna mera). Cena je tem višja, čim višja je cena uporabe faktorja. Torej, na primeru zemlje je cena tem višja, čim višja je renta. Lastniku se prodaja spleča takrat, ko bodo pri dani obrestni meri obresti oziroma donosi enaki renti. Podjetniku pa se nakup spleča pri ceni, pri kateri bo renta, ki jo daje zemlja, obrestovala vloženi kapital po ravnotežni obrestni meri. Podjetnik pa vedno računa, da bo z izboljšavami v proizvodnji povečal donose in s tem pridobil podjetniški dobiček na podlagi svojih sposobnosti.

6. Večja kot je interna stopnja donosnosti, višja je cena vrednostnih papirjev, vendar pa je obrestna mera obratno sorazmerna ceni vrednostnih papirjev, torej povečanje obrestne mere za določen odstotek se pokaže v znižanju cene vrednostnega papirja za enak odstotek. Torej če so obresti velike, cena vrednostnega papirja pada. Donosnost je majhna, obresti velike in nizka cena.

Ceno vrednostnega papirja lahko izračunamo pa naslednji formuli: $K=D/i$, pri čemer K predstavlja ceno papirja, D donos, ki ga papir daje in i obrestno mero.

8. Država želi delovati anticiklično s politiko neizravnane proračuna. V času gospodarskega razcveta zbira prihranke in jih nato troši v obdobjih recesije. Dohodkova in izdatkovna stran proračuna lahko avtomatično delujeta proticiklično (avtomatični stabilizatorji). Avtomatični stabilizatorji na izdatkovni strani so negativni davki - subvencije brezposelnim (ki so večje v času recesije, ko je več brezposelnih, ki svoj dohodek – subvencije skoraj v celoti porabijo in s tem povečajo skupno trošenje, kar spodbudi rast družbenega proizvoda.), javna dela (prek njih država pospeši trošenje). Na dohodkovni strani pa je avtomatični stabilizator progresivna davčna stopnja.

IZPIT 11

1. Faze reprodukcijskega procesa so:

Proizvodnja – dobrine nastanejo.

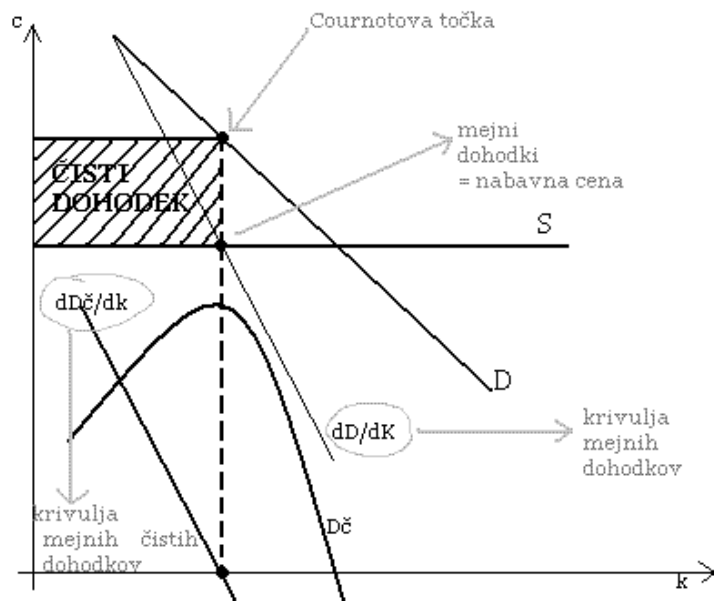
Poraba – dobrine se potrošijo, oziroma spremenijo v obliko, v kateri so zadovoljevale določene potrebe (dобрine se potrošijo, s tem zadovoljijo neke potrebe in delovna sila se obnovi).

To sta najpomembnejši fazi, ki potrebujeta določen čas. Produkcija potrebuje določen čas za proizvodnjo (npr. grajenje stanovanjskih hiš), prav tako tudi potrošnja potrebuje določen čas (uničenje stanovanj).

Menjava – ko produkcijska sredstva ali delavci dobrine naredijo, za njih pričakujejo neko nadomestilo. Oni dajo na trg izdelke za denar. Pri menjavi je pomembna naturalna sestava menjanih stvari.

Delitev – določa delež, ki posameznemu udeležencu v proizvodnji pripada glede na narejen produkt. Sama naturalna sestava pri tem ni pomembna, pomemben je sam delež. Ti dve fazi nista fazi v časovnem pomenu, saj za njiju ni potrebno neko daljše omembe vredno časovno obdobje.

2. Družbeni produkt rudnika svinca je sestavljen iz lastnega zasebnega, tujega zasebnega produkta in neposrednih sprememb premoženja in potrošnje. Lastni zasebni produkt bi lahko bilo 5 ton nakopanega svinca, tuji zasebni produkt uničenje okoliških gozdov, neposredna sprememba premoženja to, da družba izgublja možnosti za rekreacijo in neposredna sprememba potrošnje uničenje narave, dreves, s sajami.

3. Kriteriji za določitev optimalne količine in cene so:

- a) mejni čisti dohodek = 0
- b) celotni čisti dohodek = max

c) mejni dohodek = nabavna cena.

V našem primeru imamo le prodajni monopol in čisto konkurenco na nabavnem trgu. Imamo torej enega ponudnika in nešteto povpraševalcev.

5. Gossen – I. In II. Gossenov zakon = Prvi je zakon padajoče mejne koristnosti, drugi pa o enakih mejnih koristnosti cene in dobrine.

Keynes – Keynesov psihološki zakon = trdi, da je poraba linearna dohodku, torej večji kot je dohodek, večja je poraba.

Engel – Engelov zakon = pravi, da revnejše družine večji del dohodka porabijo za hrano, medtem ko bogatejše več porabijo za luksuzne dobrine, kot so obleka, zabava...

Marshall – Marshallova obdobja = govori o treh obdobjih – zelo kratkem (črpanje iz zalog), kratkem (izkoristek obstoječih kapacitet) in dolgem (investicije v nove kapacitete).

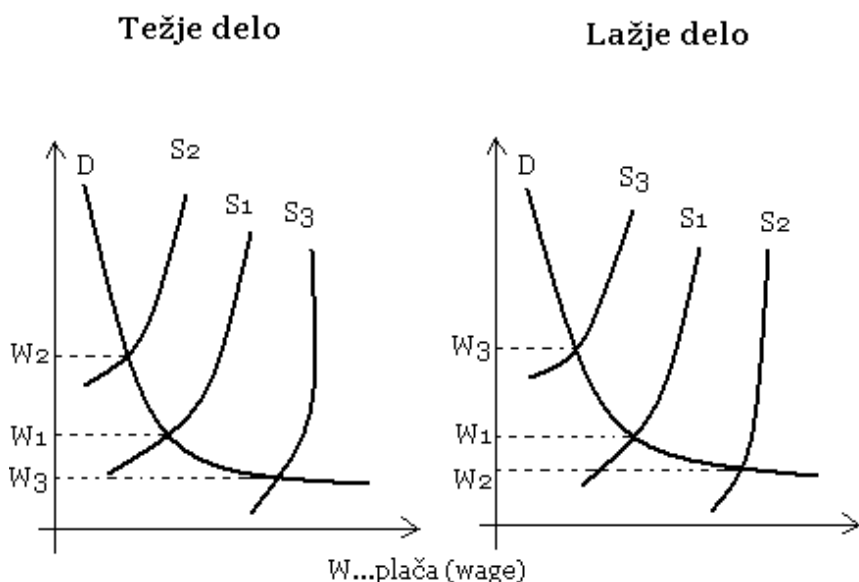
Cournot – Cournotova točka = grafično nam pokaže nabavno in prodajno ceno, ki ju dobimo tako, da povlečemo navpičnico od sečišča krivulje mejnih dohodkov in krivulje mejnih izdatkov. Tam ker se ta navpičnica seka s krivuljo povpraševanje, je Cournotova točka, ki nam pove prodajno ceno, tam kjer pa se seka s krivuljo ponudbe, pa je Cournotova točka, ki nam pove nabavno ceno.

6. Poznamo tri modele, glede izkoriščanja.

a) Prosta konkurenca glede delovne sile (vsi smo sposobni delati) in ravnodušnost (vseeno mi je, kaj delam). To izenači plače pri delavcih, ki opravljajo težko z delavci, ki opravljajo lahko delo. Tu torej ni izkoriščanja, vendar model ni realen.

b) Prosta konkurenca glede delovne sile, ni pa ravnodušnosti (ne maramo težjih del). Ni izkoriščanja, ker so glede na enoto napora vsi enako plačani. Tudi ta model ni realen.

c) Ni proste konkurence. Osnova temu je monopol. Delovne sposobnosti so prirojene in pridobljene (izobrazba, študij je način monopolizacije delovnih sposobnosti). Ravnodušnost sploh ni pomembna. Razlika je v tem, da ni vprašanje hoteti, ampak moči. Ta model se korigira z izenačevanjem izobraževalnih možnosti. Je realen.

IZPIT 12

1. Finalni in kosmati produkt sta enaka po velikosti. Vsota celotnega proizvoda, dokončanega in nedokončanega je enaka kosmatemu proizvodu, in tako posledično tudi finalnemu.

Če pa se zaloge na koncu obdobja zmanjšajo (torej je njihova sprememba negativna), to pomeni, da je nedokončani proizvod negativen. V tem primeru je kosmati produkt vsota dokončanega in negativnega nedokončanega, kar pomeni, da je dokončani proizvod večji od celotnega kosmatega. Kosmati pa je še vedno enako velik kot finalni, edina razlika med njima je, da nas pri kosmatem zanima vrednost, pri finalnem pa naturalna struktura.

2. Trg je ekonomski prostor, na katerem se soočata ponudba blaga in povpraševanje po njem, določa količine blaga, ki so predmet menjave, in njihove cene. Poznamo več vrst trgov glede na vrsto proizvoda (trgi z jasno opredeljenimi značilnostmi, trg, omejen na posamezni, kvalitativno v detajlih opredeljeni proizvod in trgi za različne skupine proizvodov), geografsko območje (svetovni, mednarodni, nacionalni, regionalni in lokalni trg), količine (grosistični in detajlistični trg), svobodno oziroma regulirano trgovanje (svobodni (prosti) trgi, regulirani (omejeni) trgi).

3. Kapitalni količnik je recipročna vrednost produktivnosti kapitala.

$$(P/Z)=(P/N)*(N/Z)=(K/Z)*(P/K) \Rightarrow (P/N)*(N/Z)=(K/Z)*(P/K) \Rightarrow$$

$(P/N)*(K/P)=(K/Z)*(Z/N) \Rightarrow$ Če se produktivna sila dela P/N poveča, se mora kapitalni količnik K/P zmanjšati.

4. Dumping je vrsta geografske diskriminacije cen. Njegovo bistvo je, da država izvažata po nižji ceni, kot so njeni stroški in si s tem osvoji ali pa ohrani trg. Tuj trg je bolj elastičen kot domač. Konkreten primer bi lahko bil, da Slovenija izvažata les v Avstrijo in ga tam prodaja po dvakrat nižji ceni kot doma, ker je tuj trg bolj elastičen kot domač.

7. Finalno trošenje neke države je takšno, kolikšen je njen družbeni proizvod tega obdobja.

$$P_d = P_s + P_z + I + (E - U)$$

$$P_d = T \text{ (finalno trošenje)}$$

Če povečamo oziroma smo bolj nagnjeni k uvozu, bo to zmanjšalo družbeni proizvod \Rightarrow finalno trošenje. Država bi torej preko svoje ekonomske politike morala zmanjševati oziroma omejevati uvoz, s tem pa bi sama država povečevala lasten proizvod.

Poznamo dva pojma potencialnega proizvoda: 1) proizvod polne zaposlitve – vsi delavci imajo delo, zaposlenost je 100%. 2) proizvod, ki ga omogočajo 100% izkoriščene kapacitete.

8. Multiplikatorski proces je proces, v katerem se proizvod skozi zaporedna prihodnja obdobja povečuje kot rezultat trošenja v nekem obdobju, čeprav v vse manjših vsotah. Če

je prebivalstvo nagnjeno h gotovini, je likvidnostno povpraševanje po denarju večje, torej je manj knjižnega denarja v bankah. To pomeni, da bodo banke kreirale manj novega denarja, saj bo manj depozitov, in več dvigov.

IZPIT 13

2. Investicijski učinek (=produktivnost kapitala) je enak reciproku kapitalnega količnika pred investiranjem.

$\Delta P / \Delta K =$ reciproku K_1 / P_1 , torej je $\Delta P / \Delta K$ enak P_1 / K_1 . Nas pa zanima, kaj se bo zgodilo s produktivnostjo kapitala po investiranju, torej P_2 / K_2 .

$$(P_2 / K_2) - (P_1 / K_1) = (\Delta P / \Delta K)$$

$(P_2 / K_2) = (\Delta P / \Delta K) + (P_1 / K_1)$, in ker je $\Delta P / \Delta K$ enak P_1 / K_1 , ju v formuli zamenjamo, in dobimo:

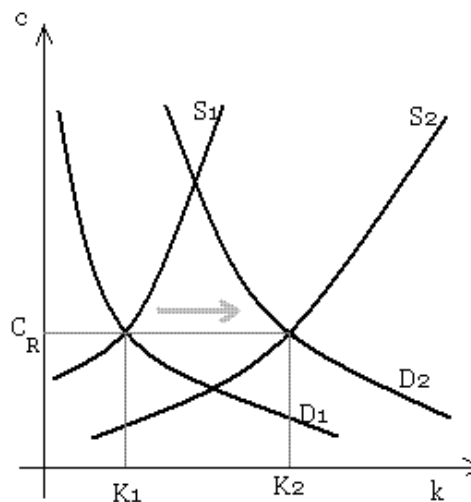
$$(P_2 / K_2) = (P_1 / K_1) + (P_1 / K_1)$$

$$(P_2 / K_2) = 2 P_1 / 2K_1$$

$(P_2 / K_2) = 2 (P_1 / K_1)$, kar pomeni da je produktivnost kapitala po investiranju enaka podvojenemu reciproku kapitalnega količnika pred investiranjem, torej se je produktivnost kapitala po investiranju podvojila.

3. a) Ponudba se je povečala, ravnotežna cena pa se ni spremenila. To lahko pomeni, da se je za enak odstotek povečalo tudi povpraševanje, kar pomeni, da je elastičnost povpraševanja enaka 1.

b) Če sta se povečala ponudba in povpraševanje, ravnotežna cena pa je ostala enaka, to pomeni, da se je tudi ravnotežna količina povečala.

4. Če se povpraševanje po produktih poveča, se poveča tudi povpraševanje po produkcijskih faktorjih, saj se potrebe po njih povečajo, ker obstoječe kapacitete ne naredijo več toliko, kot zahteva povpraševanje (kapacitete so 100% izkoriščene). Če se povpraševanje po produktih zmanjša, tudi povpraševanja po produkcijskih faktorjih ne bo.

5. Če država linearno zniža carinsko stopnjo, bo to vplivalo na investicijsko funkcijo s povečanjem interne stopnje donosnosti. Vplivalo pa bo tudi na ceno delnic domačih podjetij, in sicer jo bo dvignilo.

6. Popolna konkurenca se je sestavljena iz čiste konkurence na trgu produktov in proste konkurence na trgu produkcijskih faktorjev. Elementi čiste konkurence so: homogenost, gibljivost, odprtost in atomističnost.

Pri diskriminaciji cen bi morali biti elementi izpolnjeni v čim manjši meri. Diskriminator mora biti monopolist, proizvod mora imeti čim slabše substitute in čim manj potencialnih in dejanskih ponudnikov. Tržišča, ki jih hoče ponudnik diskriminirati pa morajo biti vseeno gibljiva in imeti različno elastičnost.

8. Uravnoveženi proračun deluje prociklično zato, ker država pobira več davkov in pospešuje trošenje in s tem rast družbenega produkta v času gospodarske rasti, v času recesije pa so ob manjšem proizvodu tudi manjši dohodki, država pobira nižje davke, in tudi spodbuda rasti prek povečanega trošenja je manjša. To pa, v nasprotju z ekonomsko politiko, povečuje cikle v gospodarski rasti.

Uravnoveženi proračun ne bi deloval prociklično, če bi se spreminjale davčne stopnje (višje v recesiji) in tako izenačile davčne prilive v času, vendar je to nerealistično in se ne izvaja.

IZPIT 14

1. Tinbergen – Cobweb teorija je grafičen prikaz za oscilacijo cen, ki so posledica počasnega prilagajanja ponudbe avtonomno spremenjeni ceni. Poznamo tri vrste cobweb teorema, in sicer: beg od ravnotežne cene, nenehno osciliranje okrog ravnotežne cene in približevanje ravnotežni ceni.

Robinson – ekonomistka, ki je poudarila gibljivost ponudnika oz. Povpraševalca kot faktor čiste oziroma popolne konkurence. Poleg tega pa je znana tudi po izjavi, da princip monopola vključuje tudi princip monopsona. Monopolist je nujno tudi monopsonist, njegova lastna trgovska sposobnost je tista, katero kupuje od samega sebe.

Ricardo – Ricardov učinek pravi, da kolikor zmanjšanje realnih stroškov deluje v smeri zmanjšanja cen, jih povečane realne plače potiskajo navzgor.

2. $P_v = P_k = P_c = P_c$

Takoj lahko vidimo, da sta v enačbi $P_c = P_c$, kar pomeni da ni tehničnega napredka, da je $A = R$ in $I_c = I_c$.

Ker je $P_v = P_k$, vidimo iz enačbe $P_k = P_v - P_p$, da je preneseni produkt P_p enak 0. Iz enačb $P_c = P_k - A$ in $P_c = P_k - R$, sklepamo, da sta oba, obnova R in amortizacija A , enaka 0.

Glede investicij, pa lahko sklepamo iz enačbe $I_c - I_c = A - R$, da niti razširitvenih, niti čistih investicij ni.

3. Višja kot je stopnja proizvodnje, več materiala potrebujemo, kar pomeni da je nižja ekonomičnost. Rentabilnost, ki je kriterij uspešnosti gospodarjenja, nam pove, kolikšen dohodek smo dobili s prodajo proizvedenega proizvoda. Če usmerjamo faktorje proizvodnje po kriteriju rentabilnosti, povečamo obseg proizvodnje teh vej, kar nas pripelje do maksimalne produktivnosti.

Ugotovitev, da se je produktivnost povečala bolj kot ekonomičnost, najbolj pa je narasla rentabilnost pomeni, da so naredili določeno število produktov, ki so jih uspešno prodali in dobili večji dobiček, kot bi ga dobili, če bi gledali le na produktivnost. Ravnali pa niso tako zelo ekonomično, glede na to, da si produktivnost in ekonomičnost nista enaki.

4. Glede na to, da podjetniki vlagajo kapital v faktorje proizvodnje (v našem primeru je to zemlja), vedno težijo k temu, da bi bila cena faktorjev proporcionalna njihovi produktivnosti oziroma ta cena naj bi bila tudi maksimalna, ki so jo pripravljene dati. Tako je za njih najbolje, da so cene podproporcionalne. Diferencialna zemljiška renta II. tako prinaša nek proizvod, ki je po amortizaciji kapitala večji kot bi bil brez kapitalnih vlaganj (namakamo – zgradimo namakalni sistem – zemlja ima dovolj vlage – dobimo veliko več pridelkov, kot če tega ne bi zgradili in tudi zemlja in pridelki so sedaj tako koristni, da več kot pokrijejo stroške namakalnega sistema).

6. Investicije so identične prihrankom.

Prihranki so neporabljen proizvod. Ta neporabljen del proizvoda pa se nahaja v investicijah.

7.

8. Ravnotežni produkt se poveča pri povečanju koristnosti tekoče porabe oziroma padca koristnosti prihrankov pri danem realnem dohodku in obrestni meri.

IZPIT 15

2. Nakup slabše dobrine pri podvojitvi realnega dohodka se spremeni v isti smeri, vendar za manjši odstotek. Vrednost dohodkovne elastičnosti je med 0 in 1, kar ustreza normalnim dobrinam.

3. Koefficient učinkovitosti uporabe sredstev je vedno 1, zato ker stremimo k temu, da se ravnamo po II. Gossenovem zakonu, ki v tem primeru pravi, da je mejna koristnost uporabe enaka mejni koristnosti učinka.

4. V čisti konkurenci so mejni izdatki povpraševalca enaki ceni.

$$(dS/dk)=c+(dc/dk)-k$$

$$(dS/dk)=c(1+dc/dk-k/c)$$

$$(dS/dk)=c(1+1/(dc/dk)-c/k)$$

$$(dS/dk)=c(1+1/e)$$

Cenovna elastičnost

5. Da bo produkcijski faktor imel ceno, morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji:

1) mora biti relativno redek faktor, redkost pa je odvisna od ponudbe in povpraševanja

2) produkcijski faktor mora biti tehnično sposoben za monopolizacijo – mora biti od nekoga (sončna energija, svetloba nista od nikogar, zato nimata cene)

3) mora biti privatna lastnina, torej mora se pojaviti nekdo, ki bo rekel: »Meni plačaj!«.

Zadostna sta že drugi in tretji razlog, ker lahko s tretjim nadomestimo prvega. Faktor je lahko relativno zadosten, če pa je last enega, lahko omeji ponudbo in naredi faktor relativno redek.

8. Proporcionalno obdavčenje deluje proticiklično.

IZPIT 16

1. Ekonomsko načelo: a) S čim manj sredstvi doseči določen učinek

b) Z določenimi sredstvi doseči čim večji učinek.

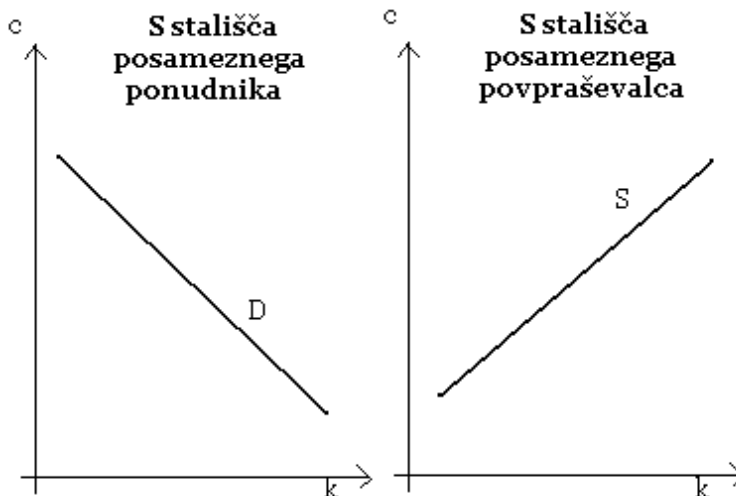
Definicija obče porabe v ekonomskem smislu je poraba za nabavo dobrin in uslug (za potrebe državne uprave, zdravstva, šolstva, socialnega zavarovanja, vojske itd.).

2. Predznak razlike med vrednostjo po domačih cenah in vrednostjo po mednarodnih cenah pri izvozu in uvozu je negativen, vendar pa je to merilo koliko imamo koristi od mednarodne menjave. Tiste stvari, ki jih izvažamo so vrednotene po domačih cenah, tiste stvari, ki jih uvažamo pa tudi ocenjujemo po tem, koliko stanejo pri nas, čeprav za njih plačujemo manj. Pasivni saldo je tako merilo koristnosti, ki ga ima gospodarstvo od mednarodne menjave. Korist je torej za nas tisto, kar ceneje plačamo, čeprav za nas predstavlja dobrina tako korist, kot če bi jo gledali po naših cenah.

Koristnost: $U-E$.

Negativni saldo izvozno – uvozne bilance ocenjene po domačih cenah je potrošnikov dobiček domačega gospodarstva kot celote, z razliko, da je korist v primeru mednarodne menjave objektivizirana v domačih cenah, posameznik pa svoje mejne in povprečne koristi ne kvalificira v obliki cen.

3. Položaj posameznega ponudnika in povpraševalca na monopolnem trgu:

V monopolu vsi posamezni povpraševalci in ponudniki oblikujejo agregatno povpraševanje in ponudbo. Absolutno elastične krivulje se nagnejo. Bolj je krivulja nagnjena, večja je stopnja monopola. Če je eden od kupcev zelo pomemben, lahko ceno zniža in še vedno kupi določeno količino. Če je ponudnik sam, lahko izsili svojo pozicijo. Tudi pri višji ceni bo prodal nekakšno količino. Torej v monopolu realizirana količina ne pade na nič, tudi če se dvigne cena.

Primeri, ko imamo enega ali več ponudnikov:

1 ponudnik – monopolist

2 ponudnika – duopolista

Nekaj, omejeno število ponudnikov – oligopolisti
 Mnogo, zelo veliko število ponudnikov – Polipolisti

8. Avtomatski stabilizatorji so: progresivno obdavčenje, negativni davek na dohodek, subvencije brezposelnim in javna dela. Stabilizatorji služijo temu, da oscilirajoče gibanje proračuna stabilizirajo oziroma izravnajo, ko imamo neizravnani proračun. Progresivno obdavčenje je stabilizator, ko imamo neizravnani proračun; pri izravnani proračunu pa je progresivno obdavčenje destabilizator.

IZPIT 17

1. Na razliko med družbenimi in podjetniškimi interesi pri proizvodni posameznega gospodarskega procesa vplivajo trije elementi:

- 1) tuji zasebni produkt
- 2) nesporedne spremembe premoženja
- 3) neposredne spremembe porabe.

Integracija podjetij zmanjšuje velikost družbenega vseobsežnega produkta, se s tem zmanjšuje število stopenj, in tako je manj prenesenega produkta. $P_v = P_k + P_p \Rightarrow$ manjši kot je preneseni produkt, manjši je vseobsežni produkt.

Statistično je najtežje ugotoviti razširitvene investicije, saj ne moremo ugotoviti velikosti obnove. $I_c = I_k - R$

2. Cenovna elastičnost:

- a) direktna cenovna elastičnost je skoraj vedno negativna, saj če se povečajo cene, se zmanjša povpraševanje po teh produktih, torej se zmanjša količina
- b) križna cenovna elastičnost je pozitivna, pri substitutih. Če se zviša cena, se bo znižalo povpraševanje po tej dobrini in bodo ljudje več kupovali substitute. Križna cenovna elastičnost pa je negativna, ko gre za komplemente. Če se zviša cena neki dobrini, se bo povpraševanje po njej in njenih komplementih zmanjšalo. Torej, npr. če se cena kavi zviša, se bo povpraševanje po njej zmanjšalo, hkrati pa se bo zmanjšalo tudi povpraševanje po sladkorju, ki ga dajemo v kavo.

Dohodkovna elastičnost:

Je lahko pozitivna ali negativna. Če gre za boljše dobrine, je večja od 1, če gre za normalne dobrine je med 1 in 0, če pa gre za slabše dobrine, je negativna, torej manjša od 0.

3. II. Gossenov zakon je zakonitost enakih mejnih koristnosti na enoto cene vsake dobrine, ki jo porabnik nabavlja.

$$\Delta U_i = \Delta U_D \cdot C_i$$

Drugače povedano: potrošnik kupuje tiste dobrine, katerih koristnost je enaka koristnosti denarja, ki ga za njih mora odšteti.

I. Gossenov zakon pa je zakonitost padajoče mejne koristnosti, ki se glasi: vsaka naslednja enota dobrine bo manj koristna od predhodnje.

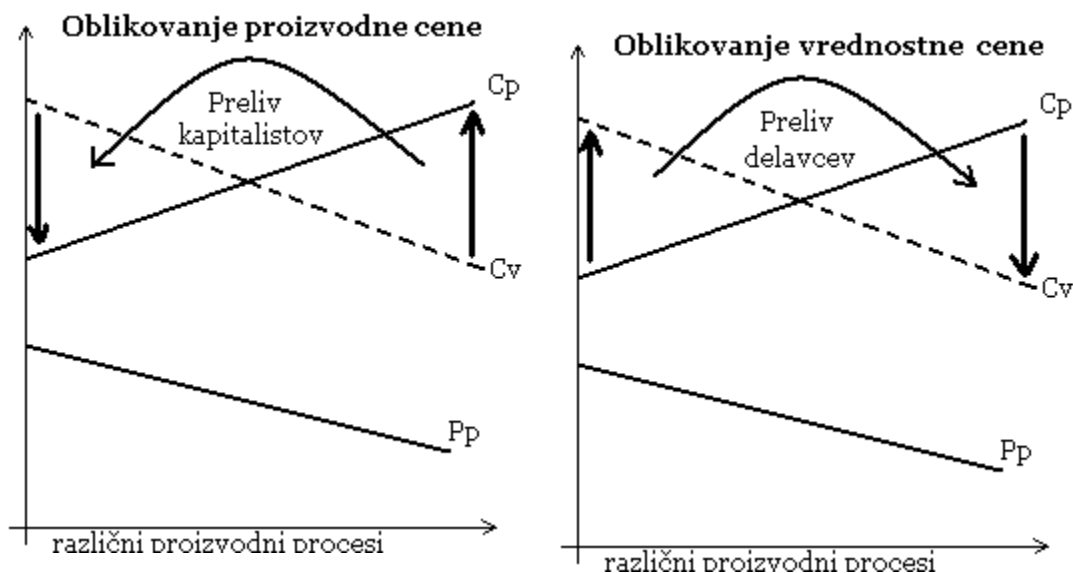
5. V procesih, v katerih je sestava kapitala nadpovprečna so cene proizvodnje višje od vrednostnih cen. Kjer je sestava kapitala podpovprečna pa so cene proizvodnje nižje od vrednostnih cen. Le v procesih, kjer je sestava kapitala enaka družbenemu povprečju so cene proizvodnje enake vrednostnim cenam.

Te dve normalni ceni se formirata:

- Producerska cena glede na dva kriterija: proporcionalno količini dela in proporcionalno količini kapitala. Sestavljena pa je iz dohodkov delavcev in iz profitov kapitalistov.
- Vrednostna cena glede na en sam kriterij, in sicer izključno proporcionalno količini dela.

Normalni sta, ker se formirata v prosti konkurenci, če gledamo s stališča razpolaganja s sredstvi.

Cena proizvodnje proste konkurence je omejena na odnose znotraj kapitalističnega razreda. Vrednostne cene pa so demonopolizirane tudi razredno.

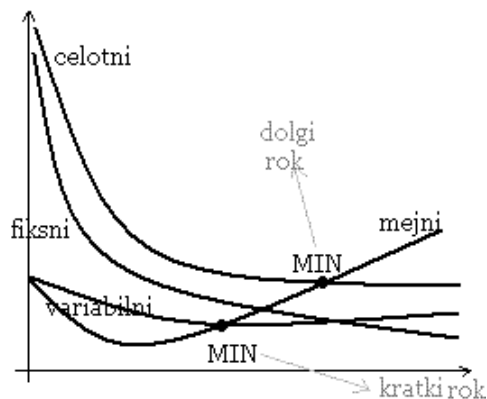
6. Na kratek rok se plače določajo ne glede na produkt, saj obstaja življenjski minimum, ki omogoča, da ljudje lahko tudi v naslednjem produkcijskem procesu zopet delajo. Na dolgi rok se produktivnost kapitala večja s pomočjo tehničnega napredka. Poleg življenjskega minimuma je zdaj pomemben tudi kulturni minimum. Tak dvig plač in povečanje dobička kapitalistov gre na račun inovatorjev, ki za svoj prispevek izumiteljstva nikakor niso dobili vsega, kar jim pripada.

8. Gospodarstvo lahko začasno in trajno poveča produkt s povečanim trošenjem od naslednjih predpostavkah: a) neizkoriščenost kapacitet in b) neizkoriščenost delovne sile. V poštev pride trajno povečanje trošenja, saj se pri enkratnem povečanju trošenja ravnotežni produkt ne spremeni.

IZPIT 18

4. Krivulja mejnih stroškov je tudi krivulja ponudbe podjetnika v tistih točkah, kjer določa cena produkta. Torej, na kratki rok, je krivulja mejnih stroškov krivulja ponudbe podjetnika v presečišču krivulje mejnih stroškov s krivuljo variabilnih stroškov. Na dolgi rok pa je to v sečišču s krivuljo povprečnih celotnih stroškov.

Ponudba na kratek rok bo imela nižjo ceno, saj si ponudnik lahko privošči, da nekaj časa posluje brez znatnega profita, zaslužiti mora le toliko, da pokrije stroške produkcije. Na dolgi rok, pa mu poslovanje mora prinesiti dobiček, saj se mu drugače ne izplača, torej je cena na dolgi rok višja od cene na kratki rok. Ker pa na kratki rok prodaja produkte po nižji ceni, bo takrat ponudil manjšo količino produktov, saj jih bo potem kasneje lahko prodal po višji ceni in več zaslužil.

Fiksni stroški vplivajo na krivuljo povprečnih celotnih stroškov, ne vplivajo pa na krivulji mejnih in variabilnih stroškov.

7. Enačba gospodarske rasti v absolutni obliki: $\Delta P = p \cdot I$ (gosp.rast=povp.inv.učin.*inv.)

Relativna oblika gospodarske rasti: $\Delta P/P = (p \cdot I)/p$

Gospodarska rast spada glede na način povečevanja proizvoda v dolgo obdobje po Marshallu, zaradi investicij.

Med prisilnim varčevanjem in investicijskim učinkom je naslednji odnos:

Večje kot je prisilno varčevanje, manjši je investicijski učinek. Ljudje ne morejo trošiti, zato produktivnost pada, z njo pa tudi investicijski učinek.

IZPIT 19

1. Razširitvene investicije so negativne, če velja $I(v+m) < I_c$ (v =variabilni kapital – plača delavcev, m =presežek vrednosti – profit kapitalistov, c =konstantni kapital – preneseni produkt + amortizacija).

Kosmati in finalni produkt sra enaka po velikosti, oba sta vsota dobrin, proizvedenih v nekem obdobju. Sta agregat, k katerim gospodarstvo dejansko razpolaga.

Razlika med njima pa je v tem, da je finalni produkt tisti, ki v istem obdobju ne bo zopet uporabljen v proizvodnji, kosmati produkt pa je tisti, ki to je.

Poleg tega nas pri kosmatem produktu zanima vrednost, pri finalnem pa naturalna struktura.

Presežno povpraševanje je količina povpraševanja minus količina ponudbe pri dani ceni. Grafično dobimo krivuljo presežnega povpraševanja tako, da zravnamo krivuljo ponudbe v ordinatno os, levo in desno pa nanašamo pozitivne in negativne vrednosti.

4. c) Negativne posledice monopola za gospodarstvo:

- proizvodni učinek: na trgu menjana količina se zmanjša – manjše blagostanje

- redistribucijski – prerazporeditveni učinek: monopolist si prisvoji dodatni dobiček na račun siromašenja ponudnikov na nabavnem trgu in na račun povečanja izdatkov povpraševalcev na prodajnem trgu

d) Monopolist si s ponujenimi količinami z diskriminacijo cen poveča dobiček tako, da razbije trg na dele z različno elastičnostjo povpraševanja. Med temi podtrgi pa ne sme biti komunikacije.

Na trgu faktorjev z manjšo elastičnostjo povpraševanja so mejni dohodki nižji kot tisti na trgu z večjo elastičnostjo. Maksimalen dohodek se doseže z izenačitvijo mejnega dohodka z mejnimi izdatki. Če pa izenačimo mejne dohodke z mejnimi izdatki vsake od skupin povpraševalcev, dosežemo večji dohodek kot z izenačevanjem mejnih izdatkov z mejnimi dohodki od celotne prodaje. To nas pripelje do zaključka, da bi dobiček maksimirali šele takrat, ko bi bil monopolist sposoben tretirati vsakega kupca samostojno.

Trg se zaradi diskriminacije cen lahko razbije na parcialne trge na štiri načine, in sicer teritorialno, časovno, individualno in materialno.

5. a) Če je faktor brezplačno dan v naravi, morajo za obstoj cene faktorja biti izpolnjeni naslednji pogoji: 1) relativna redkost, 2) tehnična sposobnost za privatizacijo, 3) privatna lastnina.

b) Poleg naravne redkosti lahko na ceno vpliva sam lastnik. Ta lahko zmanjša ponudbo faktorja pod objektivno razpoložljivo količino in s tem oblikuje ceno.

c) Monopolizacija na osnovi zasebne lastnine je možna le zunaj čistokonkurenčnega trga, monopolizacija na osnovi odločitev organov oblasti pa je možna ne glede na značilnosti trga.

7. Ekonomska politika lahko vpliva na izvedeno potrošnjo.

Ključnega pomena za izvedeno potrošnjo je realni dohodek. Ker je poraba funkcija realnega dohodka, pomeni, če se realni dohodek poveča, se poveča tudi potrošnja in obratno. Ekonomska politika lahko z zmanjšanimi davki poveča realni dohodek. Če zmanjša obrestno mero na kredite, bodo ljudje vzeli več kreditov, in tako bo več denarja.

IZPIT 20

1. Družbeni proizvod posameznega gospodarskega procesa je vsota lastnega zasebnega proizvoda, tujega zasebnega proizvoda, neposrednih sprememb premoženja in neposrednih sprememb potrošnje. Le, če se gospodarske enote ravna po družbenem in ne zasebnem proizvodu, je možna največja produktivnost. Večinoma pa zasebne enote spreminjajo pozitivne tuje proizvode v lastne. Kjer jim to ne uspe, gre za deformacijo gospodarskih struktur. Nekateri procesi sploh ne nastanejo ali pa z veliko zamudo. Rešitev za to pa je državni kapitalizem.

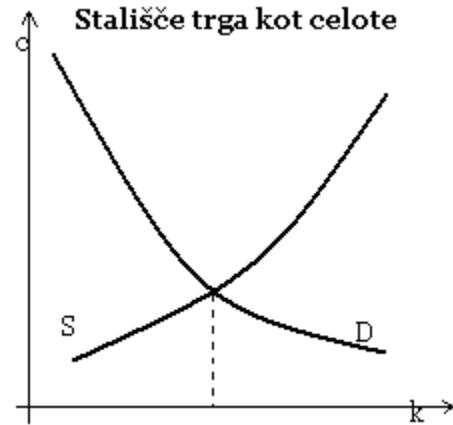
Lastni zasebni proizvod so proizvodi, ki nastajajo v gospodarskih enotah, ki jih proizvajajo. Lastni zasebni produkt vpliva tudi na tuje zasebne proizvode.

Tuji zasebni proizvod je sprememba proizvoda drugih gospodarskih enot, ki jo povzroča neka gospodarska enota. Vsota proizvoda (lastnega zasebnega in tujih zasebnih) daje

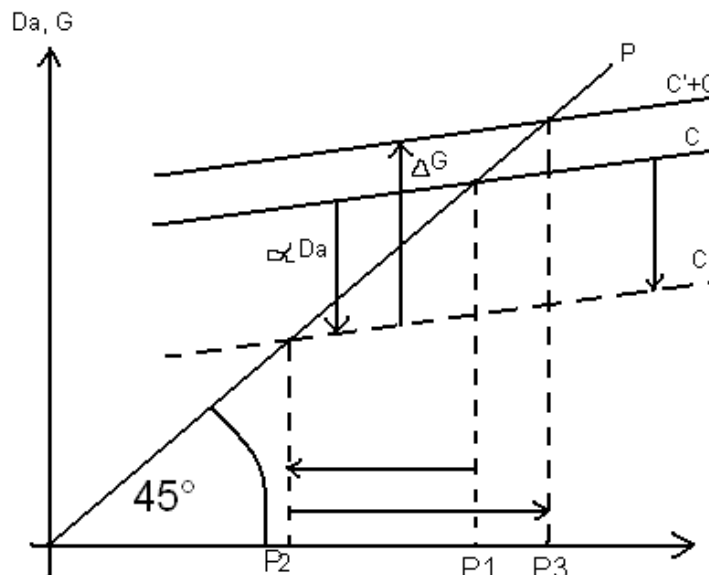
celotni zasebni proizvod neke proizvodne enote. Težava nastane, ko se nacionalno-gospodarski kriteriji ne pokrivajo z zasebno-gospodarskimi. Glede na to, da zasebne gospodarske enote ravnajo v prid sebi, se večkrat zgodi, da je družbeni proizvod veliko manjši od možnega.

2. Posamezni ponudnik v čisti konkurenci je monopolist, posamezni povpraševalec v čisti konkurenci pa je monopsonist.

Za vsakega posameznika pa je pomembna krivulja celotne ponudbe in povpraševanja, saj bo glede na to določena ravnotežna cena c . Pri tej ceni lahko ponudnik poda katerokoli količino, povpraševalec pa katerokoli količino kupi.

8. Razlika med davčnim multiplikatorjem pri progresivnem in pri proporcionalnem obdavčenju je v tem, da proporcionalno obdavčenje obdavči vse zavezanca za enak odstotek, pri čemer je osnova dohodek. Progresivno obdavčenje pa bolj prizadane visoke in manj nizke dohodke. Glede na to, da se varčuje bolj pri visokih dohodkih in manj pri nizkih, se pri tem obdavčenju manj zmanjšuje poraba in bolj prihranke. V končni fazi davčni multiplikator proporcionalnega obdavčenja znaša 1 (Haavelmovo pravilo), pri progresivnem pa je ta večji, saj določeno uvajanje davka zmanjšuje porabo za manjši odstotek β , kot v primeru proporcionalnega, to zmanjšanje porabe znaša α ($\alpha > \beta$). Zaradi tega je ravnotežni produkt adekvatno večji.

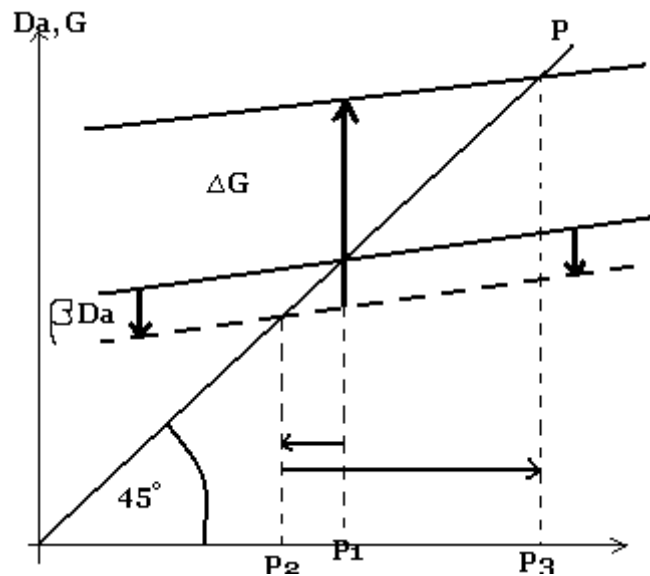

Proporcionalno obdavčenje (Haavelmovo pravilo):

Multiplikator = $(1 - \alpha) / (1 - \alpha) = 1$

Progresivno obdavčenje:

Multiplikator = $(1 - \beta) / (1 - \alpha) > 1$

IZPIT 21

1. Glavne oblike dohodkov proračuna države so: davki in prispevki, kreditiranje iz tujine in krediti iz domačih virov (centralna banka, banke ali prek kapitalskega trga z obveznicami).

Na izdatkovni strani pa ima tri glavne oblike trošenja države, od katerih šteje v splošno porabo G le njeno materialno trošenje.

Poraba države v celotnem bruto domačem proizvodu Slovenije in na splošno v svetu znaša:

$$BDP = C + I + G + E - U$$

$$G = BDP + U - E - I - C$$

2. V ekonomskem smislu je lastnik neke stvari tisti, ki pridobiva njene proizvode (storitve), ki dejansko koristi navedena upravičenja. Lastnina v ekonomskem smislu je torej *questio facti* (=vprašanje dejstev -> pomeni dejansko izvajanje upravičenj v praksi). Razlike med lastnino v ekonomskem in pravnem smislu so 4, in sicer:

- 1) Glede objekta – če stvar ni dobrina, ne more biti predmet lastnine v ekonomskem smislu, ker je nihče ne rabi, koristi. Lahko pa je vedno lastnina v pravnem smislu.
- 2) Glede subjekta – pravni lastnik je lahko isti kot ekonomski, ni pa to nujno (npr. lahko voziš očetov avto)
- 3) Glede temelja – temelj lastnine v pravnem smislu so lastninska upravičenja, večinoma zapisana. Temelj lastnine v ekonomskem smislu je lahko stvarnopravni, obligacijska pravica, služnostna pravica (posojilna pogodba), dejansko stanje (tat).
- 4) Pravni lastnik je lahko pravna ali fizična oseba, ekonomski lastnik pa je lahko le fizična oseba.

4. Učinka spremembe realnega dohodka sta 2, in sicer: direktni (dohodkovni) in indirektni (substitucijski).

Dohodkovni učinek je povezan s spremembo mejne koristnosti denarja, substitucijski pa je posledica spremembe realnega dohodka, izzvanega s spremembo mejne koristnosti dobrin.

To lahko povežemo z dohodkovno elastičnostjo.

Dobrine, pri katerih se povpraševanje ob spremembi realnega dohodka spremeni v isto smer, toda v večjem odstotku od spremembe realnega dohodka (=substitucijski učinek), imenujemo boljše dobrine. Dobrine, pri katerih se povpraševanje ob spremembi realnega dohodka spremeni v isto smer, toda v enakem ali manjšem odstotku od spremembe realnega dohodka, imenujemo normalne dobrine. Ko pa je sprememba povpraševanja ob spremembi realnega dohodka v nasprotni smeri od spremembe realnega dohodka, govorimo o slabih dobrinah (npr. povečanje povpraševanja pri zmanjšanem realnem dohodku, zmanjšanje povpraševanja pri povečanem realnem dohodku).

Učinka spremembe cen drugih dobrin sta tudi 2, in sicer:

- 1) dohodkovni – sprememba vsake cene spreminja realne dohodke potrošnikov
- 2) substitucijski – vpliv cene dobrin na povpraševanje po določeni dobrini izhaja tudi iz medsebojnih povezanosti dobrin v potrošnji.

To lahko povežemo s cenovno elastičnostjo, in sicer s križno.

Način povezanosti med dobrinami je zelo pomemben za cene. Poznamo dva načina povezanosti, substitute in komplemente.

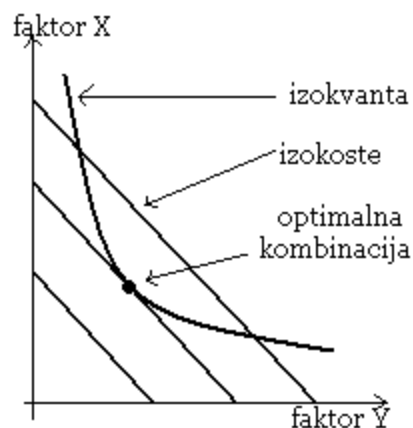
Če sta si dve dobrini substituta, bo zvišanje cene ene dobrine, povzročilo povečanje povpraševanja po drugi dobrini. Znižanje cene ene dobrine pa bo povzročilo zmanjšanje povpraševanja po drugi dobrini (npr. kavi se zviša cena, več povpraševanja je po čaju).

Če pa sta si dve dobrini komplementa, bo zvišanje cene ene dobrine, povzročilo zmanjšanje povpraševanja po drugi dobrini. Znižanje cene ene dobrine pa bo povzročilo povečanje povpraševanja po drugi dobrini (npr. kavi se zniža cena, ljudje zato več povprašujejo po kavi, obenem pa se tudi sladkorju poveča povpraševanje, saj ga ljudje dajejo v kavo).

5. Izokvante so krivulje enakega proizvoda, izokoste pa premice enakih stroškov.

Optimalne kombinacije faktorjev pri proizvodnji določenega produkta določimo z izokvanto in izokostami. Grafično je optimalna kombinacija faktorjev pri proizvodnji določenega proizvoda določena v točki, kjer je izokosta tangenta na izokvanto. Ta točka se imenuje optimalna kombinacija faktorjev X in Y. Lahko jo tudi izračunamo po formulah:

$$\begin{aligned} (\Delta Y)/(\Delta X) &= c_x/c_y \\ (\Delta P_x)/(\Delta P_y) &= c_x/c_y \\ (\Delta P_x)/c_x &= (\Delta P_y)/c_y \end{aligned}$$

Optimalno količino faktorjev določimo v dveh korakih. Prvi je povezan z nedeljivostjo faktorjev. Če so faktorji v predhodnji točki deljivi, je optimum blizu optimalne količine proizvodnje, je potreben le drugi korak. Drugače pa je potreben tudi prvi korak:

Če so faktorji nedeljivi – optimalna količina proizvodnje enaka najmanjšemu skupnemu mnogokratniku količine proizvodnje vseh faktorjev.

Drugi korak je povezan s ceno proizvoda. Če imamo dano ceno in mejni fizični proizvod faktorja, lahko določimo količino po naslednjih formulah:

Če velja $(\Delta P_i) \cdot c_p > c_i$ dobi podjetnik monopolni dobiček, pri dani ceni to vodi v povečanje proizvodnje; optimalna je proizvodnja, pri kateri maksimira svoj monopolni dobiček. To je točka, v kateri velja $(\Delta P_i) \cdot c_p = c_i$. Če je položaj drugih proizvajalcev podoben, bo njihovo povečanje proizvodnje, povečalo skupno ponudbo na trgu in s tem zmanjšalo prodajno ceno c_p . To bo zmanjšalo optimalne količine vsakega proizvajalca na obseg, ko ne bodo več dobivali monopolnega dobička, le normalnega.

Če pa je $(\Delta P_i) \cdot c_p < c_i$, bo podjetnik z zmanjšanjem količine faktorjev skušal povečati njihov mejni proizvod. Manj kot so faktorji deljivi, težje je. Če se cena proizvoda ne zviša oziroma se ne zviša dovolj, bo podjetnik nehal s proizvodnjo.

Drugi Gossenov zakon v teoriji potrošnje govori o izenačenju mejnih koristnosti vseh dobrin z mejno koristnostjo denarja (cene). V teoriji produkcije pa govori o izenačenju mejnih vrednostnih proizvodov proizvodnih faktorjev z njihovo ceno.

6. Ekonomska teorija priznava naravno stopnjo brezposelnosti kot dolgoročno sprejemljivo brezposelnost, ki je posledica izgube zaposlitve (prostovoljne ali prisilne) in iskanja dela.

Razlogi za naravno sprejemljivo brezposlenost:

- 1) frikcijska brezposelnost, ki nastane zaradi iskanja nove, boljše zaposlitve
- 2) Rigidnost plač – nepripravljenost, da bi se plače prilagodile (znižale ob) znižanju ravnotežja med ponudbo in povpraševanjem po delu. Vzroki za rigidnost plač so: zakonsko določene minimalne plače, monopolna moč sindikatov, plače učinkovitosti.

Naravna stopnja brezposelnosti je določena z dolgoročno brezposelnostjo, ki je lahko strukturne narave. Pogosto gre za nezaposljivost starejših, manj kvalificiranih, tehnoloških presežkov, ki ni ciklične konjunktne, torej kratkoročne, ampak je trajne narave.

8. Razlikujemo tri glavne vrste inflacije: inflacijo povpraševanja, inflacijo ponudbe (stroškovna inflacija) in strukturno inflacijo.

Rast nominalnega proizvoda, ki je po definiciji enaka rasti trošenja, je mogoča le z rastjo cen. To je inflacija povpraševanja (inflacija »demand pull«), saj rast povpraševanja, ki zaradi visoke izkoriščenosti kapacitet ne more več povečati realnega proizvoda, vleče cene navzgor.

Povečanje katerekoli skupine stroškov brez ustreznega zmanjšanja drugih stroškov potiska prodajne cene navzgor, zato nastane stroškovna inflacija oziroma inflacija ponudbe (inflacija »cost push«).

Strukturna inflacija pa izhaja iz strukturne neusklajenosti gospodarstva.

Med družbenimi stroški inflacije pa ločimo stroške pričakovane in stroške nepričakovane inflacije. Med stroške pričakovane inflacije spadajo:

- 1) obraba čevljev – prebivalci večkrat dvigujejo denar iz banke, da bi ga imeli pri sebi za transakcijske namene
- 2) stroški menuja – visoka inflacija zahteva pogostejše spreminjanje zapisanih cen proizvodov in storitev
- 3) variabilnost relativnih cen – če je inflacija višja, se cene ne spreminjajo sočasno, se pa pogosteje
- 4) davčna zakonodaja – če njena določila ne upoštevajo natančno potencialnih vplivov inflacije (inflacijsko povečanje dohodka spremeni davčni razred in s tem stopnjo davka, ki jo zavezanec plačuje)
- 5) negotovost – težje finančno načrtovanje, deformirane informacije o realnih cenah

Med stroške nepričakovane inflacije pa spadajo:

- 1) poljubna porazdelitev bogastva med prebivalci
- 2) prizadene posameznike s fiksnim dohodkom – če njihovi dohodki niso revalorizirani v skladu z inflacijo
- 3) zelo visoka negotovost

IZPIT 22

1. a) Metode ugotavljanja velikosti družbenega produkta so: osebna metoda, realna metoda in metoda družbenih izdatkov.

Osebna ali personalna metoda – income method (meri velikost iz porabniških v proizvodne prenesenih proizvodnih storitev) se nikoli ne uporablja, ker lahko zaradi raznorodnosti merimo te velikosti le z ustreznimi dohodki faktorjev, torej po nasprotnem toku. BDP po osebni metodi: dohodki zaposlenim + davki državi – subvencije od države + poslovni presežek.

Realna ali stvarna (proizvodna) metoda meri velikost družbenega proizvoda po toku dobrin iz proizvodnih v porabniške enote, torej tako, da ugotavlja končni proizvod. BDP po proizvodni metodi je seštevek ustvarjene dodane vrednosti po sektorjih plus pripisane bančne storitve minus korekcijske postavke.

Metoda družbenih izdatkov – pogosto merijo velikost družbenega proizvoda po izdatkih porabniških enot za kupljene dobrine. BDP po metodi izdatkov: $C+I+G+E-U$

b) Ocena BDP za Slovenijo, vendar za leto 2000, po proizvodni metodi znaša 4035 milijard tolarjev.

BDP za Slovenijo (2000) po osebni metodi: $4035=2122+698-77+1293$ in po metodi družbenih izdatkov: $4035=2216+841+1122+2386-2530$.

3. a) Cilj diskriminacije proizvodov je v tem, da krivulja povpraševanja namesto kot v polipolu, kjer je vodoravna, rahlo pada proti desni strani. Cena torej ni več dana – ponudnik jo lahko zviša, vendar pri tem ne izgubi vseh kupcev.

Cilji diskriminacije cen pa so lahko različni, npr. maksimiziranje dohodka, socialni cilji (npr. višje odkupne cene za proizvode malih kmetov in nižje za proizvode velikih farm v ZDA), osvojitvev ali ohranitev trga...

- b) Pogoj za diskriminacijo produktov je monopolistična konkurenca.
- c) Vrste diskriminacije produktov: sprememba sestave, dodatne koristi vezane na nakup, sprememba zunanjega izgleda, posebno znak, ime in reklama.
- d) Proizvajalec ima monopol, npr. nad zobnimi pastami. Prodaja več vrst zobnih past. Ker bi rad maksimiziral svoj dobiček, se odloči za diskriminacijo produktov in cen. Vzame eno zobno pasto, skozi reklamo ustvari pri povpraševalcih potrebo in nato ustvari produkt, ki zadovoljuje to potrebo. Torej, vzame zobno pasto, ji spremeni zunanji izgled, ime in znak, nato pa jo ponudi na tržišču. Potem pa se odloči še za diskriminacijo cen. Poišče neko tržišče v tujini in ponudi to zobno pasto tam, vendar po nižjih cenah, da si pridobi tržišče. Tako ima zagotovljen dobiček.

4. Vrste proizvodnih funkcij:

- 1) Domarova proizvodna funkcija: $P=K \cdot p$ (K – sredstva, p – proizvodnost sredstev)
- 2) Leontijeva proizvodna funkcija: (P sektorja=poraba faktorjev/tehn. koeficient proizvoda)

$$P_j = \sum_{i=1}^n \frac{X_{ij}}{a_{ij}}$$
- 3) Cobb-Douglasova proizvodna funkcija: $P=aX^xY^y...Z^z$ (Z=kol.f., $z=e$ proizvoda); $x+y+z=1$
- 4) CES proizvodna funkcija: elastičnost substitucije med proizvodnimi faktorji pri spreminjanju proizvodnje ostaja nespremenjena.

Vrste potrošnih funkcij:

- 1) Keynesov psihološki zakon: $C=a+b \cdot Y_r$; $Y_r=Y$ -davki
- 2) Friedmanova hipoteza: $C=a \cdot Y_p+b \cdot Y_t$; $Y_t=Y_r-Y_p$
- 3) Ando-Modiglianijeva hipoteza življenjskega ciklusa: $C=a \cdot Y_r+b \cdot W$;
 $dC=a \cdot dY_r+b \cdot S$

5. a) Cena faktorja = Cena uporabe faktorja / obrestna mera.

$$C_{pf} = C_i / i$$

Vzemimo na primer zemljo. Zemlja, potrebna za proizvodnjo, se ne dobi samo z najemom, ampak tudi z nakupom. Cena je tem višja, čim višja je zemljiška renta. Lastniku zemlje se prodaja spleča takrat, ko bodo pri dani obrestni meri obresti oziroma donos enak renti. Podjetniku pa se nakup spleča pri ceni, pri kateri bo renta, ki jo daje zemlja, obrestovala vloženi kapital po ravnotežni obrestni meri. Podjetnik pa vedno računa, da bo z izboljšavami v proizvodnji povečal donose in s tem dobil podjetniški dobiček na podlagi lastnih sposobnosti.

b) Če sta cena faktorja ali cena uporabe faktorja negativni, bi to pomenilo, da je obrestna mera v gospodarstvu negativna.

Če pa sta obe, cena faktorja in cena uporabe faktorja, negativni, pa to pomeni, da je obrestna mera pozitivna.

c) Fiktivni kapital je kapital, za katerega se proda (in kupi) podjetje s profitno stopnjo, ki je drugačna od obrestne mere. Fiktivni kapital je torej cena produkcijskega faktorja.

$FK=D/i$ (i=obrestna mera, D=donos fiktivnega kapitala, torej cena uporabe produkcijskega faktorja).

6. Če se družbeni dohodek spreminja zaradi sprememb realnega proizvoda in zaradi sprememb cen, je mogoče iz podatkov o nominalnem proizvodu, to je dohodku po

tekočih cenah, ugotoviti realni proizvod tako, da iz nominalnega izločimo vpliv sprememb cen. Če je bila v gospodarstvu inflacija, ta postopek imenujemo deflacioniranje, če pa inflacije ni bilo, pa inflacioniranje. Formula se glasi: $P_{real} = P_{nom} / I_c$ (realni produkt, izražen v cenah, ki služijo kot osnova – indeks 100 – za izražen indeks cen, dobimo, če delimo nominalni proizvod s splošnim indeksom cen).

Če poznamo nominalne osebne dohodke, lahko izračunamo realne, tako da nominalne delimo z indeksom življenjskih stroškov, to je indeksom cen tistih dobrin, ki jih ljudje kupujejo s svojimi dohodki. Tu gre v resnici za Paaschejev agregatni indeks cen. Realni tečaj pa izračunamo po formuli: $Realni\ tečaj = nominalni\ tečaj / (raven\ cen\ doma / raven\ cen\ v\ tuji\ državi)$.

8. a) Instrumenti denarne (monetarne) politike so kvalitativni in kvantitativni.

Kvalitativni so: določanje obsega kreditov, najvišje meje, do katere se lahko razširi, kontingentiranje in alociranje kreditov, diferenciranje obrestnih mer, anuitet (vračanja kreditov) in drugih pogojev kreditiranja.

Kvantitativni ukrepi pa so: manipuliranje z obrestno (diskontno mero), spremembe obvezne rezerve poslovnih bank ter nakup ali prodaja obveznic na odprtem trgu. Instrumenti politike vpliva na potrošnjo/investicije (fiskalna politika) so: davki, obrestna mera, avtomatski stabilizatorji (subvencije brezposelnim, javna dela, progresivno obdavčenje).

b) Obema politikama je skupno manipuliranje z obrestno mero.

IZPIT 23

1. Družbeni produkt je produkt makro enote (narodnega gospodarstva).

Brutissimo domači produkt (celoten obseg transakcij) ustreza vseobsežnemu produktu.

BDP je vsota vseh dobrin in storitev, ustvarjenih na ozemlju domače države.

Bruto narodni proizvod je dohodek, ki so ga ustvarili državljani in pravne osebe domače države.

Neto nacionalni produkt ustreza čistemu proizvodu.

Narodni dohodek pove, kolikšni so zaslužki prebivalcev v državi.

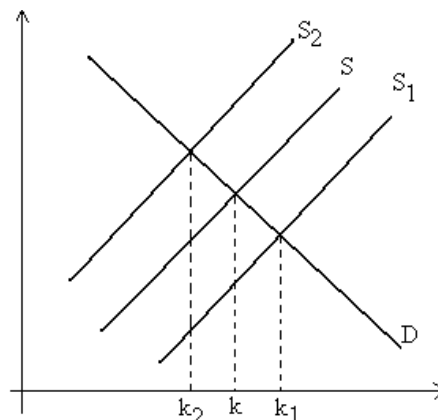
Osebni dohodki kažejo znesek dohodka, ki ga prejme prebivalstvo.

Razpoložljivi osebni dohodek pa dobimo tako, da od celotnega dohodka, ki ga zasluži prebivalstvo, odštejemo neposredne davke, ki jih plačuje na dohodek (npr. dohodnina).

Približna vrednost slovenskega BDP v letu 2007 je bila 16.616€ na prebivalca, oziroma 33.542 milijonov €. Rast BDP v letu 2007 je bila 6,1%, napovedana rast za leto 2008 pa je 4,4%.

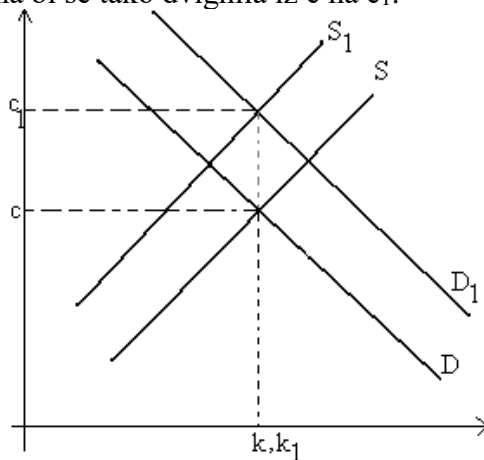
3. a) Sprememba ponudbe in sprememba ponujene količine sta tesno povezani.

Če si pogledamo to povezanost sprememb na grafu. Pri dani ponudbi S in danem povpraševanju D, ponudnik na trgu ponuja določeno količino

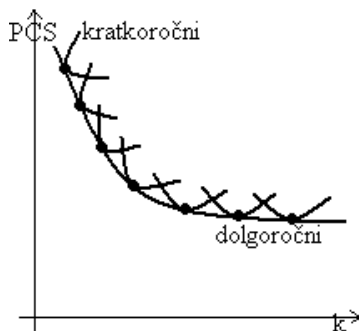
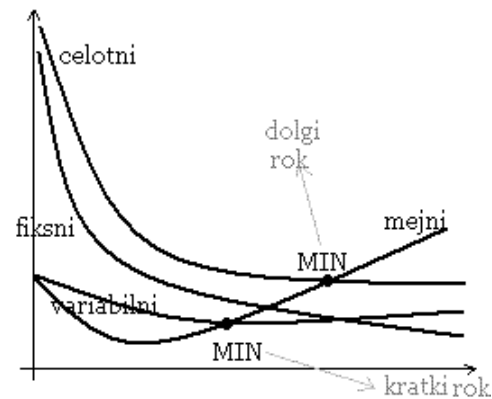
produkta. Če povpraševanje ostane enako, ponudba pa se poveča na S_1 , bo ponujena količina produkta pri nespremenjenem povpraševanju večja, vendar bo cena produkta nižja. Če pa ponudnik zmanjša svojo ponudbo produkta na S_2 , bo pri nespremenjenem povpraševanju količina ponujenega produkta manjša, vendar bo zaradi manjše ponujene količine večja cena proizvoda.

b) Do najvišjega dviga cene bi prišlo ob sočasnem povečanju povpraševanja in zmanjšanju ponudbe. Cena bi se tako dvignila iz c na c_1 .

c) Cena bi ostala nespremenjena, če bi se ponudba in povpraševanje sočasno povečala za enak odstotek. Da pa bi se povečana ponudba v celoti odrazila v povečanju cen, bi se moralno tudi povpraševanje povečati, in sicer za večji odstotek od povečanja ponudbe.

5. Ponudnik pri ponudbi na kratki rok upošteva mejne in variabilne stroške produkcije, pri ponudbi na dolgi rok pa mejne in povprečne celotne stroške produkcije. Na celotne stroške pa vplivajo variabilni in fiksni stroški. Elastičnost stroškov je razmerje med mejnimi in povprečnimi stroški. Formula se glasi:

$$(\Delta S / \Delta P) / (S / P) = (\Delta S / \Delta P) * (P / S).$$

V minimumu povprečnih celotnih stroškov je elastičnost stroškov nujno enaka 1. Levo od minimuma je elastičnost stroškov manjša od 1, desno od minimuma pa večja od 1. Torej, do minimuma povprečnih stroškov se skupni stroški povečujejo podporcionalno količini proizvoda, od

minimuma povprečnih celotnih stroškov navzgor pa nadporcionalno količini proizvoda.

6.

7. Sodobni denar izdajajo banke: papirnatega centralne (primarna emisija), knjižnega poslovne banke (sekundarna emisija), denarne nadomestke (kvazi denar) pa gospodarske enote v obliki menic (terciarna emisija denarja). Osnovna značilnost sodobnega denarja je, da nima notranje vrednosti. V nasprotju s papirnatim denarjem knjižni denar fizično niti ne obstaja. Notranja vrednost (stroški njegove proizvodnje) ne more omejevati njegove proizvodnje. Izdajatelj denarja brez notranje vrednosti profitira kupno moč denarja, zanjo pa ne daje nikakršne protivrednosti (=seignorage). Zato emisijo monopolizira država in izdaja denar sama ali s posredovanjem bančnega sistema in ga razglasi tudi za edino zakonito plačilno sredstvo. Sodobni denar, glede na to, da nima notranje vrednosti, in ni zamenljiv, ne more izvajati svoje zunanje vrednosti (kupne moči) iz notranje vrednosti (nominalne pri zamenljivem papirnatem denarju). Njegova kupna moč γ_z ob predpostavki danega P in dane V, ni funkcija količine denarja v obtoku samo v kratkih, ampak tudi v dolгих obdobjih.

$$\gamma_z = 1/C = P/(V * M).$$

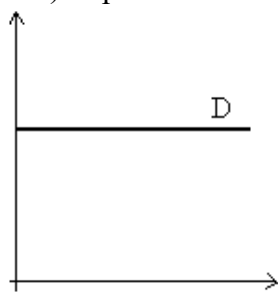
Sistem zamenljivih bankovcev lahko deluje zadovoljivo, četudi zlato pokritje znaša samo del denarnega obtoka. Vse dokler se obtok denarja zadržuje v okvirih količine, ki jo definira menjalna enačba, se njegova zunanja vrednost zadržuje na ravni notranje vrednosti, zato imetniki bankovcev nimajo razloga, da bi jih zamenjali za zlato v banki. Enako lahko na zadovoljiv način deluje tudi sistem nezamenljivih bankovcev brez kakršnegakoli zlatega pokritja. Vse dokler resnični obtok ostane v okvirih potrebnega, zunanja vrednost denarja ne bo padla, to je cene ne bodo zrasle.

IZPIT 24

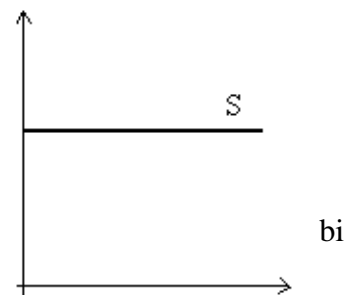
1. Vrste investicij:

- 1) Kosmate $I_k = P_k - C = I\check{c} + A = I_c + R = I_r + I_c$
- 2) Čiste $I\check{c} = I_k - A = P\check{c} - C$
- 3) Razširitvene $I_c = I_k - R = P_c - C$
- 4) Demografske ($\Delta P / \Delta n = p * I$) (I=demografske, p=bruto inv. učinek)

3. a) Popolna konkurenca je sestavljena iz čiste konkurence na

trgu produktov in proste konkurence na trgu faktorjev. Če bi bil izpolnjen ideal popolne konkurence, bi se izoblikovala neka stroškovna cena in cena prodaje bi se skozi konkurenco znižala na raven stroškov. Imenovala se normalna cena – najnižja možna, nastala pod pritiskom čiste in proste

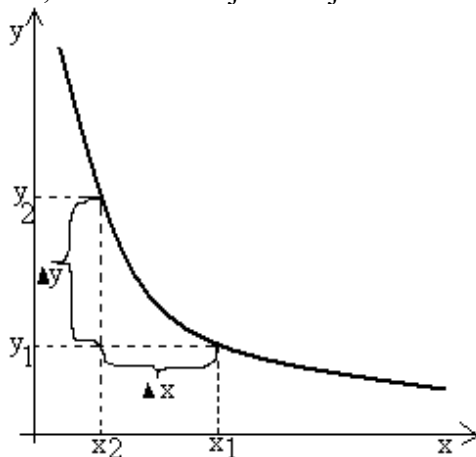
konkurence.

b) Prosti konkurenci lahko rečemo tudi čista konkurenca na trgu faktorjev, ker čista konkurenca obsega štiri pojme: atomističnost, homogenost, odprtost in gibljivost.

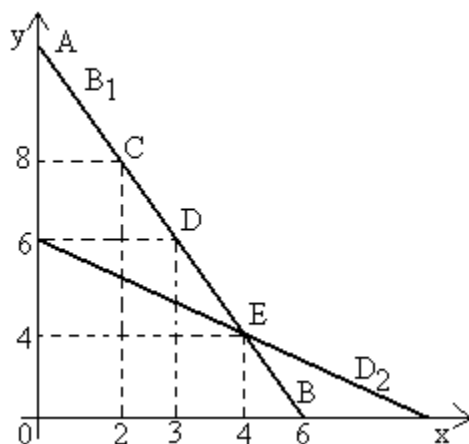
Definicija proste konkurence pa je, da vsi (je atomistična) razpolagajo z enako količino kvalitetnih (je homogena) produkcijskih faktorjev, dejanski in potencialni (je odprta)

ponudniki in povpraševalci. Edini pogoj, ki ni izpolnjen je gibljivost ponudnikov in povpraševalcev, vendar ob ostalih pogojih ni tako pomemben).

4. a) Posamezna krivulja ravnodušnosti prikazuje s svojimi točkami tiste količinske kombinacije dobrin x in y , ki imajo kot celota za potrošnika enako skupno koristnost. Če se količina dobrine x zmanjša, se količina dobrine y poveča in s tem poveča skupno korist za potrošnika za točno toliko, za kolikor se je zmanjšala zaradi zmanjšanja dobrine x .

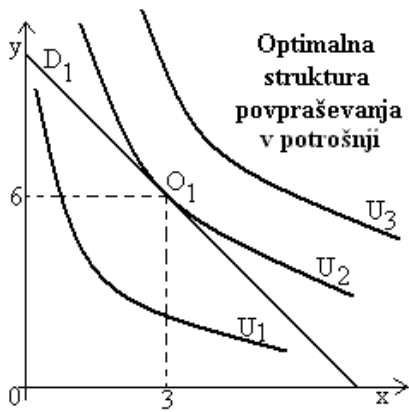

Premice dohodka (izdatkov) pa so premice v koordinatnem sistemu količin dobrin x in y , ki s svojim nagibom izražajo odnos medsebojne menjave dobrin x in y (relativne cene=cena y , izražena s količino x in nasprotno), s svojo oddaljenostjo od središča pa velikost dohodka potrošnika.

b) Analogija krivulji ravnodušnosti v potrošnji je krivulja enakega proizvoda (izokvanta) v proizvodnji. Analogija premici dohodkov (izdatkov) v potrošnji pa je premica enakih stroškov (izokosta) v proizvodnji.

c) Ekonomsko načelo je pravilo, na katerem temelji vsako smiselno človekovo odločanje. To je princip doseganja določenega učinka s čim manjšimi sredstvi ali pa doseganja čim večjega učinka z določenimi sredstvi. Potrošnik, ki se ravna po ekonomskem načelu, bo svoje skupne izdatke oziroma svoj dohodek pri danih cenah razdelil na obe dobrini tako, da bo dobljena skupna koristnost čim večja. Skupno koristnost različnih kombinacij obeh dobrin predstavljajo krivulje ravnodušnosti, zato bo skušal potrošnik doseči čim višjo krivuljo ravnodušnosti. Točka, v kateri je njegovca premica enakih izdatkov tangenta na

njegovo najvišjo doseženo krivuljo ravnodušnosti, opredeljuje torej optimalen razpored njegovega dohodka na obe dobrini in s tem na njegovo povpraševanje po dobrinah x in y, to je strukturo njegovega povpraševanja. Izbor je optimalen v točki, v kateri je mejna stopnja substitucije y z x enaka razmerju med cenama x in y.

Formule so:

$$(\Delta y / \Delta x) = c_x / c_y; (\Delta x / \Delta y) = (\Delta u_y / \Delta u_x); (\Delta u_x / \Delta u_y) = c_x / c_y; (\Delta u_x / c_x) = (\Delta u_y / c_y).$$

V proizvodnji je podobno. Proizvajalec, ki se ravna po ekonomskem načelu, bo optimalno kombinacijo faktorjev določil tako, da bodo stroški proizvodnje čim manjši. Optimalna kombinacija je torej odvisna od cen faktorjev. Proizvajalec želi s čim manjšimi stroški doseči določen učinek. V proizvodnji imamo za določanje optimalne kombinacije naslednje formule: $(\Delta P_x / \Delta P_y) = (c_x / c_y)$; $(\Delta P_x / c_x) = (\Delta P_y / c_y)$.

5. a) Delo je celota delovnih sposobnosti.

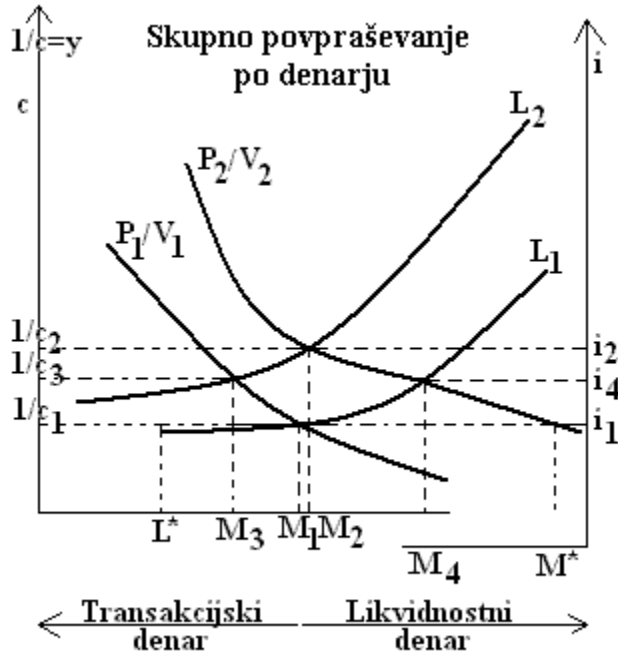
Delovna sila je človek. Vrednost dela (W dela) je enaka vrednosti produktov dela. Vrednost delovne sile pa je enaka vrednosti produktov, ki so potrebni za obnovo delovne sile. To je življenjski minimum, ki je sestavljen in fiziološkega in kulturnega minimuma. Vendar delavci ne proizvedejo le toliko produkta, kakršna je vrednost njihove delovne sile, saj potem ne bi nastala presežna vrednost in kapitalist ne bi imel dobička. Izkoriščanje po delovni teoriji vrednosti torej nastane zaradi kapitalistove težnje po čim večjem zaslužku. Delavec na primer dela 8 ur na dan, čeprav v 4-ih urah doseže svoj življenjski minimum. V tem primeru je W dela=80 (8 ur), W delovne sile=40 (4 ure), W presežna pa 40, vendar delavec za svoje delo ne dobi plačila 80, temveč le 40, zato, ker kapitalisti monopolizirajo nekatere faktorje (zemlja, kapital, prostor, stroji...), delavec pa razpolaga le z enim faktorjem - delovno silo. To silo pa daje v najem. Ker je delavec v podrejenem položaju, mora sprejeti situacijo, tako kot je.

b) Mejni vrednostni produkt faktorja je $\Delta P_{PF} * c_p$ (mejni fizični produkt pomnožen s ceno produkta). Vrednost mejnega proizvoda faktorja je enaka ceni uporabe tega faktorja. $C_i = \Delta P_{PF} * c_p$. Vrednost mejnega produkta faktorja se giblje vzporedno s (fizičnim) mejnim proizvodom.

c)

6. a) Skupno povpraševanje po denarju je sestavljeno iz transakcijskega in likvidnostnega povpraševanja po denarju. Abscisi na grafu merita količino denarja, ordinati pa njegovo

vrednost: leva ordinata meri transakcijsko vrednost denarja, njegovo kupno moč $1/c$, medtem ko desna meri vrednost denarja kot sredstva likvidnosti.

Transakcijski denar služi menjavi dobrin.

Če predpostavimo, da so cene konstantne, je potrebna količina denarja (povpraševanje po njem za transakcijske namene) opredeljena z enačbo:

$$M^* = (P \cdot c) / v \quad (M^* = \text{potrebni obtok}$$

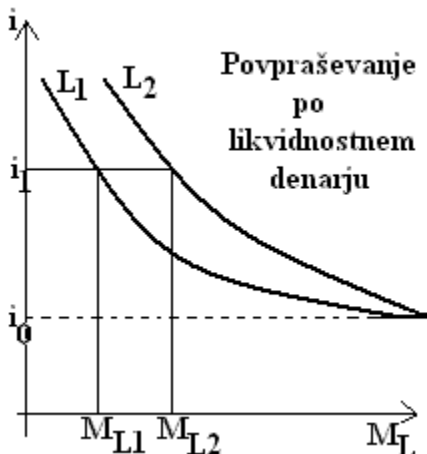
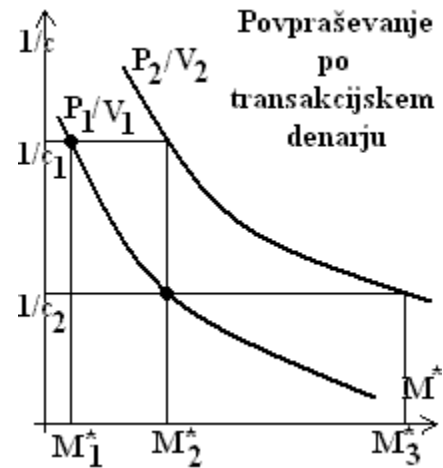
denarja = prenosorazmeren velikosti produkta in ravni cene, obratnosorazmeren hitrosti kroženja denarja).

Čim večja je notranja vrednost denarja, tem manjša je količina denarja, ki je potrebna gospodarstvu, tako je $c (=1/\gamma_z)$ izpuščen iz enačbe, ker je substituiran z γ_n :

$$M^* = P / (V^* \cdot \gamma_n).$$

V procesu gospodarske rasti se povečuje P , zato se mora tudi M^* , če se notranja vrednost denarja ne spreminja. Potrebna rast količine denarja:

$$M^* + \Delta M = (P + \Delta P) / (V^* \cdot \gamma_n).$$

Likvidnostni denar pa je denar, ki ga imajo gospodarske enote pri sebi v obliki gotovine, da lahko takoj pokrije tekoče obveznosti.

Pri danem povpraševanju po likvidnostnem denarju je njegova količina negativna funkcija obrestne mere. Po Marshallu je potrebna količina denarja M^* : $M^* = k \cdot D$; $D = P \cdot c$. Delež dohodka, ki ga želijo gospodarske enote imeti v likvidni obliki k je enak recipročni vrednosti

hitrosti denarnega obtoka $k=1/V$. Povečanje želje po likvidnosti pomeni povečanje odstotka faktorja k .

b) Marshallov k označuje kot tisti del družbenega produkta (dohodka), ki ga gospodarstvo želi hraniti v gotovini, torej kot recipročno vrednost zelene hitrosti obtoka denarja. Povečanje želje po likvidnosti pomeni povečanje faktorja k . Po Marshallu je torej potrebna količina denarja $M^*=k*D$.

Marxov t označuje čas ležanja denarja v neaktivni obliki. Po Marxu je namreč od tega, kako dolgo po prodaji denar čaka, da gre ponovno na trg, odvisna količina potrebnega denarnega obtoka večja ali manjša. Potrebna količina denarja je torej: $M^*=t*D$.

Marxov t je torej formalno enak Marshallovemu k . Enaka sta v temu, da Marshall želi, da se določen odstotek k dohodka hrani v blagajni v gotovini, Marx pa želi, da se denar drži v blagajni določen čas t . Razlika med njima pa je poleg recipročnosti tudi v tem, da oba kažeta na zelene količine, V pa je izračunan iz dejanskih količin.

Subjekt, ki poveča likvidnostno povpraševanje po denarju, hkrati zmanjšuje trošenje dohodka.

c) Obstoj likvidnostne funkcije denarja zanemarja kvantitativna teorija denarja, ki pravi, da se zveza med obtokom denarja in nivojem cen ugotavlja tudi empirično, posebej ko se močno poveča količina denarja v obtoku, medtem ko produkt in hitrost kroženja ostaneta konstantna. To se dogaja predvsem v obdobjih velikih inflacij. S pomočjo te zveze se lahko razložijo tudi različni nivoji cen v različnih deželah. Vendar pa ta teorija ni popolna, saj očitno zanemarja likvidnostno povpraševanje po denarju.

Obstoj likvidnostne funkcije denarja zanemarja tudi Sayev zakon. Sayev zakon ne predvideva prihrankov in zalog, saj trdi, da je sprememba dohodka avtomatično enaka tudi spremembi proizvoda in spremembi trošenja. Trdi torej, da moramo tisto, kar zaslužimo, nujno tudi takoj porabiti. Likvidnostni denar pa je tisti denar, ki ga želijo imeti gospodarske enote v gotovini pri sebi, da lahko z njim kadarkoli pokrijejo tekoče obveznosti. Na nek način torej, ga imajo pri sebi v obliki prihrankov. Ker pa Sayev zakon ne predvideva prihrankov, torej tudi zanemarja likvidnostno funkcijo denarja.

8. a) Phillipsova krivulja označuje trade-off med inflacijo in stopnjo brezposelnosti. Višja inflacija pomeni večji nominalni produkt, ki ga je na kratki rok mogoče doseči le z večjim inputom dela, torej ob manjši brezposelnosti.

b) Empirična merjenja so včasih potrdila, včasih zanikala trdnost Phillipsove relacije. Moderna Phillipsova krivulja nadomešča inflacijo plač z inflacijo cen, vključuje pričakovano inflacijo in pozitivni šok s strani ponudbe.

Teoretični odgovori na Phillipsovo krivuljo so determinante zaposlenosti in determinante inflacije.

Determinante zaposlenosti nam povejo, da rast industrijske produkcije za odstotek, za pol odstotka poveča zaposlenost v menjalnem sektorju (sektor, ki neposredno menjuje s tujino, predvsem industrija), rast plač pa zmanjša zaposlenost za 1,36 odstotka (trade-off med večjo zaposlenostjo in višjimi plačami).

Determinante inflacije pa nam povejo, da na inflacijo vpliva rast cen proizvajalcev, rast tečaja dražje uvožene dobrine in rast potrošnje prebivalstva.

c) Ocena Phillipsove krivulje za Slovenijo je naslednja: stopnja regresirane brezposelnosti = $14,1 - 0,0113 \cdot \text{stopnja rasti cen}$. To nam pove (za devetdeseta leta): če ne bi želeli inflacije, bi bila stopnja regresirane brezposelnosti 14,1-odstotna, vsako povečanje inflacije za eno odstotno točko pa zmanjša stopnjo brezposelnosti za stotinko odstotne točke. Vpliv inflacije na brezposelnost ni močan.

IZPIT 25

1. a) Bogastvo je vsota dobrin, s katerimi razpolaga gospodarstvo. Sestoji iz naravnega in proizvedenega bogastva.

$$K_t = K_{t-1} + I_{kt} - R_t$$

Bogastvo nekega gospodarstva je seštevek vseh razširitvenih investicij minulih obdobj.

$$K_t = K_{t-1} + I_{ct}$$

Bogastvo v nekem trenutku je vsota vseh kosmatih naložb vseh minulih obdobj, zmanjšana za vsoto obnove in porabe vseh minulih obdobj.

$$K_t = K_{t-1} + P_{kt} - C_t - R_t$$

b) Premoženje določenega gospodarstva se lahko spremeni – se poveča ali zmanjša.

Zmanjša se, če v nekem obdobju porabimo celotni kosmati proizvod tistega obdobja (bogastvo na koncu je potem za obnovo manjše od bogastva na začetku), oziroma se zmanjša, če ga ne obnavljamo skladno z obrabo.

Bogastvo določenega gospodarstva pa se poveča, če se v nekem obdobju naloži več, kot je potrebno za obnovo.

2. a) $K_1/P_1 = K_2/P_2$; $\Delta K / \Delta P = (K_2 - K_1) / (P_2 - P_1) = 0$; $\Delta P / \Delta K = (\Delta K / \Delta P)^{-1} = \Delta P / \Delta K = 0$.

Investicijski učinek je torej 0.

b) Obstajajo trije pokazatelji učinkovitosti: ekonomičnost, produktivnost in rentabilnost. V našem primeru gre za produktivnost kapitala.

c) Iz formule za investicijski učinek $(\Delta P / \Delta K) = (\Delta P / I)$, lahko sklepamo formulo za kapitalni količnik. Kapitalni količnik je recipročna vrednost investicijskega učinka oziroma produktivnosti kapitala, torej je $(\Delta K / \Delta P) = (I / \Delta P)$. Kapitalni količnik tako torej povečuje investicije.

3. b)

c) Dohodkovna premica nam pomaga določiti katere so tiste količinske kombinacije faktorjev x in y , ki jih izbere potrošnik. To so premice v koordinatnem sistemu količin dobrin x in y , ki s svojim nagibom izražajo odnos medsebojne menjave dobrin x in y , s svojo oddaljenostjo od središča pa velikost dohodka potrošnika.

8. a) Neposredni oziroma končni cilji ekonomske politike so: hitra in stabilna rast BDP (gospodarska rast), nizka inflacija, nizka stopnja brezposelnosti, zunanje plačilnobilančno in notranje proračunsko ravnotežje.

b) Posredni cilji ekonomske politike so: denarna masa pri monetarni politiki in proračunski izdatki oziroma prejemki pri fiskalni politiki.

c) Instrumenti so ukrepi, ki so na voljo nosilcem ekonomske politike na posameznih področjih gospodarstva. Z instrumenti prek posrednih ciljev dosegamo končne cilje. Monetarna politika loči kvalitativne (določanje obsega kreditov, najvišje meje, do katere se lahko razširi, diferenciranje obrestnih mer, anuitet – vračanja kreditov in drugih pogojev kreditiranja) in kvantitativne ukrepe (manipuliranje z obrestno mero, spremembe obvezne rezerve poslovnih bank ter nakup ali prodaja obveznic na odprtem trgu). Fiskalna politika pa za uravnavanje proračuna uporablja avtomatske stabilizatorje (subvencije brezposelnim, negativni davki na dohodek, javna dela in progresivno obdavčenje).

IZPIT 26

2. a) Tri splošni indikatorji učinkovitosti gospodarjenja so: rentabilnost, produktivnost in ekonomičnost.

Rentabilnost = D/F ; D predstavlja dohodek, F pa prisotni, vezani, uporabljeni faktor (npr. posoda za juho).

Produktivnost = P/F ; P predstavlja produkt, F pa vezani faktor.

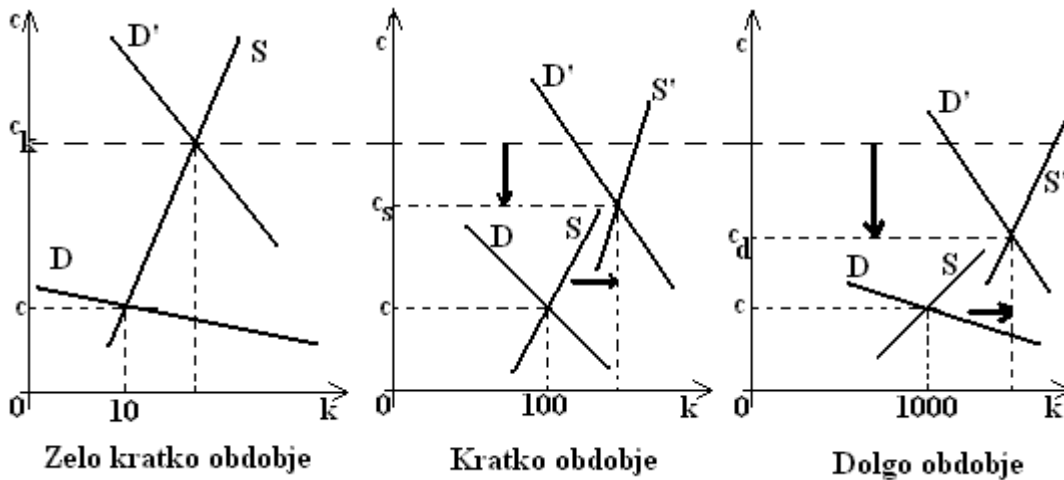
Ekonomičnost = P/T ; P predstavlja produkt, T pa potrošeni, porabljeni faktor (npr. zelenjava, sol, meso, voda za juho). Trošeni faktor = poraba faktorja * cena faktorja.

b) Upoštevanje cen proizvodov in s tem dohodkov, ki nastanejo z njihovo prodajo v primerjavi z uporabljenimi (vezanimi) produkcijskimi faktorji se imenuje njihova rentabilnost. Očitno je odvisna od same produktivnosti in od gibanja cen na trgu proizvodov.

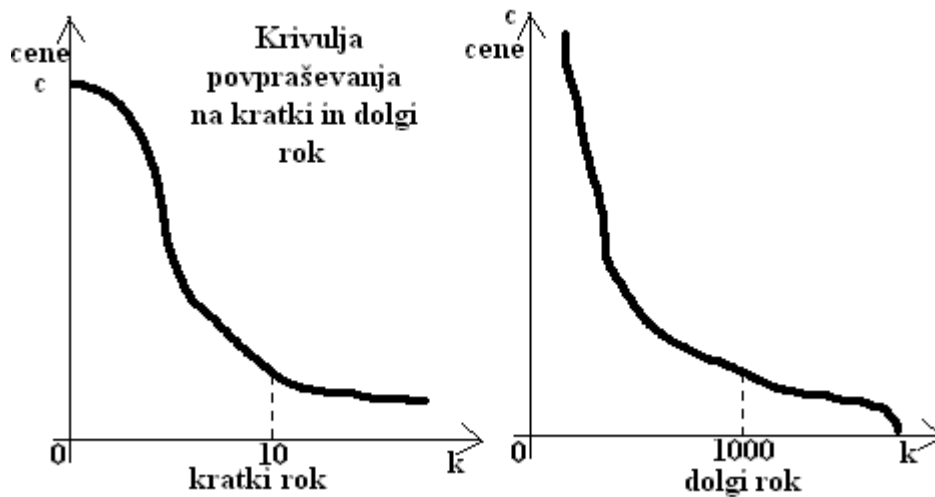
V praktičnem merjenju učinkovitosti faktorjev se ti interpretirajo bodisi v smislu uporabljenih bodisi potrošenih faktorjev. V prvem primeru govorimo o produktivnosti faktorjev, v drugem primeru pa o ekonomičnosti proizvodnje. V gospodarskem življenju se drugi način zelo na široko uporablja, je njegova koristnost vseeno omejena, saj višje stopnje proizvodnje potrošijo kot preneseni proizvod več materiala, zato je njihova ekonomičnost manjša. Ob enakih drugih okoliščinah dragocenejši materiali, ki posledično dajo tudi kvalitetnejši proizvod, zmanjšujejo ekonomičnost tudi na istih stopnjah.

3. Poznamo tri različna obdobja z vidika ponudbe: zelo kratko, kratko in dolgo.

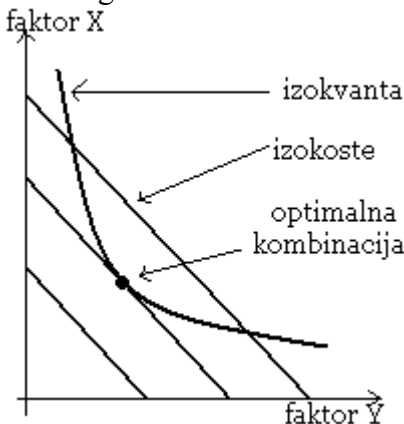
V zelo kratkem obdobju se ponudba prilagodi iz zalog, količina se malo poveča, cena pa zelo. V kratkem obdobju z boljšim izkoriščanjem obstoječih kapacitet (zaposlijo več delavcev, zaženejo mirujoče stroje...) povečajo količino ponudbe. V dolgem obdobju pa uvedejo nove kapacitete, količina močno poskoči, sprememba cen pa je odvisna od več dejavnikov, med drugim tudi od povpraševanja.

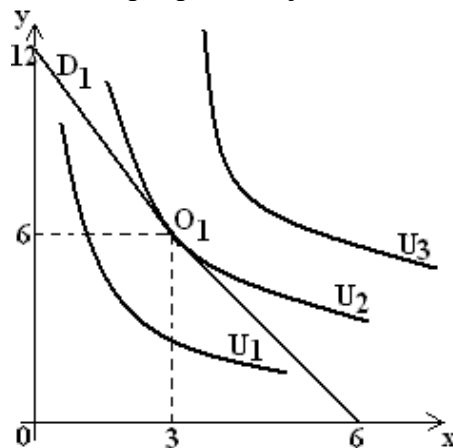
Dolžine obdobja pa vplivajo tudi na povpraševanje. Bolj kot je sprememba cene oddaljena v prihodnost, manjša je reakcija povpraševanja v obdobju do spremembe cene. Obdobje, v katerem se sprememba cene toliko odmakne v prihodnost, da sploh več ne vpliva na odzivanje povpraševanja v obdobju do spremembe cene, imenujemo dolgo obdobje z vidika povpraševanja. Po definiciji je tako dolgo, da gospodarskega subjekta ne zanima več, kaj se bo po njem zgodilo. Kratko obdobje z vidika povpraševanja je torej vsako obdobje, v teku katerega se povpraševanje odziva na spremembe cene, ki so predvidene do konca tega kratkega obdobja. Meja med kratkim in dolgim obdobjem pa se seveda razlikuje od proizvoda do proizvoda. Trajnejši proizvodi olajšajo kopičenje zalog, zato tehnologija podaljšuje kratko obdobje. Krivulji na dolgi in kratki rok se torej razlikujeta po količinah in tudi po obliki. Pri kratkoročni krivulji povpraševanja pri določeni visoki ceni postane povpraševana količina 0, pri mejni nizki ceni pa tako rekoč neskončno. Pri dolgoročni krivulji povpraševanja pa tudi pri visoki ceni nekaj povpraševane količine še ostane, pri nizki ceni pa povpraševanje ne gre v neskončnost, temveč se ustavi v točki saturacije.

4. a) Izokvante so krivulje enakega proizvoda, izokoste pa premice enakih stroškov. Grafično je optimalna kombinacija faktorjev pri proizvodnji določenega produkta določena v točki, kjer je izokosta tangenta na izokvanto.

b) Analogija odgovoru pod točko a v teoriji potrošnje pa je, da je izbor optimalen v točki, v kateri je mejna stopnja substitucije x z y enaka razmerju med cenama x in y . To je v točki, v kateri je izokosta povpraševalca tangenta na njegovo najvišjo doseženo krivuljo ravnodušnosti, opredeljuje torej optimalen raspored njegovega dohodka na obe dobrini in s tem na njegovo povpraševanje po dobrinah x in y , to je strukturo njegovega povpraševanja. Optimalna struktura povpraševanja:

5. a) Normalna cena je najnižja možna cena, ki je nastala pod pritiskom čiste in proste konkurence, torej v popolni konkurenci. To je cena, ki je na ravni stroškov. Z njo dobimo normalne dohodke, ki krijejo normalne stroške, na katere imamo dva pogleda. Marx pravi, da so normalni stroški samo stroški dela, Marginalisti pa pravijo, da so normalni stroški stroški uporabe vseh produkcijskih faktorjev (delo, kapital, zemlja, podjetništvo, izumiteljstvo).

b) Normalna cena v kapitalizmu je produkcijska cena, v socializmu pa vrednostna cena. Normalnost produkcijske cene v kapitalizmu zagotavlja prosta konkurenca med kapitalisti v okviru njihovega razreda, sicer pa v celoti proste konkurence ni (sredstva kapitalisti kot razred monopolizirajo proti delavcem). V kapitalizmu se potrebni produkt deli sorazmerno količini vloženega dela, presežni pa sorazmerno vloženemu kapitalu. Vrednostna cena pa je normalna cena v socializmu zato, ker je njen kriterij le vloženo delo, in ne delo in kapital kot pri produkcijski ceni. Vrednostna cena ne upošteva

kapitala, ker predpostavi, da ga ni, ali pa da je razredno in individualno nemonopoliziran, torej last vseh (socializem!) in se pri delitvi kot kriterij zato ne upošteva. Upošteva se edini preostali faktor v zasebni lasti – delo.

c) Producerska cena je sestavljena iz dohodkov delavcev in iz profitov kapitalistov. Vrednostna cena pa je sestavljena samo iz dohodkov delavcev, njen edini kriterij je vloženo delo.

6. a) Sayev zakon v celoti zanika neskladje med rastjo produkta in rastjo dohodka. Pravi, da je avtomatično vedno $\Delta P = \Delta D (= \Delta T)$. Proizvodnja v svoji aktivnosti povečuje tudi dohodke proizvajalcev, ki so namenjeni v nakup ustvarjenih produktov. Tako istočasno prideta na trg ponudbe produktov in povpraševanja v obliki dohodkov, ki so jih produkti omogočili. Neenakosti ne more biti. Ideja tega zakona je vedno alternativa idejam proti neenakosti. Say pravi, da so nezaposleni delavci očitno zato, ker niso pripravljene delati za dohodek, ki je enak mejnemu vrednostnemu produktu ($C_i = \Delta P * C_p$). Kritika tega zakona pa je v tem, da ni nujno, da se vse takoj kupi. Zanimarja, da ljudje hranijo in lahko kupijo stvari kasneje. Ne upošteva, da se del dohodka prelije v prihranke. V tem primeru je $T < P$. Zaloge se povečajo (produkt, prihranki). Vse to pa pelje v neenakost. Druga stvar pa je neustrezna struktura proizvodnje.

Kvantitativna teorija denarja pa pravi, da se zveza med obtokom denarja in nivojem cen ugotavlja tudi empirično, posebej ko se močno poveča količina denarja v obtoku, medtem ko produkt in hitrost kroženja ostaneta konstantna. To se dogaja predvsem v obdobjih velikih inflacij. S pomočjo te zveze se lahko razložijo tudi različni nivoji cen v različnih deželah. Vendar pa ta teorija ni popolna, saj očitno zanemarja likvidnostno povpraševanje po denarju.

b) Obe teoriji, kvantitativna teorija denarja in Sayev zakon, temeljita na predpostavki, ki ne predvideva zalog oziroma bolje rečeno zanika obstoj likvidnostne funkcije denarja, saj ne predvideva prihrankov in hranjenja denarja pri sebi zaradi likvidnosti.

8. a) Teorije za razreševanje trade-offa med rastjo z inflacijo in stabilnostjo z brezposelnostjo so: Okunova zakonitost, Phillipsova krivulja in koeficient žrtvovanja. Okunova zakonitost je negativno razmerje med rastjo proizvoda in spremembo stopnje brezposelnosti. Rast stopnje brezposelnosti je povezana s padcem rasti BDPja. Večja kot je brezposelnost, manjša je rast BDPja.

Phillipsova krivulja je negativno razmerje med inflacijo in stopnjo brezposelnosti. Višja inflacija pomeni večji nominalni produkt, ki ga je na kratki rok mogoče doseči le z večjim inputom dela, torej ob manjši brezposelnosti.

Koeficient žrtvovanja pa je žrtvovani proizvod za znižanje inflacije. Zniževanje inflacije zahteva daljši čas večje brezposelnosti in manjše rasti družbenega proizvoda. Običajno za eno odstotno točko zmanjšana inflacija zahteva 5% zmanjšanje BDP.

b) Okunova zakonitost: Če nam uspe zmanjšati stopnjo registrirane brezposelnosti z 12 na 10 odstotkov, se bo letna rast BDP pospešila za eno odstotno točko. Povečanje stopnje rasti BDP za 1 odstotek zmanjša stopnjo registrirane brezposelnosti za 1 odstotek.

Phillipsova krivulja: Vsako povečanje inflacije za eno odstotno točko zmanjša stopnjo brezposelnosti za stotinko odstotne točke. Vpliv inflacije na brezposelnost v Sloveniji ni močan.

Koeficient žrtvovanja: 2% žrtev BDP po ocenjenem Okunovem zakonu za Slovenijo pomeni 4% povečanje brezposelnosti za 4%, to pa je potrebna žrtev v slovenskem gospodarstvu za znižanje inflacije za eno odstotno točko.

IZPIT 27

1. Domači družbeni proizvod je proizvod, ustvarjen v domačem gospodarstvu (geografsko), ne glede na mednarodno menjavo. Uporabljeni proizvod pa je vse tisto, kar naredimo doma, razen dela, ki gre v izvoz plus tisto, kar uvozimo. Torej, to je tisto, kar nam je na razpolago, kar lahko potrošimo.

Če imamo dano velikost domačega proizvoda, lahko ugotovimo uporabljeni proizvod na več načinov.

Uporabljeni proizvod je enak domačemu, zmanjšanemu za izvoz in povečanemu za uvoz: $P_u = P_d - E + U$. Uporabljeni proizvod je vsota porabe in naložb doma: $P_u = C + I_d$. Uporabljeni proizvod je torej domači proizvod, zmanjšan za naložbe v tujino: $P_u = P_d - I_t \Rightarrow I_t = E - U$.

4. a) Krivulja enakega proizvoda – izokvanta – kaže, da je enako količino proizvoda mogoče proizvajati z različnimi količinami (dveh) proizvodnih faktorjev, pri čemer mejna stopnja tehnične nadomestljivosti med faktorji narašča. Za ohranitev enake količine proizvodnje je treba izpad enote enega faktorja nadomestiti s čedalje večjimi količinami uporabe drugega proizvodnega faktorja. Zato so izokvante konveksne proti izhodišču, hkrati pa veljajo tudi zanje enaka pravila tranzitivnosti in popolnosti več je bolje kot manj, kot veljajo za krivulje ravnodušnosti v potrošnji.

b) Drugi Gossenov zakon v potrošnji govori o tem, da posameznik pri razporejanju dohodka za nabavo dobrin sledi načelu, po katerem vsako dobrino nabavi do tiste količine, pri kateri je zadnja že nabavljena enota dobrine na enoto cene enaka za vse dobrine glede koristnosti. Ta koristnost je enaka koristnosti denarne oziroma dohodkovne enote. V proizvodnji pa se drugi Gossenov zakon glasi malce drugače, a vendar vseeno podobno. Proizvajalec pri razporejanju kapitala za nabavo produkcijskih faktorjev in produkcijskih sredstev sledi načelu, po katerem vsa sredstva in produkcijske faktorje nabavi do tiste količine, pri kateri je zadnja že nabavljena enota sredstev in produkcijskih faktorjev enaka za vse produkcijske faktorje glede koristnosti. Proizvajalec bo nabavil produkcijske faktorje do količine, ko jih bo lahko maksimalno izkoristil in rako maksimiral svoj dobiček. Koristnost zadnje enote produkcijskih faktorjev pa je enaka koristnosti denarne enote.

c) Povprečna produktivnost dela je bila v Sloveniji v letu 1997 najvišja v sektorju nepremičnin, energetiki in financah (torej kapitalsko intenzivne dejavnosti, ki jim je velika opremljenost s kapitalom pripomogla k visoki produktivnosti dela). Najnižja pa je bila v kmetijstvu, ribištvu in gostinstvu (delovno intenzivne dejavnosti).

5. b) Teorija učinkovitih plač (efficiency wages) pravi, da so ob visokih plačah delavci bolj produktivni, zato jih podjetja kljub obstoju presežne ponudbe dela ne znižajo. Konkretno razlage vključujejo kot razloge večje produktivnosti boljše prehranjevanje boljše plačanih, zmanjševanje prehajanja z ene na drugo zaposlitev, zadržanja najboljših

delavcev v podjetju ali nadomestitve popolnega nadzora nad delom delavcev z moralnim hazardom izgube dobro plačane zaposlitve kot grožnjo.

c) Sistem medgeneracijskega plačevanja pokojnine (pay as you go) je, da zaposleni vplačujejo za upokojence, kot bodo njihovi otroci zanje, ko bodo upokojeni, otroci pa delovno aktivni. Drugi pokojninski sistem, ki se mu z reformo želimo približati, enako kot drugod po svetu, pa je sistem pokojninskih skladov (founded system). To pomeni, da vsak posameznik natančno zase vplačuje v sklad, finančna sredstva se mu obrestujejo, ob odhodu v pokoj pa jih črpa, kolikor jih je privarčeval. V tem primeru je odgovornost v večji meri na posamezniku, stopnja solidarnosti in državnega nadzora je manjša, zato se slednji sistem le postopoma uvaja, da ne bi prišlo do nepričakovanih prevelikih socialnih stisk.

7. Načini ex ante izenačitve rasti produkta z rastjo trošenja so trije, in sicer Marxov pristop, Keynesov pristop ter pristop New Deal. Vsi pa ugotavljajo, da trošenje zaostaja za proizvodnjo.

Marx pravi, da kapitalisti sami sebe uničujejo. S tem, ko hranijo, da bi kupili nove stroje, manj trošijo. Rešitev je v tem, da bi manj hranili. Edini, ki naj bi povečali porabo so kapitalisti, saj so delavci na minimumu in tako ali tako ne morejo hraniti, vendar pa kapitalisti tega zaradi profitnih teženj ne bodo naredili. Marx iz tega razlaga razpad kapitalizma.

Keynes ideji o propadu nasprotuje tako, da pravi, da se bo moral pojaviti drugi, ki bo trošil. Poskrbeti je potrebno, da ti dobijo spodbudo za investiranje. Tako bodo tisti, ki so pripravljeni investirati in tvegati, investirali in s tem imeli profit. Investicije pa morajo biti enake kot prihranki.

New Deal: Ekonomska politika javnih del kot odgovor na veliko krizo. Kot novi potrošnik se pojavi država, ki bo začela javna dela, zaposlila bo nove delavce, ki bodo dobili dohodek in ga potrošili za potrošne dobrine. Kmetje bodo tako lahko prodali pridelek, saj potrebujejo nove stroje za še boljšo proizvodnjo, za te stroje pa trošijo. Ta Rooseveltova politika je pripeljala ZDA v ekonomski vrh.

Četrty način bi lahko bil Sayev zakon.

Po Sayevem zakonu trga proizvodnja ustvarja sama s svojimi produkti sredstva za njihovo realizacijo, torej svojo uporabo. Ponudba sama ustvarja za svojo prodajo potrebno povpraševanje. Tisto, s čemer se kupujejo proizvodi, so proizvodi. Eni produkti kupujejo druge produkte. Če prodaja ni mogoča, je razlog v primanjkovanju drugih proizvodov, za katere bi se prodal. Razlog je premajhna, nikakor pa ne prevelika proizvodnja. Say torej trdi, da je za ex ante izenačitev rasti trošenja z rastjo produkta potrebno povečati proizvodnjo, ne pa zmanjšati, kot trdijo Marx, Keynes in pristop New Deal.

IZPIT 28

1. a) Implicitni deflator je indeks cen, impliciran v nominalnem proizvodu, ki ga dobimo z delitvijo nominalnega proizvoda z realnim proizvodom.

Implicitni deflator (I_{cen}) = $(P_{nom}) / (P_{real})$

b) Če poznamo nominalne osebne dohodke, lahko ugotovimo, kakšni so realni, tako da nominalne delimo s tako imenovanim indeksom življenjskih stroškov, to je indeksom cen tistih dobrin, ki jih ljudje kupujejo s svojimi dohodki. Tu gre pravzaprav za Paaschejev agregatni indeks cen, v katerem so uteži količine dobrin v potrošni košarici, ki jih povprečna družina kupi v enem mesecu.

4. b) Ekonomika blaginje je normativna znanost, ki se ukvarja z normativnimi vprašanji. Pareto optimum pa določa, da je optimum v razdelitvi proizvodov družbe dosežen, če ni več mogoča nadaljna prerazdelitev, pri kateri bi bil vsaj eden član družbe na boljšem, nobeden pa na slabšem. To pravilo je optimalno le, če blaginjo opredeljuje kot seštevek blaginj posameznikov, ne pa nujno v etičnih sistemih, kjer je opredeljena blaginja družbe kot celote ali posameznih skupin v njej.

5. b) V optimumu je $\Delta P_i \cdot c_p = c_i$, torej cena uporabe faktorja je enaka mejnemu fizičnemu produktu, pomnoženemu s ceno faktorja oziroma drugače rečeno, mejni vrednostni produkt faktorja i je enak ceni uporabe tega faktorja.

Podjetnik želi naslednjo neenakost: $\Delta P_i \cdot c_p > c_i$, in sicer zato, ker bi tu poleg svojega normalnega dobička, dobil tudi monopolni dobiček. Pri dani ceni proizvoda pa bi to vodilo v povečanje proizvodnje.

6. a) Izvozno-uvozna bilanca ima dvojni vpliv na BDP. Če del domačega proizvoda izvozimo, uvozimo pa manj, kot smo uvozili je izvozno-uvozna bilanca (E-U) aktivna ali pozitivna, je uporabljivi družbeni proizvod manjši od domačega. Zaradi izvoza, ki je večji od uvoza, razpolaga gospodarstvo z manjšim proizvodom kot bi sicer. Če je uvoz večji od izvoza, če je saldo izvoza in uvoza pasiven ali negativen, pa je nasprotno uporabljivi proizvod večji od domačega.

b)

7. a) Odnosi med poslovnimi bankami so vir ustvarjanja novega denarja. Pri kreiranju denarja je najpomembnejše dejstvo, da s stališča poslovnih bank kot celote, torej če si vse banke predstavljamo kot eno samo poslovno banko, pomeni navada gospodarstva, da ima na primer 90 odstotkov bankovcev v poslovnih bankah, da bo teh 90 odstotkov pomenilo rezervo takšne enotne poslovne banke.

Osnovno pravilo, ki se ga držijo banke je, da ne kreditirajo več pologov, kot jih dobivajo od gospodarstva. Tako so subjektivno samo posrednik med pravimi kreditorji (vlagatelji) in koristniki kreditov.

Za normalno poslovanje s knjižnim denarjem je na primer potrebna 20% rezerva, torej je ostalih 80% v bistvu presežna rezerva, ki banki ni potrebna. Zato jo banka posodi gospodarstvu ali državi v obliki kontokorentnega kredita (banka daje svojim strankam, s tem da jim ustrezen znesek odobri na njihovih tekočih računih), diskonta menic, nakupa delnic ali obveznic in podobno.

Če banka dobi polog bankovcev 1000€, ustvari 1000€ knjižnega denarja. S tem skompenzira zmanjšanje obtoka, ki je nastalo z deponiranjem bankovcev. S kreditiranjem gospodarstva z 800€ presežne rezerve pošlje nazaj v obtok 800€ bankovcev. Ekonomsko je to novi denar. Banka je tako kreirala 800€ denarja in tako skupaj ustvarila 1800€ denarja, ki je v obtoku.

b) Denarni multiplikator je $1/OR$ (OR ...obvezna rezerva). Pove nam, koliko denarja se na vsak evro začetnega pologa lahko ustvari v procesu ekspanzije knjižnega denarja. Ne pove nam, koliko denarja se dejansko kreira, ampak daje le zgornjo mejo možnosti. Obvezna rezerva slovenskih bank znaša 20%, denarni multiplikator v Sloveniji torej znaša 5.

8. a) Okunova zakonitost je negativno razmerje med rastjo proizvoda in spremembo stopnje brezposelnosti. Rast stopnje brezposelnosti je povezana s padcem rasti BDP. Večja ko je brezposelnost, manjša je rast proizvoda.

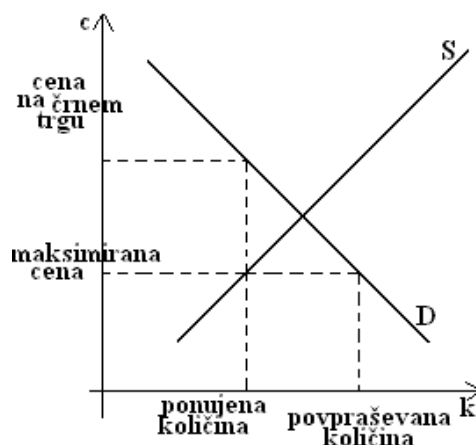
b) Ocenjena enačba zakonitosti za Slovenijo se glasi: $\text{rast BDP} = 4,27 - 0,4498 * \text{sprememba stopnje regresirane brezposelnosti}$. Torej, če nam uspe zmanjšati stopnjo registrirane brezposelnosti z 12 na 10 odstotkov, se bo letna rast BDP pospešila za eno odstotno točko, torej s 4,27 na 5,27 odstotka. Povečanje stopnje rasti BDP za 1 odstotek zmanjša stopnjo registrirane brezposelnosti za 1 odstotek.

IZPIT 29

2. d) Kapitalni količnik v Sloveniji je najnižji v gradbeništvu, najvišji pa v financah.

3. a) Maksimirana cena je cena, ki je nižja od ravnotežne in maksimalno dovoljena. Povzroči presežno povpraševanje, ker ponudniki niso več pripravljeni prodajati koles po tako nizki ceni. Tako situacijo država ponavadi reši z racioniranjem (boni).

Pri maksimirani ceni se ob uradnem trgu vedno pojavi tudi črni trg. Cena na uradnem trgu je nizka, vsi bi kolesa radi imeli, ampak jih ne morejo dobiti. Nekateri pa so za kolesa pripravljeni plačati več, zato jo lahko kupijo na črnem trgu, vendar po ceni, ki je višja od ravnotežne.

b)

c) Vlada napove, da bo maksimirano ceno ukinila čez eno leto. Subjekti v gospodarstvu bodo verjetno hoteli kupiti kolesa sedaj, saj je cena višja, vendar pa zaradi majhne ponujene količine, tega vsi ne bodo mogli narediti. Tisti, ki bodo dobili to možnost, bodo verjetno torej kupili kolesa sedaj, tisti, ki pa te možnosti ne bodo dobili, bodo raje počakali, da vlada maksimirano ceno ukine, saj bi drugače morali kolesa kupiti na črnem trgu po ceni, ki je višja od ravnotežne. Veliko večja verjetnost je tudi, da se bodo za nakup sedaj odločili tisti, ki imajo nižji dohodek. Med nakupoma pa bodo ravnodušni tisti, ki po kolesih niti ne povprašujejo in jih trenutno niti ne rabijo, saj jih v sedanosti ne bi kupili niti, če maksimirana cena ne bi bila določena. Večja verjetnost je tudi, da bodo ravnodušni do nakupa sedaj ali v prihodnosti tisti, ki imajo večji dohodek, saj tako lahko večji delež porabijo za luksuzne dobrine, kot je kolo.

4. Proizvodna funkcija je odnos med velikostjo produkta in kombinacijo proizvodnih faktorjev, ki so sodelovali (in se porabili) pri njegovem nastanku. Kaže kvantitativno odvisnost proizvoda od proizvodnih faktorjev. Njene osnovne lastnosti so:

- 1) zakon padajočih donosov – padajoči donos je posledica neproporcionalnega povečevanja količine proizvodnih faktorjev, spreminjajoči se prinosi pa so posledica proporcionalne spremembe vseh faktorjev in so povezani z ekonomijo obsega.
- 2) Splošna pravila marginalizma – ko postane mejni proizvod faktorja manjši/večji od povprečnega, začne povprečni padati/naraščati, a ostane večji/manjši od mejnega.
- 3) Krivulja enakega proizvoda – izokvanta – kaže, da je enako količino proizvoda mogoče proizvajati z različnimi količinami (dveh) proizvodnih faktorjev, pri čemer mejna stopnja tehnične nadomestljivosti med faktorji narašča. Za ohranitev enake količine proizvodnje je treba izpad enote enega faktorja nadomestiti s čedalje večjimi količinami uporabe drugega proizvodnega faktorja.

Osnovne oblike produkcijske funkcije so:

- 1) Domarova produkcijska funkcija: $P=K \cdot p$ (K – sredstva, p – proizvodnost sredstev). Tu ni nikakršne substitucije, saj je samo eden faktor, proizvodnost sredstev pa konstantna.
- 2) Leontijeva proizvodna funkcija: $P_j = \sum_{i=1}^n \frac{X_{ij}}{a_{ij}}$ (P sektorja=poraba faktorjev/tehn. koeficient proizvoda).
- 3) Cobb-Douglasova proizvodna funkcija: $P=aX^xY^y \dots Z^z$; $x+y+z=1$. (Z=kol.f., $z=e$ proizvoda).
- 4) CES proizvodna funkcija: elastičnost substitucije med proizvodnimi faktorji pri spreminjanju proizvodnje ostaja nespremenjena.

5. a) Paretov optimum pravi, da je optimum v razdelitvi proizvodov družbe dosežen, če ni več mogoča nadaljna prerazdelitev, pri kateri bi bil vsaj eden član družbe na boljšem, nobeden pa na slabšem. Popolna konkurenca uveljavlja tri pogoje zanj:

- 1) mejne stopnje substitucije so enake za vse ptorošnike
- 2) mejne stopnje tehnične nadomestljivosti za proizvodne faktorje so enake v vseh proizvodnjah
- 3) mejna stopnja tehnične nadomestljivosti produkcijskih faktorjev v proizvodnji je enaka mejni stopnji substitucije dobrin v porabi.

b) Napake v delovanju trga (market failures) so:

- 1) Eksternalije, ko se proizvodnja ali poraba ne odraža neposredno v višini tržnih cen (gre za zunanje učinke, pozitivne ali negativne, ki niso internalizirani, cene pa jih ne odražajo).
- 2) Javne dobrine, ki jih trg sam ne ponuja ali ne ponuja v zadostni meri (ker ni mogoče izolirati njihove uporabe le na ene potrošnike, kot na primer park, kar bi zahteval kriterij maksimalnega čistega dohodka), zato mora nastopiti država, bodisi kot neposredni ponudnik storitev javnih dobrin ali spodbuditi zasebna podjetja za njihovo proizvodnjo. Za park skrbi država ali pa dohodkovno nagradi zasebno podjetje.

- 3) V nepopolni konkurenci podjetja proizvajajo manj, kot bi lahko, če ne bi stremela za monopolnim dobičkom (je neučinkovita, inferiorna popolni konkurenci).
- 4) Ob nepopolnih (nezadostnih) informacijah o tržnih cenah in proizvedenih količinah dobrin trg ne deluje učinkovito, saj se na primer proizvajajo neustrezne količine posameznih dobrin, trošijo zdravju škodljive dobrine ali se posamezni trgi sploh ne razvijejo.

c) Kadar pride do napak v delovanju trga mora država nastopiti bodisi kot neposredni ponudnik storitev javnih dobrin ali spodbuditi zasebna podjetja za njihovo proizvodnjo. Poseben problem pri Paretovem optimumu pa povzroča obdavčenje, ki je nujno v vseh sodobnih v države organiziranih družbah, tudi najbolj tržno usmerjenih.

8. Presežek investicij nad ex ante prihranki vodi najprej v povečanje ravnotežnega proizvoda v bližino potencialnega (100% izkoriščenih kapacitet), zatem pa do rasti cen – inflacije. To imenujemo inflacijski razmik oziroma inflacijski gap. Deflacijski gap je torej znižanje cen z znižanjem ravnotežnega proizvoda. Končni cilji, ki jih kot ministrica za finance zasledujem v tem položaju so: hitra in stabilna rast BDP, nizka inflacija, nizka stopnja brezposelnosti, zunanje plačilnobilančno in notranje proračunsko ravnotežje. Posredna cilja sta denarna masa (monetarna politika) in proračunski izdatki oziroma prejemki (fiskalna politika). Instrumenti, ki jih imam na voljo so: avtomatski stabilizatorji, kvalitativni instrumenti (določila, ki izhajajo iz lastne ocene o tem, za koliko se mora spremeniti obseg kreditov in kje) in kvantitativni instrumenti (manipuliranje z obrestno mero, spremembe obvezne rezerve, nakup ali prodaja obveznic na odprtem trgu).

Avtomatski stabilizatorji so instrument fiskalne politike, ki avtomatično delujejo proticiklično. To so javna dela, progresivno obdavčenje in subvencije brezposelnim (negativen davek na dohodek).

Manipuliranje z obrestno mero, spremembe obvezne rezerve, nakup ali prodaja obveznic na odprtem trgu pa so instrumenti monetarne politike.

Manipuliranje z obrestno mero pomeni spreminjanje višine obrestne mere, to je pogojev ponudbe kreditov s strani bančnega sistema.

IZPIT 30

1. b) Nominalni proizvod je proizvod po dohodku. Pove nam proizvod obdobja, vendar vsebuje vpliv sprememb cen. Realni proizvod pa dobimo tako, da iz nominalnega izločimo ta vpliv cen.

c) Inflacioniranje/deflacioniranje je postopek s katerim iz nominalnega proizvoda odstranimo vpliv cen, tako da dobimo realni proizvod. To dobimo tako, da nominalni proizvod delimo z splošnim indeksom cen. Inflacioniranje uporabljamo, ko je v gospodarstvu deflacija, deflacioniranje pa, ko je v gospodarstvu inflacija.

3. c)

4. c) Monopolist, da bi maksimalno izkoristil ugodne možnosti diskriminacije, mora biti sposoben obravnavati vsakega kupca samostojno.

5. b) Mejni stroški sekajo povprečne celotne stroške v njihovem minimumu, Ta točka določa ponudbo na dolgi rok. Vse dokler so mejni stroški nižji od povprečnih, se povprečni znižujejo. Ko pa so mejni stroški višji od povprečnih, se tudi povprečni zvišujejo. Celotni povprečni stroški so samo za fiksne večji od variabilnih, variabilni stroški pa so vsota mejnih ($VS = \sum MS$).

6. a) Podjetnik je pripravljen zaposliti delavca za plačilo v višini njegovega mejnega vrednostnega produkta, torej kriterij, na podlagi katerega se bo podjetnik odločil, ali bo delavca zaposlil ali ne predstavlja enačba mejnega vrednostnega produkta delavca, torej $C_i = P \cdot c_p$

b) Rast proizvodnosti dela omogoča rast realnih dohodkov. Ali se bodo in za koliko se bodo spremenili pa je odvisno od odnosa med družbeno silo dela in kapitalom in nikakor ne od mejnega produkta dela.

c) Krivuljo povpraševanja po posameznem faktorju določa količina blaga, ki so jo kupci pripravljene nabaviti po različnih cenah, torej velikost povpraševanja.

7. a) Zunanja vrednost denarja je vrednost, ki je zapisana na denarju. Zunanja realna vrednost denarja je količina različnih vrst dobrin, ki jih je mogoče dobiti za znesek denarja, zapisan na denarni enoti. To je kupna moč denarja. Zunanja nominalna vrednost denarja je količina drugih vrst denarja, ki jo dobimo za dano denarno enoto. To je menjalni tečaj neke denarne enote, valute.

Notranja vrednost denarja je vrednost materiala, dobrine, iz katere je denar.

Notranja nominalna vrednost denarja je vrednost denarnih enotah izražena vrednost dobrine, iz katere je denar. Notranja realna vrednost je v enotah drugih dobrin izražena vrednost količine dobrine, iz katere je denar.

b) Nekateri denarne enote nimajo notranje vrednosti (knjižni denar), zunanjo vrednost pa imajo vse denarne enote. Pri telesnih oblikah denarja je pomembno razmerje med notranjo in zunanjo vrednostjo denarja. Včasih je notranja vrednost (vrednost dobrine, iz katere je denar) določala zunanjo vrednost denarja (vrednost, ki je zapisana na njem), npr. zlatniki. Danes je zunanja vrednost denarja trajno višja od notranje. Razliko med njima (=seignorage) si prisvoji kot dohodek emitent, ki denar tiska in ga daje v obtok. Monopol tiskanja denarja prevzame zato centralna banka vsake države, druge potencialne emitente (ponarejevalce) pa preganja, denar pa s posebnimi tehnološkimi postopki izdelave varuje pred ponarejanjem.

c) Menica je po svojem nastanku zelo star nadomestek denarja. Prve so bile poznane pred bankovci in so nastale v blagovni menjavi. Menica je terciarna emisija denarja, ki jo izdajajo zasebniki. Namesto da kupec plača z denarjem, plača z menico, ki je po svoji vsebini obljuba plačila ali ukaz tretji osebi (banki), da plača določen znesek v določenem času ali v določenem roku. Prodajalec, ki sprejme plačilo z menico, kreditira kupca. Menico imenujejo tudi komercialni denar, nadomestek, ki zamenjuje denar v njegovi funkciji menjalnega sredstva (nekdo dobi menico od drugega, in ne čaka, da bo poravnana, temveč jo da naprej in s tem poravnava svoje dolgove nekemu drugemu). Indosament je prenosna izjava na hrbtini strani menice. Ko je menica prispela v plačilo, je prvi dolžnik plačal zadnjega indosatarja. Glede na to, da menica dospeva v plačilo v prihodnosti, se z njo v času vsakega remitiranja plača dolg, ki je manjši od menične vsote

za obresti od dneva remitiranja do dneva njene dospelosti. Te obresti se od menične vsote odštevajo (diskontiranje), tako da se s približevanjem prihoda v plačilo sedanja vrednost menice približuje menični vsoti.

IZPIT 31

5.

6. Say – Sayev zakon – v celoti zanika neskladje med rastjo produkta in rastjo dohodka. Pravi, da je avtomatično vedno $\Delta P = \Delta D (= \Delta T)$. Say pravi tudi, da so nezaposleni delavci očitno zato, ker niso pripravljeni delati za dohodek, ki je enak mejnemu vrednostnemu produktu ($C_i = \Delta P * c_p$).

Marx – Marxove reprodukcijske sheme – Shema je razdeljena na dva oddelka: oddelek I (proizvaja proizvodna sredstva) in oddelek II (proizvaja življenjska sredstva). Preneseni proizvod in amortizacijo združimo v konstantni kapital (c), čisti proizvod pa razdelimo na mezde (variabilni kapital v) in ptdržno vrednost (m). Shemo enostavne produkcije dobimo torej, če velja $I(v+m) = IIc$, kar pomeni da je vsota variabilnega kapitala in presežne vrednosti prvega oddelka enaka konstantnemu kapitalu drugega oddelka. Pri shemi razširjene reprodukcije pa imamo neenakost $I(v+m) > IIc$. Te reprodukcijske sheme temeljijo na naslednjih predpostavkah: zaprtost gospodarstva, odsotnost TN, polna izkoriščenost proizvodnih sredstev, enakost naloženega in v posameznem obdobju porabljenega kapitala.

Marx pa je v PEK povezan tudi z enim izmed načinom ex ante izenačitve rasti trošenja z rastjo produkta. Pravi namreč, da bi rast trošenja in rast produkta lahko izenačili le, če bi kapitalisti več trošili.

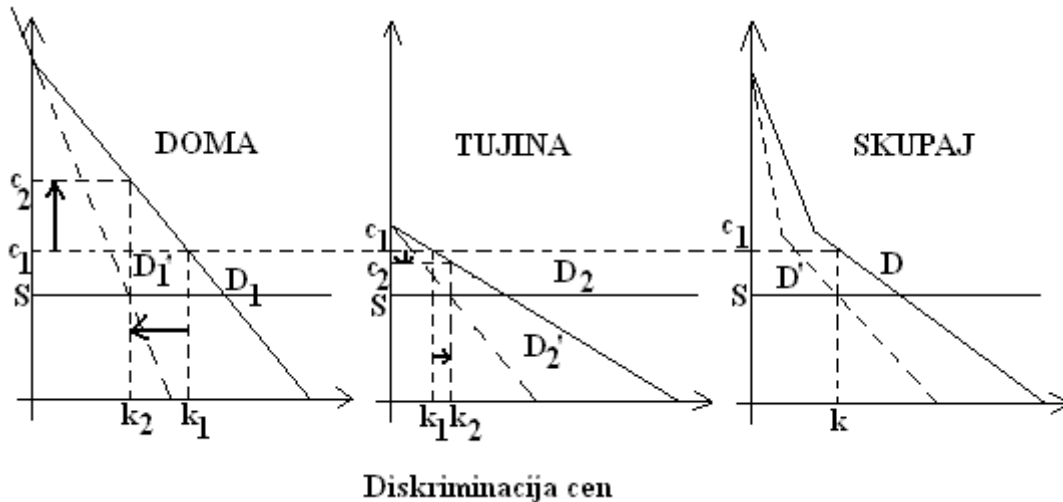
Haavelmo – Haavelmovo pravilo – multiplikator proporcionalnega obdavčenja pri izravnem proračunu je vedno 1. Torej $(1-\alpha)/(1-\beta) = (1-\alpha)/(1-\alpha) = 1$, ker $\alpha = \beta$.

IZPIT 32

4. b) Mejni dohodki ponudnika so definirani z enačbo:

$dD/dk = c(1-1/e)$. Če je elastičnost povpraševanja e po proizvodih monopolista s strani različnih skupin kupcev različna, monopolistova cena pa enaka za vse, so mejni dohodki od prodaje različnim skupinam kupcev različni. To pomeni, da ne morejo biti izenačeni z mejnimi izdatki, ki so za vse skupine enaki. Na trgih skupin z manjšo elastičnostjo povpraševanja so mejni dohodki očitno nižji, na trgih z bolj elastičnim povpraševanjem pa so očitno višji od mejnih izdatkov.

Izenačitev mejnih izdatkov z mejnimi dohodki vsake skupine kupcev pomeni prenos dela ponudbe s trga skupine z manjšo elastičnostjo povpraševanja na trg skupine z večjo elastičnostjo povpraševanja. To zvišuje ceno na prvem trgu in jo znižuje na drugem.

6. Investicije se na določeno povečanje porabe odzivajo z različno močjo. To je odvisno od tehnične ravni, kapitalne intenzivnosti ter drugih značilnosti proizvodnje. Intenzivnost reagiranja označimo z razmerjem:

$$\alpha = I_t / (C_t - C_{t-1}) = (I_{izvedene} + I_{avtonomne}) / (\Delta C + \Delta S).$$

To razmerje imenujemo akcelerator, ki je praviloma večji od 1. Če pa je manjši od 1, ga imenujemo decelerator.

Proizvodni multiplikator pa je multiplikator avtonomnega trošenja. Pove nam, za koliko poveča enkratno povečanje trošenja in dohodka dejanski proizvod vseh naslednjih obdobj, dokler se proizvod ne vrne spet na raven začetnega ravnotežnega produkta. Pri enkratnem povečanju avtonomnega trošenja se ravnotežni produkt ne spremeni. Formula proizvodnega multiplikatorja je tako $1/(1-\alpha)$.

IZPIT 33

3. Oblika elastičnosti ponudbe je elastičnost stroškov. To je razmerje med mejnimi in povprečnimi stroški:

$$(\Delta S / \Delta P) / (S/P) = (\Delta S / \Delta P) * (P/S).$$

Elastičnost stroškov je vse do minimuma povprečnih stroškov manjša od 1, v minimumu je enaka 1 in za minimumom večja od 1. Torej, do minimuma povprečnih stroškov se skupni stroški povečujejo podproporcionalno količini proizvoda, od minimuma povprečnih celotnih stroškov navzgor pa nadproporcionalno količini proizvoda.

5. Zemljiška renta je cena uporabe zemlje. Poznamo tri vrednostne oblike zemljiške rente: absolutno zemljiško rento, diferencialno zemljiško rento ena in diferencialno zemljiško rento dve. Absolutna zemljiška renta je dohodek, ki ga prinese še zadnje obdelano zemljišče. Določena je s povpraševanjem in ponudbo tega slabega zemljišča. Absolutno zemljiško rento bi torej povečali, če bi zmanjšali ponudbo zemlje in tako bi bilo povpraševanje večje.

Vsa druga zemljišča so bolj donosna kot tisto še zadnje obdelano zemljišče, zato prinašajo ob absolutni še diferencialno zemljiško rento, ki je rezultat nehomogenosti

faktorja zemlje. Diferencialna zemljiška renta ena je rezultat večje naravne plodnosti oziroma oddaljenosti zemlje od trga, kjer se prodajajo njeni proizvodi, torej lokacije. Diferencialna zemljiška renta dve pa je rezultat človekovega posega v zemljišče, torej izboljšav v obliki melioracij, komasacij poljedelskih zemljišč.

Diferencialno zemljiško rento ena bi torej izboljšali z izboljšanjem naravnih pogojev in plodnosti oziroma, če bi zmanjšali oddaljenost zemlje od trga.

Diferencialno zemljiško rento dve pa bi lahko povečali z investiranjem v zemljo. Vendar, če ni hkrati tudi naložb (povečanja obsega) v druge proizvodne faktorje, se zaradi padajočih donosov zemlje takšno investiranje po določeni točki ne izplača več.

6.

8. Cikle v gospodarstvu zmanjšamo s proticiklično politiko. Na dohodkovni strani proračuna so proticiklični ukrepi mogoči le ob neizravnanim proračunu, ko proporcionalne ali progresivne davčne stopnje zberejo več davkov in zmanjšajo bolj razpoložljivi dohodek in s tem trošenje gospodarskih enot ob živahni rasti družbenega proizvoda, manj v času recesije (ko zato manj zmanjšujeta razpoložljive dohodke in s tem trošenje gospodarskih enot).

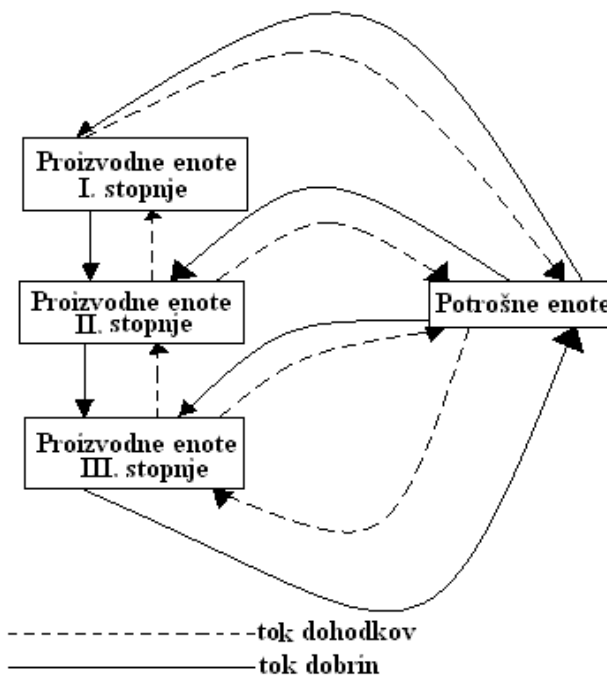
Na izdatkovni strani pa so avtomatski stabilizatorji subvencije brezposelnim (večje v času recesije, ko je več brezposelnih), javna dela (investicije države, ki se jih država loti v času gospodarskih kriz in prek njih pospeši trošenje v dela vključenih in postopoma celotnega narodnega gospodarstva).

IZPIT 34

1. Tok dohodkov in tok dobrin sta načeloma enako velika (vrednost dobrin enaka kupnini zanje – izjema so darila), sočasna (v trgovini plačamo in dobimo dobrino – izjema je predplačilo ali nakup na kredit) in nasprotnosmerna.

Med tokom dobrin in tokom denarnih izdelkov pa je pomembna razlika.

Dobrine se v porabniških enotah uničijo. Res je, da niso uničene brez koristi, saj obnavljajo delovne sposobnosti, ki potem proizvajajo nove dobrine. Denar pa se ne uniči z nakupom. Neporabljen preide iz ene enote na drugo. Denar torej nenehno kroži v gospodarstvu. V krožni tok prihajajo nove in nove dobrine, denar, ki posreduje njihovo menjavo, pa je vedno eden in isti, če se ne obrabi ali izgubi.

4.

8.

IZPIT 35

1. a) Amortizacija je postopno prenašanje vrednosti delovne priprave v vrednost proizvoda, ki jih izdelujejo priprave in njeno vračanje podjetju v obliki prenašanja dela denarnega dohodka od prodanih proizvodov, pri izdelavi katerih je sodelovala delovna priprava, v poseben sklad (amortizacijski), namenjen nakupu nove delovne priprave, ko je stara odpisana. Velikost odvajanja kosmatega dohodka v amortizacijski sklad je odvisna od hitrosti obrabe delovne priprave. Za linearno amortizacijo velja:

Amortizacija = stopnja amortizacije * nabavna vrednost delovne priprave

Stopnja amortizacije = 1 / amortizacijska doba

b) Amortizacijska doba je lahko, ni pa to nujno, enaka obratovalni (življenjski) dobi delovne priprave. V številnih primerih amortizacijska doba in življenjska doba delovne priprave nista enaki, saj imajo podjetja in država interes, da se delovne priprave odpisujejo hitreje, kot bi ustrezalo obrabi. Podjetja imajo interes zaradi davkov, ki jih plačujejo od čistega dohodka, ki ne vključuje stroška amortizacije. Država pa ima interes, ker s tem pospešuje gospodarski napredek, saj se delovne priprave hitreje obnavljajo. Zelo pomembno je to v primeru tehničnega napredka, ki ustvarja vedno bolj storilne delovne priprave. V takšnih primerih se določijo višje amortizacijske stopnje, torej krajše amortizacijske dobe. To imenujemo pospešena amortizacija.

7. a) Angleški izraz za stroškovno inflacijo je inflacija »cost push«.

b) Konkretni vzroki zanjo:

- 1) povečanje katerekoli skupine stroškov brez ustreznega zmanjšanja drugih stroškov,
- 2) visoka stopnja zaposlenosti delavcev in delovanja sindikatov se kaže v močnejšem pritisku na rast plač, kar vodi v inflacijo plač, če ni ustreznega zmanjšanja profitov
- 3) neenakomeren tehnični napredek – če ni prostega trga delovne sile, se dobijo neenake plače za enako delo, v različnih panogah. Panoge z nižjim TN morajo dvigovati plače tako hitro, kot panoge s hitrejšim TN, čeprav prve za to na podlagi produktivnosti niso upravičene. Zato dvigujejo cene.
- 4) Zvišanje uvoznih cen povečuje stroške proizvoda, v katerega je vgrajen uvoženi material.

8. b)

IZPIT 36

1. a) Lastnina v pravnem smislu je institut pravnega reda (questio iure), ki ureja pridobivanje proizvodov, storitev stvari. Vključuje skup upravičenj: ius utendi (pravica do rabe predmeta kot lastnine), fruendi (pravica prisvajanja plodov lastnine), abutendi (pravica zlorabe, uničevanja lastnine) ac procurandi (dolžnost skrbi, vzdrževanja). Če je zasebna, daje pravico do razpolaganja s stvarmi (pridobivanja storitev) fizičnim in pravnim osebam. To pravico imenujemo lastninska pravica. Če je družbena ali državna, je njen namen onemogočiti zasebno razpolaganje s stvarmi.

V ekonomskem smislu je lastnik neke stvari tisti, ki pridobiva njene proizvode, ki dejansko koristi navedena upravičenja. Lastnina v ekonomskem smislu je torej *questio facti* (vprašanje dejstev – dejansko izvajanje upravičenj v praksi).

4. a) Indiferenčni krivulji iz teorije potrošnje ustreza krivulja enakega proizvoda (izokvanta) iz teorije proizvodnje.
 b) Drugemu Gossenovem zakonu v teoriji potrošnje ustreza analogija drugega Gossenovega zakona za proizvodnjo.

6. b) Po Sayevem zakonu trga proizvodnja ustvarja sama s svojimi produkti sredstva za njihovo realizacijo, torej svojo uporabo. Ponudba sama ustvarja za svojo prodajo potrebno povpraševanje. Tisto, s čemer se kupujejo proizvodi, so proizvodi. Eni produkti kupujejo druge produkte. Če prodaja ni mogoča, je razlog v primanjkovanju drugih proizvodov, za katere bi se prodal. Razlog je premajhna, nikakor pa ne prevelika proizvodnja. Say torej trdi, da je za *ex ante* izenačitev rasti trošenja z rastjo produkta potrebno povečati proizvodnjo, ne pa zmanjšati, kot trdijo Marx, Keynes in pristop New Deal.

8. a)
 b)

IZPIT 37

1. b) Nelastniške potrošne enote so tiste, ki z delom dohodka, ki ga dobivajo iz proizvodnje, samo obnavljajo v njej porabljena sredstva in ožje pojmovane delovne sposobnosti.

Lastniške potrošne enote pa so tiste, ki jim priteka presežek kosmatega produkta nad obnovo delovnih priprav in ožje pojmovanih delovnih sposobnosti. Osnova njihovega pridobivanja je lastnina nad drugimi proizvodnimi tvorci (kapital, zemlja, podjetništvo, izumiteljstvo). Lastniške potrošne enote lahko pridobivajo presežne proizvode iz proizvodnih procesov kot subjekt ustreznih pravic (lastniki delnic, obveznic, člani komanditne družbe, družbe z omejeno odgovornostjo, če gre za individualne lastnike podjetij), lahko pa tudi brez kakršnihkoli pravno formalnih pravic, torej na podlagi *de facto* upravičenj.

c) Ekonomski lastnik dobrine lahko pridobivajo njene proizvode na podlagi lastninske pravice do nje, na podlagi drugih civilnih in javnih pravic do nje, kakor tudi na podlagi *de facto* upravičenj, torej pravic, ki niso formulirane pravno.

d) Lastniška razmerja med proizvodnimi in potrošnimi enotami so prikazana v knjigovodstvu. Med sredstvi (aktiva) proizvajalnih enot so knjižena stvarna sredstva s katerimi razpolagajo (proizvajalna sredstva), med obveznostmi (pasiva) pa je prikazana njihova lastninska struktura, to je obveznosti do porabniških enot, ki so lastniki kapitala, in drugih proizvodnih faktorjev, s katerimi proizvajalna enota dela.

6. a) Obrestna mera je nadomestilo za odlog potrošnje v prihodnost in, dodatno, za tveganje pri tem. Ne glede na ekonomski sistem ponudba kapitala predpostavlja pozitivno

obrestno mero na sedanji stopnji razvoja, kjer je kapital ekonomska dobrina. Pozitivna je v vseh gospodarstvih, višja pa je v manj razvitih.

b) Obrestna mera je določena na trgu kapitala. Kot ceno uporabe kapitala jo določata ponudba kapitala in povpraševanje po njem.

c) V največji meri se s kapitalom trguje s pomočjo nakupa in prodaje dolgoročnih vrednostnih papirjev: obveznic oziroma delnic. Vrednostni papir prodaja tisti, ki potrebuje kapital, kupuje pa ga tisti, ki kapital posoja. Povpraševanje po kapitalu je torej identično s ponudbo vrednostnih papirjev. Cena vrednostnega papirja je količina kapitala, s katero se trguje kot z enoto kapitala. Odnos med obrestno mero in ceno vrednostnih papirjev je naslednji: $D/i=c_w$; c_w ...cena vrednostnega papirja, D ...donos, ki ga prinaša, i ...obrestna mera.

7. Oblike zaostajanja trošenja povečanja dohodka za povečanjem proizvoda ($\Delta T < \Delta P$), to je varčevanje dohodka, lahko nastaja v treh oblikah:

- 1) Prihranki so fiksni del dohodka: $\Delta S = h * \Delta D$ (h ...mejna nagnjenost k varčevanju). Posamezni subjekti lahko varčujejo vedno enake odstotke svojih denarnih dohodkov. Odstotki varčevanja so različni pri različnih subjektih, praviloma večji pri tistih z višjimi dohodki.
- 2) Prihranki v času oscilirajo. Gospodarski osebki varčujejo v določenem obdobju več, v drugem manj: $S = s * D$ (s ...nagnjenost k prihrankom, ki pa ni konstantna, temveč se spreminja v času).
- 3) Zaostajanje rasti trošenja za rastjo dohodka ($\Delta T < \Delta D$). Z rastjo dohodka se trošenje povečuje, vendar čedalje počasneje. To je najbolj vidno v krajših obdobjih. V daljšem obdobju pa se prebivalstvo prilagodi povečanemu realnemu dohodku in poveča trošenje v enakem obdobju. Podobno je obnašanje tudi pri zmanjšanju realnega dohodka, ko se njegovo trošenje šele postopoma zmanjša.

Prvi in drugi način sta kratkoročna, tretji pa je dolgoročni. Drugi model pa empirično najbolj ustrza. (Glej še knjigo, str. 400!)

IZPIT 38

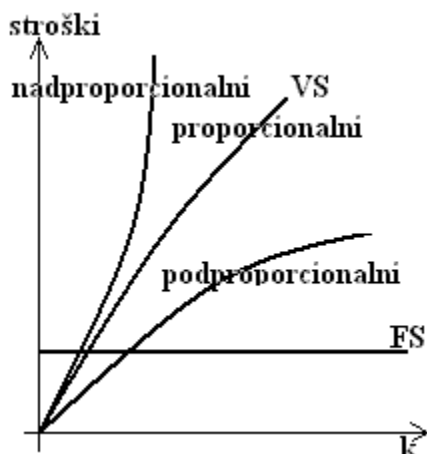
2. a) Lastni zasebni produkt podjetja X so drevesa in rože, ki jih je podjetje X vzgojilo in posadilo v parku. Tuji zasebni produkt pa so pozitivne koristi dreves in rož, ki so jih deležni vsi sprehajalci parka, ki je last države.

b) Pravni lastnik dreves in rož v parku je podjetje X, ekonomski lastnik pa so sprehajalci parka.

c) V primeru podjetja X je skupni (družbeni) proizvod večji od lastnega zasebnega proizvoda.

3. b)

4. a) Fiksni so tisti stroški, ki niso odvisni od obsega proizvodnje. Naj bo velika ali majhna, ti stroški po svojem obsegu ostajajo enaki. To so npr. amortizacija, obresti, režijski stroški. Stroški

so fiksni le na kratek rok, na dolgi rok so vsi variabilni.

Variabilni stroški so tisti, ki se povečujejo s povečevanjem proizvodnje. Na enoto proizvoda so enaki, ne glede na obseg proizvodnje. Proporcionalni variabilni stroški naraščajo sorazmerno z obsegom proizvodnje, podproporcionalni naraščajo počasneje, nadproporcionalni pa hitreje.

Mejni stroški pa so stroški, ki so potrebni za proizvodnjo dodatne enote proizvoda in niso v nikakršni zvezi s fiksnimi stroški. Dejansko so mejni stroški variabilni stroški dodatnih enot proizvoda.

b) Povprečni variabilni stroški in povprečni skupni stroški dosežejo svoj minimum v presečišču z mejnimi stroški. Potem se oboji začnejo dvigati. Cena na kratki rok je določena v presečišču mejnih stroškov s povprečnimi variabilnimi, cena na dolgi rok pa v presečišču mejnih stroškov s povprečnimi skupnimi.

c) Če fiksnih stroškov ne bi bilo, bi mejni stroški ostali enaki, saj med njimi ni nikakršne povezave. Celotni stroški bi bili enaki variabilnim stroškom, saj so celotni stroški le za fiksne večji od variabilnih. Variabilni pa bi tudi ostali nespremenjeni, saj fiksni stroški tudi na njih nimajo vpliva.

5. a) Glavni cilji monetarne politike so pospeševanje gospodarske rasti, in s tem visoke zaposlenosti, in stabilizacija cen. Njeni kvantitativni instrumenti so manipuliranje z obrestno mero, spremembe obvezne rezerve in prodaja ali nakup obveznic na odprtem trgu.

b) Če želimo zmanjšati količino denarja v obtoku z ukrepi monetarne politike, moramo torej prodajati obveznice, vendar se kot stranski produkt povečuje obrestna mera in če centralna banka obveznice prodaja poslovnim bankam, s tem zmanjšuje njihovo rezervo. Zmanjšanje obtoka denarja se torej tukaj doseže z zmanjšanjem rezerv bank. Če obveznice centralna ali poslovna banka prodaja neposredno gospodarstvu, se obtok denarja zmanjšuje neposredno.

IZPIT 39

2. a) V gospodarstvu nastopa učinek (cilj) v obliki proizvoda, ki je lahko materialen ali storitev. Sredstva pa se v gospodarstvu imenujejo proizvodni faktorji. Učinkovitost sredstev merimo s primerjavo proizvoda s proizvodnimi faktorji.

b) Investicijski učinek je produktivnost dodatnega kapitala ali produktivnost investicij. Investicijski učinek je enak $(\Delta P / \Delta K) = \Delta P / I$. Investicijski učinek je lahko planski, dejanski, povprečni, neto in bruto.

c) Poleg merilo učinkovitosti kapitala se poleg produktivnosti kapitala in investicijskega učinka uporabljajo tudi ekonomičnost in rentabilnost kapitala in kapitalni količnik (ki je lahko dejanski, planski, mejni in povprečni).

3. Elastičnost pomeni v vsakdanjem življenju reakcijo, odziv. Reagiranje količine povpraševanja na spremembe faktorjev povpraševanja imenujemo elastičnost povpraševanja. Če znaša koeficient elastičnosti 1, je enotna elastičnost povpraševanja, če je večji od 1, je povpraševanje elastično, če pa je manjši od 1, je povpraševanje

neelastično. Poznamo več vrst elastičnosti povpraševanja: cenovna (križna in direktna), dohodkovna, razpanska in točkovna.

Dohodkovna elastičnost povpraševanja izraža odzivanje povpraševanja na spremembe dohodka. Pri boljših dobrinah je večja od 1, pri normalnih med 1 in 0, pri slabih pa negativna, torej manjša od 0.

Cenovna elastičnost izraža odzivanje povpraševanja na spremembe cen. Lahko je križna ali direktna. Odzivanje povpraševane količine na spremembe cene dobrine, na katero se povpraševanje nanaša, imenujemo direktna cenovna elastičnost. V večini primerov je negativna, saj zvišanje cene izzove zmanjšanje povpraševanja. Odzivanje povpraševane količine na spremembo cen drugih dobrin pa je križna elastičnost. Pri substitutih je pozitivna, pri komplementih pa negativna.

$\epsilon = (\Delta k/k) / (\Delta f/f)$; k...povpraševana količina; f...faktor povpraševanja; Δk ...absolutna sprememba povpraševanja; Δf ...absolutna sprememba faktorjev povpraševanja. Razpanska elastičnost se uporablja pri računanju končno velikih veličin in velikih sprememb. Točkovno elastičnost povpraševanja pa ugotavljamo, ko so spremembe faktorjev in količin povpraševanja neskončno majhne, infinitezimalne.

4. Mejni dohodki ponudnika:

$D_h = \text{dohodki}$

$d = \Delta$

$D_h = K_p \cdot c_p$

$dD_h = dK \cdot c - K \cdot dc - dK \cdot dc$

$(dD_h/dK) = c - (K \cdot dc)/dK = c(1 - K/c \cdot dc/dK) = c(1 - (1/(dK/dc)) \cdot c/K) = c(1 - 1/\epsilon_{\text{cenovna}})$

Mejni dohodki so dohodki, ki jih dobimo s prodajo dodatne enote proizvoda. Če ponudnik prodaja na čistokonkurenčnem trgu, razlikovanje med povprečnim in mejnim dohodkom ni potrebno, saj vsaka dodatno prodana enota prinaša enak dohodek, ker cena ni odvisna od količine prodaje, temveč je konstantna.

Če pa je prodajna cena odvisna od prodane količine, če zaradi konkurenčnih omejitev pada, padajo tudi mejni dohodki. Ker pa se po znižani ceni prodaja celotna količina, mejni dohodki nujno padajo hitreje kot povprečni (hitreje kot cena torej).

IZPIT 40

1. c) Domači proizvod je vsota vseh dobrin in storitev, ustvarjenih na ozemlju domače države. Nacionalni produkt pa izraža produkt, ki so ga ustvarili državljani in pravne osebe domače države (tudi državljani, ki delajo v tujih državah, ne pa tujci, ki delajo v domači državi).

3. a) Mejni izdatki povpraševalca:

$I_z = \text{izdatki}$; $N = \text{nabava}$; $d = \Delta$

$I_z = K_N \cdot c_N$

$dI_z = dK \cdot c + K \cdot dc + dK \cdot dc$

$(dI_z/dK) = c + ((K \cdot dc)/dK) = c(1 + K/c \cdot dc/dK) = c(1 + (1/(dK/dc) \cdot c/K)) = c(1 + 1/\epsilon_{\text{cenovna}})$

Mejni izdatki nam povejo kolikšni izdatki nastanejo z nakupom dodatne enote dobrine.

b) Pri čisti konkurenci velja: $\varepsilon = \infty \Rightarrow c(1 + 1/\infty) = c$. Elastičnost ponudbe je neskončna, tako da so mejni izdatki povpraševalca enaki nabavni ceni.

Če je elastičnost drugačna, mejni izdatki hitreje naraščajo kot cena nabave.

Pri monopolu pa elastičnost ponudbe ni neskončna, zato so mejni izdatki povpraševalca večji od cene dobrine c .

5. a) Posameznik je pri razpolaganju s svojo delovno silo dvojni monopolist, ker je hkrati monopolist in monopsonist. Monopolist je, ker svoje blago kupuje na čisto konkurenčnem trgu in ga prodaja na monopolnem, s tem, da mu doda neko storitev, lastnost, če ne drugega mu doda vsaj svojo sposobnost trgovanja, ki je potrebna, da dobrino proda. Monopsonist pa je, ker sam od sebe kupuje delovno silo, storitev, ki je omejena. V našem primeru trgovsko sposobnost.

b) Posameznik ne bi bil več monopsonist, ko bi delovno silo kupoval od nekoga drugega, npr. za prodajo dobrin bi najel nekega delavca, ki bi mu potem za to delo plačal.

6. c) Plačilo dela lahko postane dejavnik stroškovne inflacije. Če se poveča katerakoli skupina stroškov (plače kot stroški dela, dobički kot stroški kapitala in podjetništva, rente kot stroški zemlje, davki kot stroški prispevka države in v odprtem gospodarstvu cene uboženega materiala), brez da bi se druga skupina stroškov ustrezno zmanjšala, to potiska prodajne cene navzgor in nastane inflacija pritiska stroškov (»cost push«). Torej, če bi se plačilo dela zvišalo, nobena druga skupina stroškov pa se ne bi ustrezno znižala, oziroma obratno, bi plačilo dela postalo dejavnik stroškovne inflacije.

7. c) Investicijski učinek se računa po formuli $(\Delta P / \Delta K) = (\Delta P / I)$.